

P 400(3)

KÖNYVTÁROS

TIZENÖTÖDIK ÉVFOLYAM/1965 FEBRUÁR

KÖNYVTÁR
KZSO

2

*Indián népművészeti kiállítás a Föv. Szabó Ervin Könyvtár 11. sz. kerületi könyvtárá-
nak gyermekrészlegében (MTI Foto — Fényes Tamás felv.)*

*A Miskolc III. kerületében (Diósgyőr) nemrég megnyitott új művelődési otthon
könyvtára (MTI Foto — Birgés Árpád felv.)*

TARTALOM

Nemzetközi módszertani konferencia Budapesten (Szilágyi Tibor)	59
GERGELY ISTVÁN — TAKÁCS MIKLÓS: Hogyan vált be az első hírlapolvasó?	61
SALLAI ISTVÁN: A bibliográfiai műhely kérdéséhez	64
CSÜRY ISTVÁN: Vita a tudományos könyvtárak statisztikájáról	67
Továbbképzés	
A községi és szakszervezeti könyvtárosok 1965. évi továbbképzése (Vadász Ferencné)	70
Szabadpolic a községi és a szakszervezeti könyvtárakban	71
Egy járási könyvtáros tapasztalatai (Doszlop Miklós)	76
Szabadpolic a Ganz-MÁVAG fiókkönyvtáraiban (Gódor Lajosné)	78
Győri tapasztalatok (Horváth Andrásné)	79
DR. SZABÓ ERNŐ: Egy hajdúváros könyvtári problémái	80
MÓNUS IMRE: Mit olvasnak a fiatal könyvtárosok?	85
Könyvtárosok írják (Bertók László, dr. Rohodi Lászlóné)	88
A Szabó Ervin Kör tevékenysége 1964-ben (dr. Székely Sándor)	89
Margó	90, 92
GUBA BÉLA: Mit várhatunk az író-olvasó találkozóktól?	91
Könyvtári görbe tükör (Kiss Jenő)	93
Hírek	94

TAJÉKOZTATO

TÓBIÁS ÁRON: A regény és az élet	95
A húsz év irodalmából. POMOGÁTS BÉLA: Németh László: Égető Eszter	98
LUKÁCSY SÁNDOR: A művészettörténet forrásai	103

KÖNYVEKRŐL

A kegyes olvasóhoz (Csányi László)	105
TÓTH ÁRPÁD Összes művei (Katona Jenő)	107
HONORÉ DE BALZAC: César Birotteau nagysága és bukása (Szabó József)	108
SZOBOTKA TIBOR: Közönség és irodalom (Páldy Róbert)	110
Televízió és népművelés (Ughy Jenő)	110
Könyvtári szakirodalom	
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XI. 1963. (Kiss Jenő)	112
Könyvtárak diafilmen (—s—ő)	113
Bibliográfiák	
SIKLÓS ANDRÁS: Az 1918—1919. évi magyarországi forradalmak (Péter László)	114
A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1842—1963. (Berza László)	116
Kis bibliográfiák	
Földönjáró csillagok 8. (Ecsedy Andorné—Gáliczky Éva)	117
60 könyv. Szülőknek a nevelésről (Csomor Tibor)	118
Könyvtári kiadványok	120

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

Международная конференция о методической работе в Будапеште (Салади Тибор) (59);

ГЕРГЕЙ Иштван — **ТАКАЧ Миклош**: Опыт работы первого читального зала для газет (61);

Пособие для повышения квалификации сельских и профсоюзных библиотекарей: открытый доступ к полкам в сельских и профсоюзных библиотеках (70);

Д-р САБО Эрне: Библиотечные проблемы одного из затисских городов (80);

ГУБА Бела: Что нам может дать встреча читателей с писателями (91);

Анализ выдающихся произведений художественной литературы последнего двадцатилетия: Немет Ласло: Эгетэ Эстер (98).

FROM THE CONTENTS

International methodological conference in Budapest (Tibor Szilágyi) (59);

István Gergely—Miklós Takács: How did the first newspaper reading room work? (61);

Extension course for village and trade-union librarians: Free access in village and trade-union libraries (70);

Ernő Szabó: Library problems of a country town over the Tisza (80);

Béla Guba: Wath may we hope from writer-reader meetings? (91);

Review on the last twenty years' most prominent works: Egető. Eszter, novel by László Németh (Béla Pomogáts) (98).

AUS DEM INHALT

Internationale methodologische Konferenz in Budapest (Tibor Szilágyi) (59);

István Gergely—Miklós Takács: Wie hat sich der erste Zeitungsleseraum bewährt? (61);

Materialien zur Weiterbildung der Gemeinde- und Gewerkschaftsbibliothekare: Freihand in den Gemeinde- und Gewerkschaftsbibliotheken (70);

Dr. Ernő Szabó: Bibliotheksprobleme einer Stadt jenseits der Theiss (80);

Béla Guba: Was ist zu erwarten von den Autoren—Leser—Begegnungen? (91);

Besprechungen der vorzüglichsten literarischen Werke der letzten 20 Jahre **László Németh**: Esther Egető (Béla Pomogáts) (98).

CIKKEINK SZERZŐI

Csúry István, a Debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója; **Doszlop Miklós**, a Tiszalöki Járási Könyvtár igazgatója; **Gergely István**, a szombathelyi SZMT könyvtár vezetője; **Gódor Lajosné**, a Ganz-MÁVAG Gagarin könyvtárának vezetője; **Guba Béla**, a Hevesi Járási Könyvtár igazgatója; **Horváth Andrásné**, az SZMT győri kulturális bizottságának munkatársa; **Kiss Jenő**, a SZOT kulturális és agitációs-propaganda osztályának munkatársa; **Lukácsy Sándor** irodalomtörténész;

Mónus Imre, a győri SZMT könyvtár vezetője; **Pomogáts Béla** tanár, **Sallai István**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; **dr. Szabó Ernő**, a Népművelés olvasószervezője; **Szilágyi Tibor**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Takács Miklós**, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója; **Tóbiás Aron**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; **Vadász Ferencné**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDESÉG
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csöke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kistaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

Nemzetközi módszertani konferencia Budapesten

A szocialista országok könyvtárügye a közös társadalmi célkitűzések következtében igen sok szervezeti és funkcionális hasonlatosságot mutat. Kézenfekvő volt tehát a gondolat, hogy a szocialista országok könyvtárügyének irányítói, a könyvtártudományi és módszertani intézetek munkatársai és vezetői ismerjék meg egymást, egymás munkáját, az egyes országok könyvtárügyének sajátosságait; keressék meg egymás munkájában az érintkezési pontokat, s ennek alapján kíséreljék meg a gyakorlati együttműködést az erre alkalmasnak látszó területeken.

1960-ban Berlinben már egy ízben sor került a módszertani intézetek vezetőinek értekezletére, az akkori hasznos kezdeményezéseknek azonban meglehetősen hosszú ideig nem volt folytatása. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1963-ban újabb nemzetközi módszertani értekezlet összehívását javasolta a Művelődésügyi Minisztériumnak, s a minisztérium elvi jóváhagyása után, 1964 elején hozzá is kezdett a konferencia előmunkálataihoz. A konferencia titkári teendőinek ellátására, az előkészítésre és lebonyolításra dr. Faragó Lászlóné kapott megbízást.

Az előmunkálatok magukban foglalták a konferencia részletes programjának kidolgozását, a meghívásokat, a résztvevők névsorának végleges rögzítését, az előzetes írásbeli tájékoztató anyagok elkészíttetését, a konferencia tematikájának néhány külföldi vezetővel való egyeztetését, a referensek felkérését, a beérkezett anyagok fordítását, szétküldését stb. 1964 nyarára kialakult a végleges program, amelynek főbb vonásai a következők voltak:

1. a konferenciának a gyakorlati együttműködés kialakítására kell törekednie;

2. a résztvevők egymást előzetesen kölcsönösen tájékoztatják országaik könyvtári és általános kulturális helyzetéről;

3. a megbeszélések alapjául a következő három referátum fog szolgálni: O. Sz. Csubarjan, a moszkvai Lenin Könyvtár helyettes igazgatója: A könyvtárak módszertani irányítása terén a Szovjetunióban szerzett tapasztalatok; Gotthard Rückl, a berlini Zentralinstitut für Bibliothekswesen igazgatója: A könyvtárak tudományos tervezésének kérdései és Bóday Pál, a KMK osztályvezetője: A szocialista országok együttműködése a könyvtártudományi dokumentáció és tájékoztatás terén.

Kialakult továbbá a résztvevők végleges létszáma és névsora is. A konferencia munkaképességének és eredményességének fokozása céljából kívánatosnak látszott a küldöttségek létszámának korlátozása. Végülis *Bulgária* 5 fővel (Konsztantinka Kaidzieva, Stefan Atanaszov, Snezina Todorova Toseva, Alekszander Marinov Buhtev, Liljana Alekszandrova Dimitrova), *Csehszlovákia* 2 fővel (dr. Kamil Groh, dr. Svatava Matejovcova), *Jugoszlávia* 3 fővel (dr. Visnja Vukovič, Wanda Milčetić, Ljubica Koren), *Lengyelország* 3 fővel (dr. Witold Stankiewicz, Jadwiga Kolodziejska, Alfreda Luczynska), a *Német Demokratikus Köztársaság* 3 fővel (dr. Gotthard Rückl, dr. Gerhard Pomassl, Gerhard Schwarz) vett részt az értekezleten. A *Szovjetuniót* O. Sz. Csubarjan egyedül képviselte, míg a *magyar vendéglátók* részéről 6 fő vett részt: a Művelődésügyi Minisztérium képviselőjében Bíró Vera és dr. Láng Imre, a KMK-ból Barabási Rezső, Bóday Pál, dr. Pataky Ernő, Sallai István.

A résztvevők tájékoztatása céljából minden ország összeállított egy előre megállapított felépítésű tájékoztató anyagot kulturális helyzetéről és könyvtárügyéről. (Ezt az igen érdekes anyagot a KMK magyar nyelven is ki szándékozik adni, azonban német vagy orosz nyelven — és részben nyersfordításban — máris az érdeklődők rendelkezésére áll a KMK szakkönyvtárban.)

A tájékoztatót és a konferencia előkészítésével kapcsolatos minden egyéb anyagot a konferencia két munkanyelvén, tehát németül vagy oroszul kellett a résztvevőknek elkészíteniük, majd a KMK a másik nyelvre lefordíttatta, sokszorosította és szétküldte. Hasonló módon került előzetes szétosztásra a konferencia három referátuma is.

A konferencia első eseménye a december 14-én, hétfő délután a Gellért Szállóban rendezett fogadás volt: a vendégek itt ismerkedtek meg egymással, a magyar könyvtárügy vezetőivel és a KMK munkatársaival. Itt került kiosztásra a konferencia *napi bulletinjének* első száma is. (Ez a jegyzőkönyv-pótló bulletin a konferencia vitáinak tömör összefoglalását adta és a konferencia két munkanyelvén minden nap — összesen öt alkalommal — megjelent.)

O. Sz. Csubarjan

Gotthard Rückl

Bóday Pál

A konferencia hivatalos megnyitására és első munkaülésére másnap, 15-én reggel került sor a *Kossuth Klubban*, ahol az összes ülések lezajlottak. *Bíró Vera* főosztályvezető üdvözlő szavai után a résztvevők a KMK előzetes javaslatai alapján megállapodtak a konferencia ügyrendjében, majd megkezdődött O. Sz. Csubarjan referátumának vitája. Magukat a referátumokat az előadók nem olvasták fel, hiszen azok előzetes szétküldésre kerültek, rövid bevezető megjegyzések után a küldöttek azonnal rátértek a vitára. (Általános feltűnést keltett és nagyban hozzájárult a konferencia sikeréhez Lomb Katalin kitűnő tolmácsi munkája, aki a német felszólalásokról oroszul, az orosz nyelvűekről németül adott összefoglalót.)

December 16-án délelőtt a vendégek városnéző autóbusz-sétán vettek részt, a munkaülés, amelyen dr. Rückl referátumát vitatták meg, délután folyt.

A konferencia harmadik napján, a délelőtti ülésen került sor Bóday Pál referátumának vitájára. Délután a küldöttségek vezetőiből alakult bizottság megszövegezte a konferencia ajánlásait, míg az ott el nem foglalt küldöttek könyvtárakat látogattak. Este a vendégek megtekintették az Operaház Rigoletto-előadását.

Az utolsó napon, 18-án reggel a vendégek *Tatabányára* látogattak és megnézték az új megyei könyvtárat, amelynek épülete és berendezése általános tetszést aratott. A záróülés délután 3-kor kezdődött. Ezen megvitatták, majd kiegészítésekkel és módosításokkal jóváhagyták a konferencia ajánlásait.

Az ajánlások leszögezik, hogy az *eddigyi együttműködés nem volt kielégítő*. A könyvtártudományi és módszertani intézetek képviselőinek évente, vagy kétévente össze kell jönniök, hogy tapasztalataikat kicseréljék és közös határozatokat hozzanak. Emellett azonban feltétlenül szükséges a két- vagy többoldalú tapasztalatcsere és együttműködés is. A konferencia résztvevői a viták során felmerült kiegészítésekkel és módosításokkal mindhárom referátumot elfogadták, de felkérték a referenseket, hogy referátumaikat a felmerült módosítások alapján még 1965 tavaszán dolgozzák át. A küldöttek megállapodtak, hogy összegyűjtik az összes fellelhető *könyvtári normatívákat*, ezeket értékelik, és 1965 októberéig valamennyi résztvevő országnak megküldik. Megegyeztek a távlati tervek kölcsönös cseréjében és egy statisztikai munkabizottság felállításában, amely javaslatot tesz majd mind a teljes és reprezentatív, mind a mennyiségi és minőségi *statisztikai mutatók egységesítésére*. Megállapodtak abban is, hogy 1966-tól kezdve minden ország német és orosz nyelven *évente kiadja könyvtári szakirodalmának szelektív szemléjét*, továbbá havonta és éves kumulációban a teljes *könyvtári irodalom bibliográfiáját*. A konferencia megállapította, hogy minden eszközzel fokozni kell a *kölcsönös tájékoztatást* (tervek, kiadványok, publikálatlan anyagok cseréje, könyvtárközi kölcsönzés stb.) és együttműködést, szorosabbá kell tenni az egyes szakterületek szakértőinek kapcsolatait és szaporítani kell az ezzel kapcsolatos cserelátogatásokat. A konferencia javasolta, hogy Bulgária képviselője vizsgálja meg, megrendezhető-e a következő munkaértekezlet 1965 folyamán *Bulgáriában*.

A konferencia teljes anyagának közlésére német, orosz és magyar nyelven megjelenő önálló kiadványban kerül sor. Az ajánlások teljes szövegét a *Könyvtári Figyelő* közölni fogja. Német és orosz nyelven a teljes anyag máris rendelkezésre áll a KMK könyvtártudományi szakkönyvtárában.

A záróülést a Kárpátia étteremben baráti vacsora követte, amely — kitűnő hangulatban — éjfél után ért véget. A vendégek meglepetésként karikatúrákat kaptak a konferencia résztvevőiről, amelyekből mutatóban álljon itt a három referens portréja.

A konferencia munkája, bár elsősorban biztató kezdetnek tekinthető, mégis sikeresnek és eredményesnek mondható. Mint az ajánlásokból kiderül, több kérdésben is sikerült konkrét, gyakorlati és minden résztvevő ország számára hasznos eredményekre és megállapodásokra jutni. A legfőbb eredmény azonban egymásnak és *egy-más munkájának* megismerése volt, amely a küldöttek közötti személyes baráti kapcsolatok kialakulására vezetett, s ez jelenti a további együttműködés leghathatósabb biztosítékát.

Szilágyi Tibor

Hogyan vált be az első hírlapolvasó?

Szombathelyen a megyei könyvtárnak és az SZMT központi könyvtárának közös létesítményeként 1963. július 20-án nyílt meg a hírlapolvasó, mely az első ilyen létesítmény volt az országban. A helyiség e célra történő átalakításához és berendezéséhez szükséges anyagi fedezetről a szakszervezetek megyei tanácsa és a Vas megyei tanács közösen gondoskodott, a folyamatos fenntartási és működési kiadások költségeit az SZMT központi könyvtára, valamint a megyei könyvtár költségvetésében biztosította.

A létesítmény alapterülete 42 négyzetméter, a férőhelyek száma 30, a részben falhoz rögzített polcokon csaknem 300 kurrens hírlap és folyóirat helyezhető el. A polcok alatti szekrényekben tárolhatók a lapok korábbi számai. A város központjában levő, utcai bejáratú helyiség átalakítása és berendezése 150 000 Ft-ba került.

A hírlapolvasó vezetését szakképzett könyvtáros látja el, aki köteles az előfizetett hírlapokról és folyóiratokról pontos nyilvántartást vezetni, az olvasótermi felügyeletet ellátni, a rendezvények előkészítéséről és lebonyolításáról gondoskodni, a szükséges felvilágosítást és tájékoztatást az olvasók részére megadni, a látogatottság növelése érdekében propagandamunkát végezni, és az olvasók kívánságára kávéfőzni, melyet a hírlapolvasó vendéglátóipari áron szolgáltat.

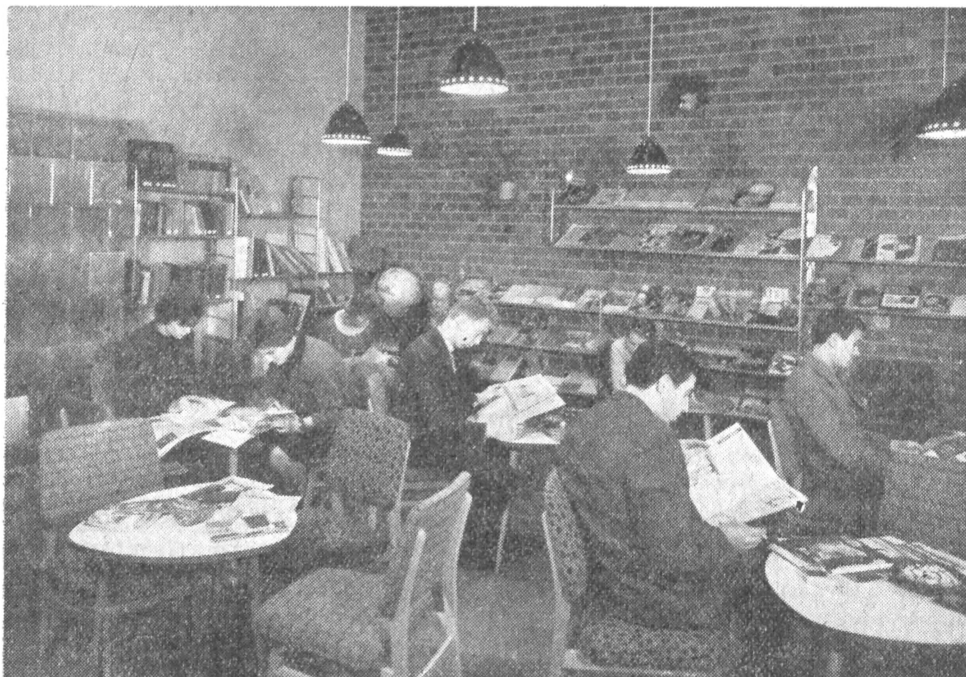
A könyvtáros havi illetménye 1600 Ft, amelyet a két intézmény ugyancsak közösen folyósít. A működéssel, fenntartással kapcsolatos dologi kiadások fedezete az SZMT könyvtár, a hírlapok és folyóiratok előfizetési költsége a megyei könyvtár költségvetésében van megtervezve.

A hírlapolvasó létesítésével azt a célt kívántuk elérni, hogy a legfrissebb politikai, társadalmi, gazdasági és művészeti ismereteket és híreket közlő folyóiratokat bő választékban, kellemes, otthonos, klubszerű környezetben, szabad, kötetlen formában — beiratkozási és tagsági kötelezettség nélkül — bocsássuk az érdeklődők rendelkezésére. A célkitűzés megvalósítását sürgette az a tény, hogy Szombathelyen nyilvános olvasóteremmel rendelkező könyvtár nem volt, a megyei könyvtár olvasótermet a szabadpolc bevezetése miatt meg kellett szüntetni. Korunk politikai életének sodró lendülete, a gazdasági, műszaki fejlődés eseményei mindenkitől megkívánják a sokoldalú tájékozódást. Ezt az igényt legjobban a folyóiratok és hírlapok szervezett rendelkezésre bocsátásával elégíthetjük ki.

A fenti cél megvalósítása érdekében 1964-re összesen 262 hírlapot és folyóiratot fizettünk elő. Ebből hazai 160, külföldi 102; 61 a népi demokratikus országokból, 41 a nyugati államokból érkezik. A legkülönbözőbb igények kielégítésére törekedve a 262 folyóiratból a politikai és a társadalmi tudományok területéről 54 féle lapot, a technikai, műszaki periodika-irodalomból 37-et, a természettudományok köréből 13-at, a különböző művészeti lapok közül 18 félélt rendeltünk meg. Az idegen nyelveket tanulók érdeklődését figyelembe véve a folyóiratok közül 15 orosz nyelvű, 21 német, 11 francia, 4 angol és 51 egyéb nyelvű (olasz, lengyel, cseh, román, dán stb.).

A hírlap- és folyóirat anyagot kézikönyvtári állománnyal egészítettük ki. Itt helyet kaptak a tájékozódást megkönnyítő lexikonok, szótárak, egyéb kézikönyvek. Hasznosnak bizonyult az is, hogy földgömböt helyeztünk el a helyiségben.

A hírlapolvasó naponta 13-tól 20 óráig tart nyitva. Az átlagos napi látogatottság 50—60 fő. A kora délutáni órákban inkább középiskolás diákok, az esti órákban főként felnőttek keresik fel. Kezdetben megpróbálkoztunk a vasárnapi nyitvatartással

A szombathelyi hírlapolvasó (MTI Foto — Járai Rudolf felv.)

is, ezt azonban az érdeklődés hiányában megszüntettük, mivel mindössze napi 5—6 látogató jelentkezett.

A használat mértékére és jellegére vonatkozóan a közelmúltban kérdőíves felmérést végeztünk. A kérdőívek adatai érdekesen és sokoldalúan bizonyították előzetes feltevéseinket. Elsősorban a műszaki és technikai lapok nagy választéka magyarázza azt, hogy a látogatók 24⁰/₀-a az ipari és műszaki dolgozók köréből kerül ki. Az értelmiségi foglalkozású látogatók számaránya 31⁰/₀, a középiskolai és a tanítóképzős tanulóké 27⁰/₀. Az egyéb foglalkozású (nyugdíjas, háztartásbeli stb.) látogatók aránya 18⁰/₀.

A látogatók 40⁰/₀-a harminc éven felüli, 34⁰/₀-a húsz-harminc év közötti, és 26⁰/₀-a húsz év alatti; a hírlapolvasó szolgáltatásait igénybe vevők 60⁰/₀-a férfi, 40⁰/₀-a nő. A 20—30 éves korú látogatók között feltűnően magas a műszaki értelmiségiek, technikusok száma. Megítélésünk szerint a hetilapok nagy számával függ össze az a tény, hogy a látogatók fele hetenként egy alkalommal keresi fel rendszeresen a hírlapolvasót. Következtetésünket támasztja alá, hogy az olvasók több mint 80⁰/₀-a legalább egy, de inkább több napilapra fizet elő, tehát nyilvánvaló, hogy a hetilapok kedvéért látogatja az intézményt. A hírlapolvasót igénybe vevők 54⁰/₀-a egy-egy alkalommal egy óránál több időt fordít olvasásra.

Eredeti célkitűzéseinket igazolja az, hogy a kérdőívnek arra a kérdésére: „Milyen célból látogatja a hírlapolvasót?”, a megkérdezettek 65⁰/₀-a az aktuális politikai és általános tájékozódást, 30⁰/₀-a a szakmai ismeretek gyarapítását, az önképzést jelölte meg.

A hírlapok és folyóiratok rendelkezésre bocsátásán kívül egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a rendezvények iránt is. Ezt bizonyítja az eddigi író-olvasó találkozók, szerkesztőségi ankétok, vitaestek sikere, valamint a kérdőívek javaslati része a hírlapolvasó további munkájával kapcsolatban. Ezek arra utalnak, hogy a hírlapolvasó környezete számtalan lehetőséget kínál a TIT nyelvtanfolyamainak segítésére, a zenei és képzőművészeti ismeretterjesztés és esztétikai nevelés hatásozabbá tételére.

Rövid idő alatt kedvelt és megszokott intézménnyé vált a hírlapolvasó: barátságos, kellemes környezetével, színes anyagával érdekes színtöltő lett városunknak. Népszerűségét növelte a formáságok nélküli, kötetlen látogatási lehetőség. Érdekes,

hogy a kávéfogyasztás kevesebb embert vonzott. Azzal a funkcióval eredetileg nem is számoltunk, melyet a nyári külföldi turistaforgalom idején tölt be az olvasó: Nem várt lehetőséget tudtunk nyújtani a város külföldi vendégei számára, akik szívesen vették, hogy anyanyelvükön tájékozódhattak az olvasóterem anyagából. Ezért fel-tétlenül javasoljuk hasonló, könyvtári kezelésben levő olvasótermek létesítését és működését az idegenforgalom szempontjából kiemelt helyeken, elsősorban a Balaton környékén.

Az alábbiakban néhány olvasó véleményét idézzük:

„Városunkban ez a létesítmény kultúrmissziót teljesít.”

„Örvendetes, hogy a hírlapolvasó nagy választékkal rendelkezik és lehetővé teszi, hogy szinte bármilyen érdeklődésű ember kielégítse igényeit.”

„Nagyon hasznos, áldásos, különösen a kispénzű diáknépségnek és nekünk, nyug-díjasoknak; a sokrétű, gazdag folyóiratanyag díjtalanul áll rendelkezésünkre.”

„Elnézést, de a legmegfelelőbb szó erről a helyről: ez klassz! Meleg, csend, olvasnivaló, nem tilos a dohányzás; egy szóval: diákálom.”

„Mélto a város fejlődéséhez. Eszményi környezet; aki ide jár olvasgatni, műve-lődni, rabjává lesz a művelődésnek és nem tudja többé nélkülözni.”

„Felbecsülhetetlen értékű munkát vállalt a hírlapolvasó azzal, hogy minden-fajta érdeklődést — politika, tudományok, lakáskultúra, művészetek, divat, sport stb. — a legfrissebb bel- és külföldi lapok kézreadásával elégti ki. A kulturált környezet és a sokrétűen nevelő és szórakoztató lapok nekem nagyon hiányoznának.”

Összefoglalva: a másfél éves működés tapasztalatai, a felmérés adatai azt bizo-nyítják, hogy a hírlapolvasó létesítése a város közművelődésének elősegítésére helyes célkitűzés volt. A rendszeres önművelés lehetőségein kívül a tervszerű rendezvény-sorozatokkal is igen sokat segít az intézmény a politikai, művészeti, irodalmi esemé-nyekben való sokoldalú tájékozódásban.

Gergely István — Takács Miklós

LEBONTÁS VESZÉLYE FENYEGETI A LONDONI MARX-EMLÉKKÖNYVTÁRAT

Az angol haladó sajtó sokat foglalkozik a világhírű londoni Marx-emlékkönyvtár sorsával, amelyet 1965-ben le akarnak bontani.

A könyvtár épülete a több száz éves Clerkenwell Green téren áll, amely az angol főváros központi része. A lebontás gondolata onnan származik, hogy a városi tanács az említett teret szabad térséggé akarja kialakítani úgy, hogy egy 1792-ben épült templom kivételével le akarja bontani az itt levő összes házakat, köztük a Marx-emlékkönyvtár történelmi nevezetességű épületét is. A városrendezés legfőbb szerve, a londoni városi tanács elvben már jóváhagyta a tervet, de véglegesen még nem dön-tött a Marx-könyvtár sorsáról.

A lebontás híre nagy visszhangot váltott ki a haladó angol körökben. Neves iro-dalomtörténészek, könyvtártudományi szakértők tiltakoznak a világhírű könyvtár lebontásának terve ellen, mivel véleményük szerint az épületet könnyen helyre lehetne állítani úgy, hogy visszanyerje 18. századbéli, eredeti alakját. Így nem rontaná a város-képet, sőt díszére válna annak. Jelenleg a Marx-emlékkönyvtárban Anglia politikai és irodalomtudományi műveinek igen szép és gazdag gyűjteménye található, amelyet a szakértők nagyon sokra becsülnek. A könyvtárat sokan keresik fel a világ minden részéről, köztük híres tudósok, irodalomkritikusok, írók, művészek és politikusok is.

A Marx-könyvtár még 1738-ban épült, és fontos szerepe volt az épületnek a több mint két és egynevegyedszázad éves angol munkásmozgalomban. Ebben a könyvtárépü-letben készítette elő Lenin a Justice (Igazság) című angol szocialista hetilap főszer-kesztőjének, Harry Queich-nek a közreműködésével a híres Iszkrát. Egyébként Marx-nak, Leninnek és Engelsnek kedvenc tartózkodási helye volt a könyvtár. Sok világhírű művükön, amely később a könyvtár tulajdonába került, itt dolgoztak. Lenin például a híres British Museumban sokat kutatott, s ennek eredményeit az emlékkönyvtárban összegezte és dolgozta fel. Marx, Engels és Lenin igen gyakori látogatója volt akkoriban London számos híres könyvtárának. Lenin nevét szinte az összes jeles könyvtár-ban ismerték.

A haladó világ kíváncsian várja a Marx-emlékkönyvtár körüli viták eredményét.

(K. L.)

A bibliográfiai műhely kérdéséhez

Gerő Gyula a bibliográfiai műhely szükségességének felvetésével a magyar s ezen belül elsősorban a budapesti közművelődési könyvtárügy egyik legsúlyosabb hiányosságára tapintott rá. Érdeemes ezt a kérdést szélesebb összefüggéseiben is megvizsgálni.

A magyar ajánló bibliográfiái gyakorlat s az eddigi szervezet nem követi a Szovjetunió és a szocialista országok gyakorlatát. Nálunk nincs olyan ajánló bibliográfiai központ, ahol egy helyen készítenék az ajánló bibliográfiák különféle fajtáit, illetve az egyes irodalomszakok ajánló bibliográfiáit. A gödöllői konferencia ajánlása szerint az országos szakkönyvtáraknak kell vállalniuk a profiljukba tartozó ajánló bibliográfiák készítését, például az Országos Mezőgazdasági Könyvtárnak a mezőgazdasági, az Országos Műszaki Könyvtárnak a műszaki jellegűeket stb. Ez az ajánlás arra utal, hogy a „műhelyek” ott vannak, ahol a bibliográfia készítő csoportok. Nem hiszem, hogy ilyen értelemben „műhelyproblémái” lennének pl. az OMgK-nak, vagy az Országos Pedagógiai Könyvtárnak.

Melyik az a terület, illetve műfaj, amelynek nincs „műhely” Budapesten? A szépirodalom, az általános ismeretterjesztő (természettudományos stb.) irodalom, illetve a vegyes tartalmú, tematikus bibliográfiák műfaja. Ilyen munkákra számottevő apparátus van a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, amely már eddig is szép eredményeket ért el. Mégis a továbbfejlődés egyik legfőbb akadálya, hogy a Szabó Ervin Könyvtárnak nincsen erre a célra szolgáló könyvvállománya. *Sebestyén Géza* nagyon helyesen szögezi le azt az elvet, hogy a műhelynek mindenképpen ott kell lennie, ahol az apparátus dolgozik. A bibliográfianak ezt a területét csak egy korszerű, magasszínvonalú közművelődési könyvtár gondozhatja. Sajnos, súlyos akadályai vannak annak, hogy ilyen könyvtárunk legyen. *Pataki Ferenc* írja: „Könyvtárunk kölcsönző könyvtár, legelső feladatunk az olvasók minél tökéletesebb kielégítése.” *Az egész mai budapesti közművelődési könyvtári felfogást tükrözi ez a mondat.* A közművelődési könyvtár eszerint egyenlő a kölcsönkönyvtárral. Kétféle budapesti lakosnak nem áll rendelkezésére eddig egyetlen példány sem, amelyhez helyben olvasásra mindenképpen hozzájuthatott volna. Ez az *egyénelvű kölcsönkönyvtári felfogás* a fejlődés akadályaivá vált. A Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárainak olvasótermeit jó-

formán csak újságolvasásra és képeslapok forgatására használják, de aki ott könyvet kér, nagyon szerencsés és ritka véletlen, hogy megkapja.

Az olvasó korszerű kiszolgálását nemcsak az jelenti, hogy hazaviheti a kért könyvet, s ha nincs bent a könyvtárban, néhány hónap leforgása alatt megkaphatja, ha előjegyeztette. Az olvasónak ahhoz is joga van, hogy ha hirtelen meg akar nézni egy könyvet, vagy olvasóteremben szeretné elolvasni, azt valahol rendelkezésére bocsássák, méghozzá *minden korlátozás nélkül* működő nyilvános könyvtárban, azaz közművelődési könyvtárban. Irodalomkritikák felkeltik az érdeklődést valamely mű iránt, de éppen ezek a művek hónapokig hozzáférhetetlenekké válnak (Fejes: Rozsdatemető, Sánta: Húsz óra). Újságírók, TIT előadók, diákok stb. tömegei ülnének be a budapesti közművelődési könyvtárak olvasótermeibe olvasni, kutatni, az egyéb önművelőkről és továbbtanulókról nem is szólva. *Régen elavult már az az olvasótermi felfogás*, hogy ott tájékoztató kézikönyvek vannak s néhány folyóirat. Ha valaki irodalmi folyóiratot olvas egy budapesti közművelődési könyvtárban, nem veheti kézbe azokat a műveket, amelyekről vita folyik, szemle stb. olvasható a kérdéses folyóiratban. De hogyan lehet irodalomtörténetet stb. komolyabban tanulni, ha nincsenek kéznél a kérdéses regények, versek, novellák, amelyekről a szerzők beszélnek? Mi a biztosítéka a korszerűségnek, a színvonal emelésének? Az, hogy a közművelődési könyvtár a standard irodalmat nemcsak mint kölcsönzési állományt foglalja magában, hanem okosan alkalmazkodva a szükségletekhez, prézens jelleggel is gyűjti. Így tesz minden valamirevaló városi könyvtár *világszerte*. A nagyobb szovjet városi könyvtárak a fontos irodalom teljes gyűjteményét magában foglaló prézens állománnyal rendelkeznek. Megyei könyvtáraink közül először a miskolci érezte meg ezt a társadalmi szükségletet és minden fontosabb könyvből egy példányt prézens jelleggel helyezett el központi könyvtárában. Ott tehát megvan a „bibliográfiai műhely”, bár a könyvtárat ezért a felfogásért sok bírálat érte. Egyébként vidéki városainkban, elsősorban a megyeszékhelyeken kell lennie egy központi könyvtárnak, amelynek magasszínvonalú szolgáltatásai a város egész lakosságának rendelkezésére állnak, a kerületi könyvtárak főként kölcsönző könyvtári jellegével szemben. Kb. négy évvel ezelőtt a Fővárosi Tanács

népművelési osztályának megbízásából a KMK igénykutatást és módszertani vizsgálatot végzett néhány Szabó Ervin kerületi könyvtárban. Az elkészített javaslatok között első helyen szerepelt, hogy a fontosabb kerületekben — távlatban — hozzanak létre *teljes funkciójú könyvtárakat*, amelyek körül azután kisebb könyvtárak helyezkednek el kölcsönzési feladattal. Nyomat sem látni ilyen tervek megvalósításának. A szépirodalmi és vegyes témájú bibliográfiák készítéséhez lassanként jobb könyvtári műhelyek (gyűjtemények) lesznek vidéken, mint Pesten.

Érdekes, hogy ezt a nagyot is akut társadalmi szükségletet Pesten egy szakkönyvtár — a Statisztikai Hivatal Könyvtára — ismerte fel, s minthogy ezt a feladatot nem látják el másutt megfelelően, a kötelezpéldányokra alapozva modern olvasótermet kívánt létrehozni, és funkcióit ebben az irányban továbbfejleszteni. Lehet, hogy szakkönyvtárról lévén szó, ez a törekvés nem elvszerű. Mindenesetre az „elv” győzött, de az ügy vesztett.

Vajon a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja be tudná-e szerezni — egyelőre nem szabad polcra, csak központi raktárába — prézens jelleggel a megjelenő és ide szükséges magyar nyelvű irodalmat? A Könyvtárellátó által évente forgalomba hozott könyvek egy példányban beszerelve mintegy 50—60 000 forintba kerülnek. Ha ebből leszámítjuk az új kiadásokat (ez esetben ugyanis a régiéket a hálózatba lehet juttatni) és az egyébként is prézens jellegű segédkönyveket, évi 30—40 000 forintba kerülne az az állomány, amely nélkülözhetetlen egy „magasszintű” közművelődési könyvtárban a helybeni használatra. Igaz, hogy most még nincs erre szabadpolcos tér, de remélhetőleg a fővárosunknak is lesz egyszer egy központi nagy közművelődési könyvtára. Addig is biztosítani tudná ez az állomány, hogy a könyvtárhoz fordulónak minden művet kézbe tudjanak adni és természetesen a saját bibliográfusait is ki tudják belőle elégiteni. (Persze könyvű nekem itt „bölc” tanácsokat osztogatni, ám lehet, hogy a Szabó Ervin központ raktári viszonyai még ezt a szerény kívánságot sem teszik lehetővé.)

Megítélésem szerint tehát a bibliográfiai gyűjtemény külön felállítása fényűzés, de olyan közművelődési könyvtár felállítása, amelyben a magyar irodalom leglényegesebb része (beleértve a magyar nyelvű szakkönyveket is) prézens jelleggel, minden korlátozás nélkül fellelhető, olyan társadalmi szükséglet, *amely elől nem lehet kitérni*. Ezt a társadalmi szükségletet ne az egyébként is túlterhelt tudományos és szakkönyvtárak eléítsék ki

(pl. a Statisztikai Hivatal Könyvtára, Orsz. Széchényi Könyvtár, Országgyűlési Könyvtár).

Gerő Gyula az ajánló bibliográfiák hiabait főként abban látja, hogy a megfelelő gyűjtemény hiánya miatt az ajánló bibliográfiákba nem oda való művek is bekerülnek, fontos művek pedig hiányoznak. Ez természetesen igaz. Ehhez azonban még hozzá kell tennünk, hogy — nem szólva most a dilettánsokról — ilyen hibák mindenütt előfordulnak, ahol az ajánló bibliográfia különálló bibliográfiai osztályokon készül, illetve ahol a munkát önálló bibliográfus végzi. (Természetesen ez a megállapítás nem vonatkozik a kurrens bibliográfiákra, vagy a szakbibliográfiákra.) Elavult az a nézet, hogy az ajánló bibliográfia a közművelődési könyvtárak használatára, illetve a nem szakemberek számára készülő pusztá irodalompropaganda eszköz. Véleményem szerint az ajánló bibliográfia (legfontosabb típusában) nem más, mint *általánosított referenz válasz*. Ahol jól működő felvilágosító szolgálat tevékenykedik, ott a társadalmi igényeknek megfelelően kapják meg a választ. A legtöbb kérdés azonban a dolgok természete szerint nem egyedi, hanem akár ezer helyen is felbukkan, ott is, ahol a szakszerű válaszra nincsenek felkészülve a könyvtárosok (pl. a kisebb könyvtárakban). Ezért a tömegesebb szükségletet kielégítő kérdésekre a könyvtárak bibliográfia formájában adják meg a választ, s így *aktívan* juttatják el azokhoz, akiknek arra szükségük lehet. A bibliográfiai anyag aktívvá tétele és elterjesztése lényegesen vonása tehát az ajánló bibliográfiának. Ebben az értelemben világos, hogy a szakkönyvtárak is adhatnak ki a szakemberek számára ajánló bibliográfiákat, amint azt pl. az Országos Műszaki Könyvtár meg is teszi bibliográfiai sorozataival. Az ajánló bibliográfia csak abban különbözik a szakbibliográfiától, amennyiben a szakember kérdésére adott irodalomválogatás különbözik az általános szakbibliográfiától. Mi következik ebből? Két dolog. Egyrészt az ajánló bibliográfiai sorában egyre inkább *elszaporodnak a röplap jellegűek*, amint az szemünk láttára zajlik le pl. a Szovjetunióban, Csehszlovákiában és nálunk. Másrészt lényegük, hogy rendkívül gyorsan kell készülniök, hiszen az a főfunkciójuk, hogy a kis könyvtárak referenz-szolgálatát pótolják. (A nagy, egyegy témán belül teljességre törekvő bibliográfiák, mint pl. a Szabó Ervin Könyvtaré, a Szerelem, házasság, család stb. ebben a modern értelemben nem is egészen

ajánló bibliográfiák, inkább egy-egy téma „mintakatalógusai”). A mondottakból következik azonban, hogy az ajánló bibliográfia készítése szoros kapcsolatban áll a könyvtári tájékoztató, felvilágosító szolgálattal, szinte annak része. A műhely tehát nemcsak az elkészítéshez szükséges, hanem ezzel *szinte egyenrangúan nélkülözhetetlen az igények és a szükséges formák felismeréséhez* is. Korszerű olvasószolgálattal rendelkező könyvtár kielégítő ajánló bibliográfiát. Ennek szigorú konzekvenciáit feltétlenül le kell vonnia minden bibliográfiai műhelynek. Nem kell azonban félni, hogy mondva-csinált témákhoz összehordott, érdektelen ajánló bibliográfiák tömege jelenik meg, vagy hogy az ajánló bibliográfia lenézett műfaj marad. Az ajánló bibliográfia tehát nem más, mint a dokumentáció egy sajátos fajtája.

*

Az elmondottakból két további kérdés következik:

A műhelyek mellet, vagy azokkal kapcsolatban álló olyan nyomda-, vagy sokszorosító üzem kell, amely biztosítja a legfontosabb feltételt, a sokszorosítás gyorsaságát. Ez azonban még teljesen megoldatlan kérdés. Még megoldatlanabb a másik: *hisz az eddig gyártott bibliográfiák alig lépik át azt a hálózatot, amelynek központjában készülnek.* Például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nemes szándékai, hogy értékes bibliográfiáit az egész ország könyvtárainak szolgálatába állítsa, mindeddig nem váltak valóra. Bibliográfiai kiadó nincs. Arra sem mutatkozik lehetőség, hogy a főváros erre a célra szánt hitelei magukba foglalják az egész ország szükségletét kielégítő előirányzatokat. Ugyanez a helyzet az

egy-egy megyei könyvtárakban is. Központi támogatás formájában sem lehet elhelyezni ezeket a hiteleket, noha az egyes könyvtárak által megvett bibliográfiákkal jórészt *megtérülének* a költségek. Arra sincs lehetőség, hogy a bibliográfiákat kiadó fontosabb könyvtárak a bibliográfiákból származó bevételeiket újra felhasználhassák. Mindezek objektív okok, amelyek a *KMK koordináló tevékenységét* az ajánló bibliográfiák terén *szinte semmivé tették.* Emellett el kell ismerni, hogy a KMK-nak nagy mulasztásai vannak az ajánló bibliográfia tipológiájának kialakítása, módszertani kérdéseinek kidolgozása, az országos bibliográfiai tervek készítése terén. Emiatt Pataki Ferenc joggal tesz szemrehányást írásában.

Megnyugtató feleletet nem tudunk adni a vegyes tematikus és szépirodalmi ajánló bibliográfiák műhelyének kérdésében. Gyors megoldást a Pest megyei Könyvtár nyújthatna, mert ott a szükséges állomány jó része együtt van, s most keresnek funkciót ennek számára. Sebestyén Géza is javasolja ezt a megoldást. De vajon várható-e ez attól a tanácstól, amely a megye rossz ellátottságára hivatkozva néhány éve megszüntette a könyvtár helyi szolgáltatásait? Most újra a nála jobban ellátott „fővárosnak” nyújtson segítséget? Amint láttuk, a főváros sem tud országos feladatot elvállalni. A probléma nehézségeinek vizsgálata azonban nem elegendő. Az egész országra érvényes *megoldást kell találnunk,* amelyben egyaránt részt vállal a Szabó Ervin Könyvtár és a megyei könyvtárak apparátusa.

Sallai István

A CSURGÓI Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága megtárgyalta a járás könyvtárainak munkáját. Kifogásolta, hogy egyes községekben a tanácsok elmulasztották az állományellenőrzést, más községek vonatkozásában pedig a könyvtár megfelelőbb elhelyezésére adott utasítást a végrehajtó bizottság. A termelőszövet-

zetek vezetőit a könyvtárak támogatására hívta fel és javasolta, hogy a támogatás összege szántóegységenként lehetőleg 20—50 fillér legyen.

A járási könyvtár tervet készített a községi könyvtárügyet tárgyaló ülésére. A terv segítségével a beszámoló helyes elkészítését, valamint

a tárgyalás és az értékelés szakszerűségét kívánják előmozdítani. (—)

*

A TELEVÍZIO és a Magyarország című hetilap külpolitikai vetélkedőjének első díját, egy Orion Delta vevőkészüléket, Simai Norbert, a textiles szakszervezet III. ker. területi könyvtárának vezetője nyerte.

Vita a tudományos könyvtárak statisztikájáról

A Magyar Könyvszemle 1964. évi 3. száma cikket közölt a könyvtári munka statisztikai értékeléséről.¹ Tévedésekkel tarkított, a járátlanabb olvasót félrevezető cikket. Közérdek, hogy valaki felálljon és megmagyarázza, miért csóválják a fejüket a könyvtárosok, azok, akik elolvasták. Alulírott erre kér szót.

Néha elgondolkoztat a bibliográfiai apparátus túltengése egyes tanulmányokban. A bírált tanulmány azonban az ellenkező vélelet veszélyességére figyelmeztet. Sehol egy irodalmi hivatkozás. Pedig de jó lett volna. Kiderült volna, hogy a könyvtárstatisztika nem is olyan elhanyagolt terület, amint azt a szerzők hitték. (228. l.) Megtudták volna, hogy a statisztikai elemzés és kifejezés különböző eszközeivel és lehetőségeivel, mint amilyen a cikkükben a mi területünkön novumként szereplő intenzitási viszonyszámok, ellátottsági és forgalmi mutatók, vagy az átlagszámítás, a könyvtárosok javában élnek. Ami ehhez képest a cikkben valóban új, az a bemutatott elemző módszer általánosítása, matematikai formulák útján való kifejezése. Jelentősége nem több a már szóban elmondottak tömör, általános érvényű matematikai nyelvre való lefordításánál.

„De hisz annyi baj legyen!” — mondanánk. Nem lenne-e jobb udvariasan elfordulni? Előbb-utóbb rájönnek a szerzők, hogy járt úton fáradoztak, szükségtelenül. És ez épp elég keserű felismerés lesz számukra. Nem is öregbítenénk mi a keserűségüket, de a baj nem csak ennyi. A súlyosabb hibát ott követték el, ahol hat könyvtár 1962. évi adatainak meglehetősen önkényes szembeállításával, különböző kombinációjú viszonyításával próbálták illusztrálni módszerüket. Ugy azonban, hogy az említett hat könyvtár merőben irreális értékeléshez jutott a számok tükrében. Emiatt aztán a módszer is gyanúba kerül. Mi tudjuk: ártatlanul. És mindjárt megmondjuk, milyen mozzanatokból keveredett a hamis látszat.

Először is abból, hogy nem tudja a jobb kéz, mit cselekszik a bal. A fejtegetések kiindulópontja szilárd: néhány világos, támadhatatlan alapelv. De ezek hamar útféltre kerülnek, benővi őket az adatok sűrűje. „A munka előkészítése feltételezi, hogy egymással összehasonlítható, azonos funkciót teljesítő könyvtárak kerüljenek összehasonlításra.” Ezt a követelményt állítják maguk elé. (227. l.) De nem tartják meg. A célbavett hat könyvtár közül csupán kettő egyezik meg alapfunkciójában: a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára. De mellékfunkciójuk és minden egyéb meghatározó tényezőjük ezeknek is különbözik. (Az egyik többkarú, nagy egyetem, a másik kisebb szakegyetem könyvtára, az egyik régi, nagy gyűjteménnyel rendelkező, hagyományok, történeti adottságok terhét is hordozó általános tudományos könyvtár, a másik új intézmény — aránylag kis állománnyal —, amely szakkönyvtári és dokumentációs tevékenységet folytat, s az egyetem épületén belül, meglehetősen korszerű feltételek közt működik.) A többi könyvtárnak még az alapvető funkciója is eltér egymástól. (Az Akadémiai Könyvtár az MTA könyvtárhálózati központja, gazdag régi állománnyal, sajátos különügyteményekkel rendelkező általános tudományos könyvtár, a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára intézményi szakkönyvtár és kötelezőpéldányőrző gyűjtemény, az Országgyűlési Könyvtár a jogtudomány s a legújabbkori történelem szakkönyvtára; az Országos Széchényi Könyvtár nemzeti könyvtár, emellett különböző, valamennyi könyvtárat érintő, hatósági centrális feladatok ellátója.) A közös csoportba vont intézmények meghatározó jegyeinek ez a különbözősége bosszulja meg aztán magát, mikor az empirikusan ismert valóság egzakt megfelelőjét és kifejezőjét keressük a különféle mutatókban, de nem találjuk. Erre még visszatérünk.

Követelményül állítják „a fogalmak pontos elhatárolását, az egységek egyöntetű definícióját” is. De a továbbiakban ezt sem elégték ki, sőt kerekén megmondják: „Tanulmányunkban nem kívánunk foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy a fogalmak elhatárolása, a helyes és egyöntetű egységek megválasztása hogyan történjen”. (226. l.) Kár... Mert ha ügyelnek az „egyöntetű egységek megválasztására”, nem vetették volna össze minden további nélkül a Széchényi Könyvtár négy millió felüli állományadatát a többiével. A négy millióból ti. csak kettő a könyv és periodikum, azaz a többi könyvtárával azonos egység. A többi plakát, aprónyomtatvány és egyéb, nem könyv jellegű dokumentum. Ugyanez áll az olvasott könyvtári egységek adatára. A Széchényi Könyvtár hatszázezren felüli forgalma — a közölt adatok szerint — nem:

¹ KOVACSICS József—DUXNÉ NAGY Katalin: A könyvtári munka összehasonlító mérése standardizálás útján. 225—238. l.

sokkal kevesebb, mint a többi öté együttesen, köztük a nagy hallgatói tömegeket ellátó egyetemi könyvtáraké! Persze, mert a Széchényi adata a plakátokat, aprónyomatványokat, kéziratokat és egyéb dokumentumokat is magában foglalja. Mégpedig nem is akárhogy. Egy köteg plakát itt annyi egységnek számít, ahány darabot összefogtak benne. Ugyanígy az aprónyomatványok, kéziratok. A többi könyvtár adatai mögött viszont csak könyvek és folyóiratok vannak. Hogy adhatnának tehát reális képet a viszonyzámok, ha az alapul szolgáló abszolút számok, s köztük is épp a legfontosabb állomány- és forgalmi adatok ilyen felemás tartalmúak?

És nemcsak arra kell vigyázni, hogy egynemű tényezőkkel operáljunk — állapítják meg —, hanem az egységek helyes megválasztásával is. A „helyes” jelző itt feltehetőleg arra vonatkozik, hogy a könyvtári munkának csak olyan jellemzőit szabad a statisztikai elemzés során összevetni, amelyek a valóságban is összefüggenek. (Mi még szűkíteniék is ezt a követelményt. Nem elég akármilyen laza kapcsolat az adatok összehasonlításához: az összefüggésnek lényeginek, törvényszerűnek és mennyiségi kihatását tekintve is jelentősnek kell lennie, különben adekvát statisztikai kifejezés helyett torzképet kapunk.) De van-e egyéb teljesen laza kapcsolatnál az állomány nagysága és az olvasótermi férőhelyek száma közt, amint azt a 3. táblázaton szereplő összevetés feltételezné? Igaz, a nagyságrendben egymástól olyan távoli könyvtárak, mint amilyen pl. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és egy falusi könyvtár, a gyűjtemény nagyságán kívül minden más dimenziójukban, így az ülőhelyek számában is erősen különböznek. Ha azonban a nagyságrendi különbség kisebb, ez a jelenség nem észlelhető. Az állomány nagysága csak akkor lép fel az olvasói térség méretezésének egyik tényezőjeként, ha a könyveket részben vagy egészükben szabadpolcon kívánjuk elhelyezni. Egyébként a könyvtár funkciója, nyilvánosságának köre, hatósugara, lehetséges és tényleges olvasóinak száma, állományának jellege — és még sok-sok más tényező együttesen határozza meg a szükséges olvasói férőhelyek számát. Tehát minden inkább, mint az állomány kötetszáma. Majdnem ilyen elhibázott az állománynak a forgalommal (személyi és könyvforgalom) és a személyzeti létszámmal való szembevetése. Közművelődési könyvtárban rendkívül fontos tényező az állomány kihasználtsági foka. Tudományos könyvtárban kevésbé. Itt akár egyetlen használat is értelmet adhat valamely könyv meglétének, nem is szólva a művek nagy tömegeiről, amelyek (főleg a humán profilú és az archivális gyűjteményekben) évtizedekig, századokig is várnak olvasójukra. Ami pedig a személyzetet illeti, annak megterhelésében a polcon meglevő állomány elenyésző szerepet játszik. A munka mennyiségét a gyarapodás és a feldolgozás mennyisége, a forgalom és a közönségnek nyújtott szolgáltatások határozzák meg, és számos minőségi tényező módosítja.

De mindez már a hibaforrások negyedik típusához vezet át bennünket: a könyvtári valóság felületes ismeretéhez (vagy szándékos elhanyagolásához?), könyvtári alapelvek és tapasztalatok mellőzéséhez. Erről tanúskodik az egész tanulmányon átvonuló egyoldalú, árnyalatlan mennyiségi szemlélet. Bár a tervezést — kétségtelen dolog — tudományos színvonalra csak úgy emelhetjük, ha bizonyos mutatókkal, normatívákkal operálhatunk, a tudományos könyvtárak szükségleteinek megtervezését, munkájuk értékelését mégsem lehet néhány egyszerű mutatóra visszavezetni. (Elérheti-e pl. a Debreceni Egyetemi Könyvtár gyűjteménye — mondjuk — az MTA Könyvtárának értékét, gazdagságát, még ha a méreteket tekintve megközelíti vagy akár túlhaladja is? Aligha. Az MTA Könyvtár kéziratárához, keleti vagy régi gyűjteményéhez vagy bőségesen ömlő csereanyagához hasonló képletek Debrecenben nem jöhetnek létre. Viszont az előbbinek soha nem lesz akkora forgalma mint az utóbbinak. Ebből meg ismét nem az következik, hogy az MTA Könyvtára rosszabbul tölti be hivatását, vagy hogy viszonylag szűk olvasótáborának munkája értékben, társadalmi hasznosságban eltörpül a Kossuth Egyetem Könyvtárához képest.) Sokkal finomabb statisztikai módszerekre, differenciáltabb elemzésre van szükség ahhoz, hogy a tudományos könyvtári munka lényegét: tartalmi, minőségi oldalát egzakt kifejezések formájában meg lehessen ragadni.

A tanulmány empirikus megalapozatlanságára mi sem jellemzőbb, mint amikor a szerzők elcsodálkoznak a statisztikai mérlegelés egy-egy tanulságán, ami pedig a könyvtárak ismerője számára semmi újat sem mond. Idézzük: „A táblázat adatai az abszolút számokhoz szokott vezető számára... *megdöbbenő újdonsággal* szolgálnak...”. „Míg az abszolút számok alapján feldolgozott állomány az Országos Széchényi Könyvtárban a legnagyobb... és azt *hinné az ember* (az én kiemeléseim), hogy a könyvtár használata is itt a legnagyobb, a viszonyított adatok alapján az derül ki, hogy a 100 ezer könyvtári egységre jutó olvasott könyvtári egységek és természetszerűleg az olvasók száma is a Közgazdasági Egyetem Könyvtárban a legmagasabb.” (228. l.) Ugyan melyik tapasztaltabb könyvtáros gyanítana több olvasót (legalábbis jelen adottságai közt) nemzeti könyvtárunkban, mint egy népes egyetem kedvező elhelyezésű könyvtárában? Hasonló meglepetéssel konstatálják az egy könyvtárosra

jutó olvasók számának szóródását a különböző könyvtárakban. Azt, hogy az ezt kifejező legmagasabb mutató a Közgazdasági Egyetemi és az Országgyűlési, a legalacsonyabb az Akadémiai és a KSH Könyvtárnál jelentkezik. (229. l.) „Figyelemreméltó”-nak találják, hogy az Országgyűlési Könyvtár forgalmi mutatói „bizonyos tekintetben kedvezőbbek, mint a Közgazdasági Egyetem Könyvtárának mutatói.” Mindez megint csak nem meglepő a budapesti könyvtári helyzet ismerője számára. „Figyelemreméltó” is csak annyi, hogy az Országgyűlési Könyvtár valóban nagy forgalma nem elsődleges funkciójából adódik, hanem egyrészt kedvező adottságaiból (szép, nagy olvasóterem, stb.), másrészt a környező városrész és legfőképp az egyetemi hallgatóság kedvezőtlen könyvtári ellátottságából. (E jelenség alapján megjósolhatjuk egyébként, hogy az Akadémiai Könyvtár felépülő palotájának olvasótermeit is megtöltik majd az egyetemi hallgatók. Budapesten — a közönség összetételét illetően — lassan minden könyvtár egyetemi könyvtárrá válik, csak a voltaképpeni egyetemi könyvtárak nem töltik be kellően ezt a funkciót, mivel szűkében vannak — egyebek közt — a férőhelynek is.)

Néhány esetben aztán az olvasón a csodálkozás sora. Például amikor azt olvassa, hogy a Parlamenti Könyvtár állományának nagy része élő anyag, s ez mutatkozik a nagy forgalomban. Valóban mehökkentő feltételezés olyan gyűjteményről, amelynek tekintélyes része régi hírlap, elavult jogszabály, parlamenti és egyéb hivatalos kiadvány. Azt, aki így következtet, tájékoztatnunk kell: az állomány egy vékony rétege is produkálhat nagy forgalmat. A tudományos könyvtárak gyűjteményére épp ez a jellemző. Egyáltalán, a tudományos könyvtárak forgalmát — egészében és rétegeiben — más szempontok szerint elemezzük, értékeljük, mint a közművelődési könyvtárakét. Eltérően a tanulmánytól, amely az „olvasók kormegoszlásának (fiatalkorú, felnőtt)” és „az új olvasók foglalkozási megoszlásának” elemzését kéri számon. (230. l.) Arra viszont még csak nem is utal, hogy a korszerű könyvtár a szolgáltatások egész rendszerével juttatja el a kutatókhoz az irodalmat. E szolgáltatások milyenségére, tömegére nézve pedig a hagyományos forgalmi adatok vajmi kevés támpontot nyújtanak! Hát még ha az olyan alapműveleteket is, mint amilyen a gyarapítás és feldolgozás, figyelmen kívül hagyjuk! Ennek lett áldozata az összehasonlítások során a KSH Könyvtára. Fejére olvasták, hogy személyi és egyéb ellátottsága kimagasló (232. l.), és hogy neki vannak a „legrosszabb” forgalmi mutatói. (233. l.) (S ez így is lenne, ha a kötelempéldányok nem adnának dolgot, s egy intézményi szakkönyvtárnak valóban tömegeket kellene ellátnia.) A Széchényi Könyvtárról meg az derül ki, hogy ellátottsága átlagon aluli. (232. l.) — Persze, ha mindent a négymillió állományhoz viszonyítunk!

Tanulság:

1. A szakstatisztika művelőjének mindenek előtt magát a szakterületet kell vizsgálnia és ismernie.

2. Nem jutottunk előbbre a könyvtári munka országos tervezésére és összehasonlító értékelésére alkalmas statisztikai módszerek kidolgozása terén.

Csüry István

HÁROMNAPOS TANFOLYAMON vettek részt decemberben Komárom megyében a falusi művelődési házak KISZ aktivistái. Az ifjúsági klubok vezetői és a községi könyvtárak ifjú segítői két szakosított tanuló-csoportban ismerkedtek választott munkaterületük legszükségesebb elméleti és gyakorlati kérdéseivel. A tanfolyamot a KISZ Komárom megyei Bizottsága, a Népművelési Tanácsadó és a József Attila Megyei Könyvtár rendezte. A képen a könyvtáros csoport látható.

(Koger Tamás felvétele.)

A KÖZSÉGI ÉS SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁROSOK 1965. ÉVI TOVÁBBKÉPZÉSE

A *Könyvtáros* 1964 januári számában „Továbbképzés” címmel új rovat indult. Ebben a rovatban jelent meg folyamatosan az a cikksorozat, amely a községi könyvtárosok egy évre központilag tervezett továbbképzési programjának témáit dolgozta fel elvi és gyakorlati vonatkozásban.

A továbbképzés szervezeti formáit a hálózati központok szabad választására bíztuk, a cél megjelölésével: úgy fejlessze tovább a könyvtárosok alapfokú ismereteit, hogy gyakorlati munkájuk fokozatosan egyre elvszerűbbé, módszereiben pedig egyre korszerűbbé és eredményesebbé váljék.

E célnak megfelelően tervezzük meg idén is az aktuális feladatokhoz alkalmazkodó témákat.

Néhány szót tájékoztatásul az elmúlt év tapasztalatairól: 19 megyei könyvtár közül 12 szervezte meg a tiszteletdíjas községi könyvtárosok továbbképzését. Két megyében 4—5 napos megyei továbbképző tanfolyamot szerveztek nyáron, általában párhuzamosan az alapfokú vizsgaelőkészítő tanfolyammal. Tíz megyében járasonként szerveztek két alkalommal 2—2 napos, vagy négy alkalommal 1—1 napos továbbképzési konferenciát.

A továbbképzések programjába általában a központi témákat vették fel, és arra törekedtek, hogy *a megbeszéléseken a témákkal kapcsolatos helyi problémák megoldása kerüljön előtérbe*: külön módszertani tájékoztatót adtak ki; a helyi kérdésekre vonatkozó további szakirodalmat jelöltek meg; korrefensnek kértek fel az adott témában járatos járási vagy községi könyvtárosokat.

Mivel az új továbbképzési rendszer bevált, az induló *új oktatási évben a SZOT kulturális osztályának kérésére kiterjesztjük az alapfokú vizsgát tett szakszervezeti könyvtárosokra is.*

A szakszervezeti hálózatban eddig még nem alakult ki megfelelő továbbképzési rendszer. Néhány SZMT könyvtár kezdeményezése nyomán ún. „könyvtáros akadémia” születtek, amelyek programjában főleg az általános műveltséget és a szépirodalmi tájékozottságot fejlesztő magasszínvonalú előadások szerepeltek. A tárgyalt könyvtári szakkérdések inkább a könyvtárügy országos és távlati fejlődéséhez kapcsolódtak, és viszonylag kevés teret kaptak a szakszervezeti könyvtárosok gyakorlati problémái.

Ezt a hasznos kezdeményezést semmiképpen nem óhajtjuk visszaszorítani, inkább segíteni kívánjuk az SZMT könyvtárakat azzal, hogy a *Könyvtáros* „továbbképzés” rovatában a szakszervezeti könyvtári munka gyakorlatára is kiterjesztjük a központi tematikát, illetve közöljük a könyvtárosaik számára megfelelő cikksorozatot.

Figyelembe véve a községi és szakszervezeti könyvtárosok munkájának azonos és eltérő vonásait, az 1965. évi továbbképzési anyagot úgy állítottuk össze, hogy abban *közös témák és külön témák is szerepelnek. A csak községi vagy csak szakszervezeti könyvtárosok részére szóló külön téma beiktatását esetenként a téma sajátos jellege indokolja, illetve az a tény, hogy az adott feladat megoldása egyik vagy másik hálózatban időszerűbb, illetve feltételei már jobban kialakultak.*

Az 1965. évi tematika a fentiek alapján a következő:

Közös témák:

Február: A szabadpolcos olvasószolgálat lehetőségei és törekvései a községi és a szakszervezeti könyvtárakban.

Március: A tájékoztató munka lehetőségei, forrásai és segédeszközei a községi és a szakszervezeti könyvtárakban.

Csak szakszervezeti könyvtárosoknak:

Április: A könyvtár és a népművelés egyéb ágazatainak együttműködése.

Csak községi könyvtárosoknak:

Május: A könyvvállomány gyarapítása és apasztása.

Reméljük, hogy továbbképzési cikkeinket mind a községi, mind a szakszervezeti könyvtárosok haszonnal fogják olvasni, a hálózati központok által szervezett továbbképzési összejöveteleken pedig közösen tisztázzák majd vitás kérdéseiket, kicserélik módszerbeli elképzeléseiket, tapasztalataikat.

Vadász Ferencné

SZABADPOLC A KÖZSÉGI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAKBAN

Nem hisszük, hogy ma már bizonygatni kellene a szabadpolc-rendszer fölényét a zártpolcos könyvtári rendszerrel szemben. A közvetlen kapcsolat a könyvtárban elhelyezett irodalmi termékekkel, az állomány sokoldalú feltárása, a könyvek szemléltető, a nevelési célok figyelembevételével történő rendezése (az irodalom egyes csoportjainak, vagy bizonyos műveknek kiemelése stb.) segíti az olvasót az önálló könyvkiválasztásban és tehermentesíti a könyvtárost. A céltudatos és megfelelő alkalmazás az önművelés kiváló eszközévé teszi a szabadpolcot. Mindez ma már ismert a könyvtárosok előtt, épp ezért itt nem térünk ki az olvasószolgálat minden részletkérdésére, sem a szabadpolc-rendszerű könyvtárakra általában, hanem most csak a kis könyvtárakról szólnunk, amelyekben nincs több egy főfoglalkozású vagy tiszteletdíjas könyvtárosnál. A nagyobb szakszervezeti és tanácsi könyvtárak problémáit nem érintjük, hisz számukra külön kiadványt adott ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1963-ban. (Sallai István—Vargha. Balázs: *A szabadpolcos közművelődési könyvtár.*)

Községi és szakszervezeti könyvtáraink mostoha helyzete miatt nem mindenütt vannak meg a szabadpolc-rendszer megvalósításának a feltételei. A községi könyvtáraknak csupán kb. a fele rendelkezik önálló helyiséggel. Ötödreszük tart nyitva hetenként két alkalomnál többször, s csak a tizedreszük nyitvatartása éri el a 4 órát nyitvatartási naponként. A szakszervezeti könyvtárak helyzete sem jobb.

De a gyűjtemények sem mindenütt megfelelőek a szabadpolcos könyvtárak számára. A községi és a szakszervezeti könyvtárak átlagos kötetszáma 1100 körül van. A községi könyvtárakban 6-nál kevesebb, a szakszervezeti könyvtárakban pedig 9 kötet jut egy-egy olvasóra. Ebből következik, hogy a jól működő könyvtárakban a kölcsönzésre szánt, illetve az érdeklődésre számottartó irodalom túlnyomó része az olvasóknál van, ami a szabadpolcra történő válogatást illuzórikussá teszi.

A logikus az volna, ha most elmondanánk, melyek azok a „feltételek”, amelyeket biztosítani kell a szabadpolc-rendszerű könyvtárhoz. Ez azonban menthetetlenül oda vinne bennünket, hogy a fő figyelmet elhelyezési és berendezési kérdésekre irányítsuk. Helyette az mutatkozik célszerűnek, hogy *tartalmi* és *működési* kérdéseiről beszéljünk.

Már az első világháború előtt, vagy a két világháború közötti „szekrénykönyvtárak” is úgy működtek, hogy a könyvtáros kinyitotta a szekrényt és az olvasók a könyvtárossal együtt válogattak a néhány száz kötetnyi állományból. Így működnek ma is — nagyon helyesen — a kis könyvkölcsönzők, a művelődési autók letéti állomáshelyei. Szegénységünk e „szabad polcai” alapján azonban mégsem állíthatjuk, hogy a szabadpolc-rendszer megvalósítása nem több, mint hogy az olvasó előtt kinyitjuk a szekrény- vagy a raktárajtót.

Melyek tehát azok a legfontosabb alapelvek, amelyek megvalósítása nélkül aligha beszélhetünk szabadpolcos könyvtárról, és milyen igények támadhatnak ma a legkisebb könyvtárral szemben is?

A könyvtárnak egy adott terület lakossága, vagy egy meghatározott üzem (intézmény stb.) dolgozó számára biztosítania kell a *művelődéshez szükséges irodalmat*, mégpedig a tanuláshoz, a szakmai ismeretek megszerzéséhez vagy elmélyítéséhez, a világ jobb megismeréséhez szükséges, valamint — ezzel együtt vagy e mellett — a *szórakozást* nyújtó irodalmat, könyveket, folyóiratokat, újságokat egyaránt. A könyvtár az *önképzés helye*, tehát megtanítja az olvasót saját ismereteinek önálló továbbfejlesztésére. Minthogy *az ismeretek itt vannak felhalmozódva*, megadja a szükséges felvilágosítást az élet által felvetett minden kérdésben. Mintegy *folytatása az iskolának*, természetesen a sok egyéb tájékoztatási, művelődési és szórakoztató intézmény (sajtó, rádió, tv, mozi stb.) mellett.

Az önálló ismeretszerzés igénye megköveteli, hogy

- a) az olvasó maga kutathasson a könyvtár anyagában,
- b) az olvasó rendelkezésére álljanak emellett azok az eszközök is, amelyek az egész állományról tájékoztatják,
- c) álljanak rendelkezésére olyan eszközök is, amelyekből a számára szükséges irodalom *teljességéről* tájékozódhat, tehát arról is, ami nincs meg a könyvtár birtokában,

d) teremtsék meg a könyvtár a feltételeket, hogy a könyvtárban meg nem levő irodalmat is megkaphassa az olvasó,

e) végül kapjon meg minden felvilágosítást és tájékoztatást mind a meglévő, mind a szükséges irodalomról.

Ezek a feltételek valóban csak olyan könyvtárban valósíthatók meg, amelyben mind az irodalom, mind a tájékoztatáshoz szükséges eszközök (bibliográfiák, tájékoztató segédkönyvek, katalógusok) megvannak, az olvasó rendelkezésére állnak, s ami nem kevésbé fontos: van lehetőség használatukra; tehát a könyvtár megfelelő számú ülőhellyel rendelkezik, biztosítva van a nyugodt helybenolvasás lehetősége és az ehhez szükséges irodalom mindig rendelkezésre áll, azaz bent van a könyvtárban. Ettől az utóbbi kívánalomtól azonban messze állnak még könyvtáraink, különösen azok a kisebb szakszervezeti könyvtárak meg közszégi fiókkönyvtárak, amelyek csak kölcsönző tevékenységet folytatnak, és nincsenek területi, központi könyvtári feladataik. Ezeket úgy foghatjuk fel, hogy olvasóikat ellátják ugyan az otthoni olvasásra szükséges irodalommal, de az ezen felül jelentkező igények kielégítésére (pl. helybenolvasás, szélesebbkörű tájékozódás) olvasóikat valamely központi könyvtárba irányítják.

*

Mivel általában egy könyvtárossal számolunk, nyilvánvalóan a könyvtár egész munkája, tehát a kölcsönzés és a helybenolvasás egy helyiségben történik. Ezt a helyiséget — bármilyen alakú is — úgy kell berendezni, hogy a könyvtáros teljesen át tudja tekinteni. Ha a helyiség alaprajza közel áll a négyzethez, az állványok általában a fal mellett állnak és körülöföggák az olvasóasztalokat. Előnyösebb azonban a téglalap alaprajzú helyiség, amelynek bejárati részéhez közel vannak a kölcsönző állványok, a távoli részen pedig a helybenolvasás irodalmát tartalmazó állványok (segédkönyvtár) és az olvasóasztalok.

Ahol a *gyermekek számára nincs* külön könyvtár, a gyermekirodalom külön állványokon álljon. Jó, ha ki van emelve a közösen használt irodalom. A tanulók a könyvtár segédkönyvtári anyagát is használhatják.

A legelőnyösebb azonban az az elrendezés, amelyet „családi” könyvtárnak nevezünk: itt hosszukás terem közepén van a bejárat, és a két szárnyban jobbra és balra helyezkedik el a felnőtt- illetve a gyermekrészleg. A felnőtt részlegnek a bejáratától távolosó, viszonylag legzavartalanabb részén történik a helybenolvasás, s itt vannak a helybeni olvasásra szánt művek is.

Nálunk ma még előnyben részesítik a kölcsönzés időbeli megosztását, pedig — feltéve, hogy elég nagy a könyvtár alapterülete — a családi könyvtári forma az előnyösebb, mert mindkét olvasócsoport számára meghosszabbítja a nyitvatartási időt, tehát kedvez a helybenolvasásnak.

Előnyös, ha a könyvtár előtere klubszerű, ahol az újságokat és napilapokat azok is olvashatják, akik nem tagjai a könyvtárnak. Ha ez a terület kirakatszerűen, a szabadból is látható, igen hamar népszerűvé válik. Közművelődési, de különösen közszégi és szakszervezeti könyvtárügyünk legnagyobb fogyatékosága, hogy a pusztán kölcsönzésre zsugorodott szolgálatuk nem felel meg a korszerű igényeknek. Ebben azonban nem csupán a könyvtárak a hibásak. Egész iskolarendszerünk alig támaszkodik könyvtárakra, a bibliográfiai műveltség nyújtása iskoláinkban szinte semmi, az iskolai képzés alig nevel, illetve szoktat az önálló ismeretszerzésre (szavakban ígen), pedig ez volna az iskolareform legfontosabb célkitűzése. A könyvtárakra nehezedik a feladat, hogy a hiányt, amennyire lehet, pótolják.

Ezzel eljutottunk a másik döntő feltételhez, a nyitvatartási időhöz.

A szabadpolcos könyvtárban egyre több időt tölt egy-egy olvasó, még ha csak kölcsönözni megy is. A jobb válogatás lehetősége, egymás zavarásának elkerülése érdekében, amennyire csak lehet, meg kell hosszabbítani a nyitvatartás idejét. Am ennek korlátot szab a könyvtáros munkaideje. A merész lépést, tudniillik a nyitvatartási idő meghosszabbítását lelkes olvasók megbízható kis gárdája segítségével, alig mertük megtenni. Pedig e nélkül helybenolvasásról, a klubélet kifejlődéséről nem lehet szó. Első lépésként — kölcsönzés nélkül, csak a helybenolvasás biztosítására — elláthatnák a felügyeletet a könyvtár segítői is, akiket a könyvtáros betanított. Nem fényűzés, ha egyelőre 3—4 ember van is a könyvtárban!

*

Az állománnyal kapcsolatban alapelveként leszögezhetjük: az egész állományt helyezzük szabad polcra. Előzetes, gondos vizsgálattal el kell távolítani minden elavult, érdektelen könyvet. Állományvédelmi okokból nem helyezhetők ki a túlságosan kis alakú könyvek, ezeket lehetőleg üveges szekrényben, elzárva kell tartani. A

szabadpolcos könyvtár esztétikai megjelenése éppen a kevésbé művelt, főleg a falusi lakosság számára szinte döntő jelentőségű. A felnőtt lakosság olvasásában minőségi változást hozhat az új, szép, vonzó könyvtár megjelenése. A kellemes, kulturált környezet, szép bútorok azonban nem érvényesülhetnek szép könyvek nélkül. A jól elhelyezett, szép külsőbe öltöztetett könyvek a könyvtár legfőbb díszei, amelyek szekrényekbe, polcokra helyezve igen jó hatást kelthetnek. A piszkos, rongyos, széteső könyveket ne rakjuk ki. A legnagyobb társadalmi áldozatot, a könyvtári mozgalomban rejlő erőket elsősorban arra használjuk, hogy könyvállományunkat rendbehozzassuk. Az elnyűtt könyveket irgalmatlanul el kell távolítani!

Eltekintve a nagyon vékony könyvektől, egy könyv se legyen gerincén jelzet, szerző és cím feltüntetése nélkül. Nincs vigasztalanabb látvány, mint a szabadpolcos térben az uniformizáltan kötött, de felirat nélküli gerinccel szürkéséget árasztó könyvek semmitmondó sora. Ahol a könyvek száma a 3—4000 kötetet meghaladja, a visszaosztáshoz, a rendbentartáshoz nélkülözhetetlen a jelzet. A kis könyvtár könyvtárosa a legjobb olvasók segítségével sokszorozhatja meg önmagát. Az elkevert könyvek rendbehozásában, visszaosztásában a legjobb olvasók a tapasztalatok szerint szívesen segítenek. S ha a könyvtár felállítási rendszerét az olvasóknak megtanítjuk, kevesebb lesz a rosszul visszarakott könyv. (A könyvek elhelyezési rendjéről még a legkisebb könyvtár is kiadhat egy-két oldalas sokszorosított, világos útmutatót.)

Az állomány világos, jól áttekinthető elrendezése a szabadpolcos könyvtár egyik legfontosabb követelménye. Az állomány elrendezésének alapja a Könyvtárellátó által a könyv gerincére nyomott raktári jelzet. Ezek alapján történik a könyvek elhelyezése. Az ismeretterjesztő irodalom nagy csoportjainak elhelyezésében azonban nem kell gépiesen követni a raktári jelzetek rendjét, hanem a helyiség berendezésének figyelembevételével úgy alakítsuk ki a csoportokat, hogy az olvasók jól tájékozódjanak közöttük. Például:

- Marxizmus—leninizmus (300K—1—300KP)
- Társadalomtudományok (301—396, majd 100—170, majd 200—290)
- Természettudomány (500—590)
- Technika (600—608, majd 620—629, majd 651—696)
- Mezőgazdaság (630—639)
- Egészségügy, háztartás (610—619 és 640—649)
- Művészet, sport (700—796)
- Nyelv- és irodalomtudomány (400—413, majd 800—894)
- Földrajz (908—919)
- Történelem, életrajz (920—990).

Igen fontos, hogy az egyes csoportok felett jól látható, ízléses feliratok legyenek, a csoportokon belül pedig a fontosabb alcsoportokat szintén feliratok jelezzék.

A szépirodalom a betűrendi jelek rendjében helyezkedik el.

Az állományt két fő részre osztjuk: kölcsönzési és helyben olvasásra szánt állományra. A helyben olvasást a kisebb könyvtárakban eddig elhanyagolható kérdésnek tekintették. Ha a könyvtárnak semmiféle helybenolvasási lehetősége nincs, elvileg ilyen állományra sincs szükség, kivéve azokat a segédkönyveket, amelyekből a könyvtáros tájékozódik s nyújt felvilágosítást.

A helybenolvasásra, illetve az olvasók tájékoztatására szánt segédkönyvek egy részét a KMK közreadta. (4. számú összesített címjegyzék a falusi könyvtárak állománygyarapításához. Bp. 1963. 85—90 l.)

A segédkönyveken kívül bent tartandók azok a munkák, amelyeket a tanulók mint a tanulmányaikat kiegészítő anyagot használnak. (Szöveggyűjtemények, antológiák, nagy klasszikusok kritikai kiadásai, egyes tudományok vagy tudományágak összefoglaló munkái.) Emellett ott, ahol már szokássá vált a helybenolvasás, egyes műveket, amelyekből az igényeket a könyvtár nehezen tudja kielégíteni, prézens jelleggel benttart.

A két állománytest ugyanazokkal a jelzetekkel van ellátva, de a helybenolvasásra szánt művek ún. „tiltó” csíkot kapnak. (Ajánlatos a gerinc felső részén.) Ez a visszaosztást segíti, hisz ugyanaz a mű ott lehet a kölcsönzésre szánt állományban is, de figyelmezteti is a könyvtárost, ha az olvasó kölcsön szeretné venni.

A kis könyvtárakban azonban nem szabad ezt a kérdést mereven felfogni. Egészen rövid határidőre minden könyv kiadható otthoni használatra. Még lexikon-jellegű kiadvány is (Pl. a Zenei kistükör, Művészeti ABC stb.), hisz a könyvtáros szükség esetén visszakeretheti az ilyen kézikönyvet.

Az olvasók jobb tájékoztatása érdekében szükség van — különösen a szépirodalom tekintetében — bizonyos tartalmi csoportosításra, a kiemelésekre is. Az ilyen már a szabadpolcos elrendezés „művészete”, erre nehéz sablonokat adni. Lényege, hogy a könyvtár az olvasók érdeklődésének, a főbb propagandacéloknak, az aktuális eseményeknek stb. ismeretében a már elmondott állománytestekből hosszabb-rövidebb időre *kiemel* bizonyos műveket, amelyeket azután külön csoportban, a raktári jelzettek rendjében helyez el.

Kétféle kiemelést különböztetünk meg: *tartóst* és *ideiglenest*. A kiemelésre ugyancsak a gerincen (általában annak alsó részén) *elhelyezett* színes csíkokat vagy azok kombinációját használjuk.

A kis könyvtár az egész állományból kiemeli mindenekelőtt a *gyermekirodalmat*; továbbá a gyerekek és a felnőttek által *közösen használható* irodalmat. Utóbbit nem is feltétlen szükséges valóságosan kivenni a többi könyv közül, elég a közös használatra figyelmeztető csík. Ebben az esetben természetesen meg kell engedni, hogy a gyermekolvasók a felnőttek polcai között is keresgéljenek. — Nagyon előnyös a versek, a drámák kiemelése is.

A legfontosabbak az olvasók tájékoztatása szempontjából az olvasókat különösen érdeklő témák szerint történő kiemelések (pl. a történelmi regényeké, amelyek így a történelmi munkák közelében is elhelyezhetők, az életrajzi regényeké stb.).

Az alkalmi kiemelések megkülönböztető jelzet nélkül történnek, itt tulajdonképpen az az elv érvényesül, ami a könyvkiállítások összeállításában. Pl. egy időszerű eseményhez kapcsolódó legkülönbözőbb irodalmi csoportokat egybe rakhatunk; tehát szép- és szakirodalmat vegyesen, de mindenképpen *jellemző címmel* kell őket összefoglalnunk.

A kiemelés azt is jelenti, hogy valamely könyvnek bizonyos időben erős hangsúlyt kívánunk adni. Ezért az egyes szakokon belül — feltéve, ha van elég helyünk a polcokon — egy-egy könyvet fedőlappal fordítunk az olvasó felé. A szovjet könyvtárak gyakorlatában általános, hogy az állványoknak a szemmagasságba eső egy-két polca mozgatható, s a ferdére beállított polcra kis kiállítást helyeznek.

A kiemelés nagy megfontolást kíván és sok munkával jár. Ezért igen sok könyvtáros húzódozik tőle.

A könyvtárosnak uralkodnia kell anyagán. Ezt, egy bizonyos állományon felül, katalógus nélkül nem teheti meg. Sokan úgy vélik, hogy a szabadpolcos könyvtárban az olvasó számára — minthogy az állomány önmagát tárja fel — nem is kell katalógus, ráadásul az olvasók nem is szeretik. Mégis ki kell mondanunk, hogy katalógus nélkül nem könyvtár a könyvtár. A szabadpolcon tagolt, színcsíkokkal kiemelt állományban sokszor csak a katalógus igazít el biztosan valamely könyv helyéről. Nem szabad azt hinnünk, hogy az olvasó mindig mindenáron keresgélni akar! Ha egy meghatározott könyvet akar olvasni, kényelmesebb számára, ha megnevezi a könyvet, és elvárja a könyvtárostól, hogy az a kezébe adja. Nincs szárnalmasabb látvány, mint a könyvtáros, aki nem tudja, hogy a kérdéses könyv eredeti helyén, vagy a kiemelt anyag között van-e, s emiatt elkezd bizonytalanul keresgélni, végül pedig kijelenti, hogy a könyv olvasónál van. Ez a trükk a szabadpolc rendszer mellett nem válik be, mert az olvasó esetleg maga rábukkan a könyvre.

A követelmény a kis könyvtárakban: betűrendes katalógus a teljes állományról és szakkatalógus a szakirodalomról. Utóbbi is elegendő, ha egyelőre — a raktári csoportszámok alapján — minimumként készítjük el. A betűrendes katalógus kiegészítéseként ajánlatos egy címkatalógus, mert az olvasók nem mindig emlékeznek a szerzőre.

A szabadpolcos könyvtár vezetése lényegesen nagyobb könyvismeretet kíván. A teljes állomány elolvasása nem mindig lehetséges, de a könyvtárosnak *rendszeresen* kell tanulmányoznia minden könyvet (lehetőleg addig ne tegye a polcra, amíg át nem tanulmányozta). A KMK által kiadott *Új Könyvek*, az irodalmi folyóiratok, az AKV tájékoztatói stb., valamint a könyv előszava, utószava, tartalomjegyzékének tanulmányozása megadja a legszükségesebb tájékoztatást, később ehhez járul az olvasók véleménye is.

Jól teszi azonban a könyvtáros, ha kiépít egy gyűjteményt a könyvismeretéből, esetleg kivágatok formájában. Ennek intézményes megoldása szintén folyamatban van. (A nagyobb könyvtárak számára a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a KMK recenzíókartotékat készít.) Egyelőre az is nagyon jó, ha a könyvtáros, mielőtt a betűrendes katalógusba berakja a cédulát, azoknak a műveknek a céduláin, amelyekről az

Új Könyvek-ben recenzió van, aláhúzná a *katalóguscédula rendelési számát*, minthogy a folyóiratban ezen számok rendjében vannak az ismertetőik. Az irodalmi folyóiratokban közölt recenziókat szintén lehet jelezni a betűrendes katalógusban. A lényegesebb ajánló bibliográfiák annotációi is sokat segíthetnek.

Ugyanilyen fontos a könyvtáros számára az ajánló bibliográfiai gyűjtemény, amely együttal az olvasónak is rendelkezésére áll. A kisebb könyvtáraktól nem várható, hogy valami nagy tájékoztató apparátust fejlesszenek ki. Nyilvánvaló, hogy a nálózi központok segítséget nyújthatnak nekik az ajánló bibliográfiákkal. Ezen a téren egyáltalán nem megnyugtató a helyzet, így érthető, hogy kis könyvtáraink életében az ajánló bibliográfia nem számottevő tényező.

*

A szabadpolcos könyvtárban általános törekvés, hogy a technikai munkát elvállasszák a tartalmi munkától. Már az elmondottak alapján is látható, hogy a kölcsönzési nyomtatványokkal, nyilvántartásokkal elfoglalt könyvtáros aligha ér rá az olvasókkal foglalkozni. Különösen súlyos a helyzet a szakszervezeti könyvtárakban, ott ugyanis rendszerint nagy tömeg rohanja meg a könyvtárat műszak kezdetén és végén.

Segíteni csak egy módon lehet: oly egyszerű kölcsönzési rendszert kell kialakítani, amely lehetővé teszi, hogy gépies részét egy iskolás gyermek is el tudja végezni, s a könyvtáros felszabadulva csak az olvasókkal foglalkozzék. Pl. a Kohó- és Gépipari Minisztérium szakszervezeti könyvtárában alkalmazott, vagy az ennek alapján Somogy megye községeiben használt kölcsönzési rendszer annyira egyszerű, hogy néhány perces bemutatás után tévedésmentesen kezelheti bárki. (Az olvasók taszkjai zacskószerűen vannak kiképezve, ezeket az olvasók törzsszámának rendjében helyezik el, a zacskóba bedobják a könyvkártyát, amelyre az olvasó maga írja rá a törzsszámát. A könyvtáros, illetve a segítő semmi mást nem tesz, mint a lejáratí bélyegzőt ráüti a könyvkártyára és az olvasójegyre.)

*

Az egyszerű kölcsönzési rendszer következtében a könyvtárosnak módjában áll az olvasókkal foglalkozni, használni a segédkönyveket, tanácsot adni a könyvek kiválasztásában, megmutatni az ajánló bibliográfiákat, behatóan megismerni az olvasók kívánságait stb. Mivel itt nem térhetünk ki az olvasószolgálat módszertani kérdéseire, csak a szabadpolcos olvasószolgálat néhány fontos kérdésére hívjuk fel a figyelmet.

A szabadpolcos könyvtár a zártpolcossal szemben többletet jelent: lehetőséget ad az önálló könyvkiválasztásra. De különösen a kezdő olvasók egy része annyira tájékozatlan, hogy még az elmondott feltárási módok legjobb alkalmazása esetén is bizonytalan a könyvkiválasztásban. Sok olvasó szegyélli, ha közben odamennek hozzá „segíteni”. Mi hát a megoldás? Minden olvasónak a beiratkozáskor meg kell mondani, a könyvtárat ismertető röplapon fel kell tüntetni, hogy a szabadpolcon keresgélni senki sem köteles. Az olvasó a könyvtárostól is kérhet könyvet, a könyvtáros továbbra is éppen olyan *kiszolgálója marad az olvasónak, mint azelőtt*. Sajnos, sokszor látni a szabadpolcok között bizonytalankodó, magárahagyott olvasókat, akik most már azt hiszik, hogy a könyvtáros megsértődik, ha kérnek tőle valamit.

Nagyobb gondot kell fordítani, különösen a helybenolvasók között a tájékoztató segédkönyvek ismertetésére, a katalógusok használatára. Mivel a könyvtárosnak több ideje marad az egyes olvasókkal való foglalkozásra, a beszélgetések során elsősorban azt kell kideríteni, ki milyen szándékkal jött a könyvtárba (pl. továbbtanuláshoz keres irodalmat stb.), és felvilágosítania, mit várhat a könyvtártól. A legtöbb olvasó még ma is a könyvtárban csak könyvkölcsönző helyet lát. Az effajta felvilágosítások között az első legyen a könyvtárosnak azon közlése, hogy a könyvtár minden könyvet megszerez, amelyre az olvasónak szüksége van, az olvasó tehát bővebb anyaghoz jut a könyvtár által, mint a könyvtár állománya.

A szabadpolcos tér sajnos különösen kis könyvtárainkban elég kicsi, tehát az olvasókkal való foglalkozás halk — nem suttogó — hangon történjék. Emellett azonban a légkör legyen barátságos, fesztelen, otthonias. Különösen falun nehéz megszervezni, hogy az emberek klubba menjenek. A szabadpolcos könyvtár elég nagy vonzóerőt gyakorol, ha a könyvtáros azt barátságossá, kulturálttá teszi s megfelelő propagandával népszerűsíti.

Minthogy az elmondottak dióhéjban elég sok kérdésre igyekeztek kitérni, ez a legegyszerűbbre fogott útmutatás nem adhat sok újat. De ha újnak vesszük mindazt, amit az elmondottakból még nem valósítottunk meg, akkor feladatok egész tömegét kapjuk.

EGY JÁRÁSI KÖNYVTÁROS TAPASZTALATAI

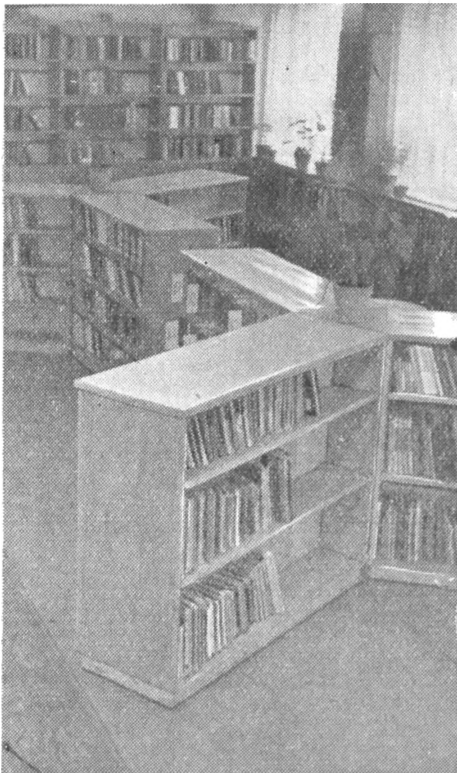
A szabadpolcos kölcsönzési rendszer tapasztalatunk szerint a kezdő, tájékozatlan olvasóra kissé nyomasztóan hat. Úgy érzi, hogy képtelen ekkora könyvmennyiségben tájékozódni, s az ízlésének megfelelő művet megtalálni. Ebbe a kategóriába tartozik az az olvasó is, aki a zártpolcos rendszerben, konkrét mű megjelölése nélkül, valami kalandosat, szerelmeset, háborúsat stb. keres. A nagyobb községi könyvtárakban eléggé tekintélyes ezeknek a száma, s elsősorban ők szorulan a tájékoztató könyvtáros tapintatos segítségére. Nevelhetőség szempontjából viszont ők alkotják a leg-hálásabb csoportot. *Óz. K. K.-né* olvasónk például éveken keresztül csak meséskönyveket olvasott, s a kölcsönző könyvtáros szívós, az olvasó által azonban észrevehetően munkája következtében a lányregényeken, majd Verne művein keresztül eljutott a magyar klasszikusokig. *Sz. L.-né* érdeklődését kizárólag a bestseller szintnél alig magasabb fokon megírt, főleg erotikus tartalmú művek vonzották, s a szabadpolcon elhelyezett művekbe való „belekóstolás” ismertette meg vele a komolyabb irodalom ízt. Az említett példákban is kitűnik, hogy teljesen hamis az a nézet, hogy a szabadpolcos kölcsönzés feleslegessé teszi a könyvtáros személyét, hiszen az olvasó magától is kiválasztja a műveket. Véleményem szerint a szabadpolc fokozott követelményeket támaszt a kölcsönző könyvtárossal szemben, sokkal sokrétűbb, átfogóbb irodalom- és állományismerettel kell rendelkeznie, mint a zártpolcos rendszernél.

A könyvtáros és az olvasó helyzetének megkönnyítésére a művek kötéstáblájának belső oldalára, vagy az előzéklapra beragasztjuk a fűlszövegeket, annotációkat, vagy recenziókat.

Az olvasók másik csoportja, a megfelelő irodalom- és könyvtárismerettel rendelkező törzsolvasók. Ők rendszerint nem kérik a könyvtáros segítségét, mert vagy pontosan tudják, hogy mit keresnek, vagy csak egyszerűen „bogarásznak” az állományban, esetleg kimondottan a legújabb műveket keresik. A kezdő olvasó jobban bízik a használt, átkötött művekben, gondolván, hogy azt már sokan elolvasták, tehát bizonyára jó könyv, ez a típus viszont a felfedező örömeivel nyúl egy-egy új mű után.

Az ő igényük kielégítésére az ablakok közötti falpillérekre tárlókat helyeztünk, amelyekbe kizárólag a legújabb műveket tesszük. *B. G. törzsolvasónk*, a tiszalöki vízmű dolgozója, például csak azután kezd a polcokon válogatni, ha már a tárlókból az új műveket kiszedte. Ezek között az olvasók között vannak olyanok is, akik egy-egy író teljes életművére kíváncsiak. *Z. L.-né* például már elolvasta a könyvtárban fellelhető valamennyi Sásdi regényt. Ha tehát könyvtárunkba új Sásdi kötet érkezik, értesítő lapot küldünk neki, s kérjük, hogy három napon belül jöjjön be a könyvtárba a számára félretett műért. Tapasztalatunk szerint az olvasók hálásak az ilyen figyelmességért, s ezekkel az apróságokkal számtalan törzstagot nyertünk könyvtárunknak.

Országosan, így nálunk is jelentkező igény a továbbtanulásban résztvevők könyvtári eszközökkel történő segítése. A továbbtanulók meghatározott művekért keresik fel a könyvtárat, vagy egy-egy témakörre vonatkozóan kérnek bibliográfiai tanácsadást. Kérésük teljesítésére nem minden esetben elég a könyvtáros memóriája, gyakran elő kell venni a segédkönyvtári köteteket is. Ha a mű nem található meg könyvtárunk állományában, a kérést azonnal továbbítjuk valamelyik országos szakkönyvtárhoz, azonban egyre gyakrabban fordul elő, hogy a szakkönyvtárak túlterheltségük miatt nem tudják az igényeket kielégíteni. Ezen a helyzeten

Részlet a Tiszalöki Járási Könyvtár kölcsönzőjéből

Az 1962-ben épült Tiszalöki Járási Könyvtár

azzal segítünk, hogy a járási tanács által évek óta könyvvásárlásra adott évvégi hitel-átcsoportosításból — melynek összege járásunkban évente több mint 150 000 Ft-ot tesz ki — mind a járási, mind a községi könyvtárak számára megvásároljuk a kézikönyv jellegű, tehát eleve drága műveket.

A prézens jellegű, csak helybenolvasásra kijelölt műveket az olvasóteremben helyezzük el. Ezeken kívül azonban itt kapnak helyet egy egy példányban azon művek is, amelyek ugyan a kölcsönzőben is megtalálhatók, de a továbbtanulók nagy száma miatt állandóan forgalomban vannak, tehát egyébként nem férnének hozzájuk az olvasók.

A szabadpolc magasabbrendűségét bizonyítja az a tény, hogy Tiszalökön 1962-ben 714 olvasó 26 700 kötetet kölcsönzött, viszont 1963-ban, az első szabadpolcos évben 1170 olvasóra nőtt az olvasótábor, a forgalom pedig 40 000 kötetre emelkedett.

Doszlop Miklós

ÚJBÓL MEGNYÍLT A KÖNYVTÁR MOHÁCSON

Mohács város tanácsának végrehajtó bizottsága, a tanácsülés és a Hazafias Népfront városi bizottsága 1963-ban és 64-ben többször foglalkozott a városi könyvtár helyzetével. A könyvtár ugyanis átalakítások következtében majdnem egy évig zárva volt, és a város olvasáshoz hozzászokott lakói naponta ostromolták az illetékeseket, mikor nyílik meg újra a könyvtár. A könyvtár újjáalakítása 360 ezer forintba került, s most a tágas, szép, modern bútorokkal berendezett szabadpolcos helyiségben megoldódott a helyben olvasás is. A 24 000 kötetes könyv-

állományt a város lakosságának 16%-a veszi igénybe. Sajnos, a munkás és paraszt olvasók száma viszonylag csekély. Az olvasók nagy része fiatal. A könyvtárosok a társadalmi segítőkkel együtt mindent elkövetnek, hogy a régi olvasók újból visszatérjenek, ezért szívélyes hangú meghívójegyeket küldenek nekik. A könyvtárosok jó munkája és erőfeszítései láttán Mohács város tanácsulése december 17-én elismerését fejezte ki a könyvtár munkatársainak.

Vasvári Dezső
nyugdíjas, Mohács

SZABADPOLC A GANZ-MÁVAG FIÓKKÖNYVTÁRAIBAN

Nálunk a szabadpolcos fiókkönyvtárak 2—3 évesek, s ez alatt az idő alatt azt tapasztaltuk, hogy olvasóink irodalmi tájékozottsága megnőtt. Kezdetben ugyanis megelégedtek a 2—3 polcnyi, tárgykörönként válogatott anyaggal, most azonban a témák szerint összeállított polcokat elkerülik, vagy csak néha válogatnak róluk. Helyette az egész könyvállomány anyagában „böngésznek”, keresik olvasnivalójukat.

Jelenleg új módszerrel kísérletezünk. Megszüntettük a témák szerinti és a műfaji kiemlést, besoroltuk ezeket a könyveket a megfelelő helyükre, de hogy valamilyen formában a könyvek tartalmáról, műfajáról tájékoztassuk olvasóinkat, a könyvek gerincére színcsíkokat ragasztottunk, pl. sárga = elbeszélés, zöld = történelmi regény stb. Bár olvasóink a színcsíkokat még nem szokták meg teljesen, mégis az a tapasztalat, hogy nagyobb önállósággal, biztonsággal válogatnak. Ezzel a módszerrel megkíméljük az olvasót attól, hogy egész sereg őt nem érdeklő könyvet is átlapozzon. Most ha például elbeszélést akar elvinni, csak azokat a könyveket veszi kézbe, melyek sárga csíkkal vannak ellátva.

A szabadpolcos kölcsönzésre való áttérést az olvasók nagy örömmel fogadták. Úgy érezték, hogy kitarult előtűk az irodalom paradicsoma. De hamarosan ráébredtek arra, hogy bármilyen sok is a könyv, most egyszerre nem találnak kedvükre való olvasmányt a polcokon.

Ezt mi könyvtárosok úgy érzékeltük, hogy azok az olvasók, akik a szabadpolcos kölcsönzés bevezetése után a könyvek kiválasztásakor visszautasították a könyvtárosok segítségét, néhány hónap elteltével már igénybe vették a könyvtáros segítségét.

A különböző raktározási módok tehát csak segítik az olvasót, hogy eligazodjék a könyvtári állományban, de nem oldanak meg minden problémát, amit a szabadpolc rendszer felvet. A szabadpolcos olvasószolgálat bevezetésével érthetően megnőtt a könyvtárosok felelőssége, nagyobbak a felkészültségi követelmények. Míg a zártpolcos rendszernél a könyvtáros csak azt ajánlotta, amit ismert, és így meg tudta „tekintélyét” őrizni, a szabadpolcos olvasószolgálat esetén az „egész állományt” ismernie kell, illetve az egyes könyvekről megfelelően kell tájékoztatnia az olvasót. Ezeknek a tájékoztatásoknak minden esetben helytállóknak kell lenniök, mert ellenkező esetben az olvasók elfordulnak a könyvtárostól, nem veszik igénybe segítségét.

Közismert, hogy a szabadpolcos kölcsönzés nagymértékben hozzájárul az olvasók önállóságának fokozásához. Minél fejlettebb az olvasó, annál inkább igyekszik önállóan kiválogatni az igényének megfelelő olvasmányt. A könyvtáros személytelenné válása az olvasandó könyv kiválasztásában azonban csak látszat, mert már az állomány összeállításával is irányítja az olvasót.

Milyen ez az irányítás? A kevésbé fejlett olvasók esetében — akik továbbra is számítanak a könyvtáros segítségére — közvetlen, viszont a fejlettebb olvasóknál, akik már maguk is kiválogatják az érdeklődési körüknek megfelelő könyveket, közvetett formában jelentkezik, miközben az olvasónak meghagyja azt a „jó érzést”, hogy ő már nem szorul a könyvtárosra, maga is boldogul.

Megfigyeltük, hogy a fiókkönyvtárakban az olvasók nagyobb része veszi igénybe a könyvtáros segítségét. Ennek okát abban kell keresni, hogy ezeket a könyvtárakat a dolgozók részben munkaidő alatt, részben közvetlenül munkaidő után keresik fel, s így kevés idő áll rendelkezésükre a válogatásra. Viszont a központi könyvtárba már azzal az elhatározással megy az olvasó, hogy a könyvet átlapozza, tehát a könyvek válogatására egy-másfél órát is áldoz. A polcok előtt válogat, leül, beleolvass a könyvekbe. Ilyenkor megtörténhet, hogy ha a könyvtáros felajánlja segítségét, úgy érzi: siettetni akarják, hogy minél előbb elhagyja a könyvtárat.

Milyen fejlődést eredményezett nálunk a szabadpolcos kölcsönzés?

Az első és legfontosabb eredmény a tudatos olvasás, illetve az olvasmánykiválasztás lett. Ezen azt értem, hogy például az olvasók tervszerűen törekednek bizonyos író valamennyi művének elolvasására. Sajnos fennáll az a veszély, hogy az olvasó, ha nem az érdeklődésének megfelelő könyvet viszi el első alkalommal, akkor elfordul az írótól. Egy olvasónk például Thomas Mann Varázshegyét vitte el elsőnek. Azóta is csak a legnagyobb „rábeszélés”-re viszi el Thomas Mann műveit, annak ellenére, hogy saját bevallása szerint már volt a kezében az írónak olyan műve, amely tetszett neki. (Pl. a Buddenbrook-ház.) Még abban az esetben is, ha az olvasó egy író valamennyi művét végig olvassa, nem válik feleslegessé a könyvtáros irányító szerepe. Feladata ilyenkor az, hogy segítse kialakítani az olvasóban az író egyes műveinek értékrendjét. Ehhez azonban arra van szükség, hogy beszélgetések útján megismerje olvasóit. Csak így tud segítségükre lenni olvasmányaik kiválasztásában.

Gódor Lajosné

GYŐRI TAPASZTALATOK

Nagyon kedvező tapasztalatot szereztünk egyik fiókkönyvtárunkban, ahol egy fedél alatt, egy helyiségben két könyvtár működik: a vállalat műszaki könyvtárának kihelyezett részlege és a szakszervezeti fiókja. Mindkettő szabadpolcos, és éppen ezért figyelemreméltó, hogy a szakszervezeti könyvtár anyagában való keresgélés közben az olvasók egy része a műszaki állványok közé is „betéved” (egy kis irányítással, de néha anélkül is), és a legtöbb esetben onnan is elvisz egy könyvet. Többek között ez a „házasság” is hozzájárul ahhoz, hogy a műszaki könyvolvasók taborában — az anyavállalatóktól eltérően, ahol külön van a két könyvtár — magasabb a fizikai olvasók részesedése: itt mintegy 26—30%.

A szabadpolcos állományban nálunk is gyakran került sor időszakos kiemelésekre. Ezeknek tartalmát az időszzerű politikai, irodalmi események határozták meg, valamint néha az a törekvés is, hogy a kevesebbet keresett szakok (pl. a természettudomány egy két osztálya, vallás) irodalmára felhívjuk a figyelmet. Másrészt bevált az a csoportosítás, hogy a mennyiségtől függően állványon, polcon vagy szekrényben külön helyeztük el azokat a könyveket, amelyeket csak helyben használhatnak az olvasók. Ilyenkor azonban a feliratnak is utalnia kell a kölcsönözhetetlenségre, mert így sok kellemetlen magyarázgatást, sértődöttséget kerülhetünk el.

Eligazító, tájékoztató feliratokat, jelzéseket minden könyvtárban — a kevés állománnyal rendelkezőkben is — feltétlen alkalmazni kell. Egy kis túlzással azt mondhatnánk, hogy ezek nélkül holt anyag van a szabadpolcon. A könyvtár rendje, a különböző szakcsoportok egymásutánja csak a könyvtárosnak természetes, az olvasónak egyáltalán nem az. Ám a feliratokat — különösen kisebb könyvtárakban — csak mértékkel alkalmazzuk, nehogy a sok felirat már a tájékozódás rovására menjen.

Hiába nevel a szabadpolc az önállóságra, maradnak az olvasók között olyanok — és ma még ezek vannak többen —, akik várják sőt kéri a könyvtáros tanácsait, segítségét. Épp a fejlett olvasók teszik lehetővé, hogy a könyvtáros többet, eredményesebben tudjon foglalkozni a segítségre szorulókkal. Ez a foglalkozás nemcsak a könyvajánlást jelenti, hanem az állványok közötti *együttes* keresgélést, a kézbevevett könyvekkel történő *együttes* ismerkedést is, amelynek során tudatos munkával, jó pedagógiai érzékkel ezeket az olvasókat is bizonyos önállóságra nevelheti a könyvtáros.

Szakszervezeti könyvtárakban a legnagyobb gondot a kölcsönzési idő alatti „hajrá-munka” okozza. A szabadpolcos kölcsönzési módszer — köztudomásúlag — elősegíti e gond enyhítését. Még többet tehetünk, ha propaganda- és agitációs munkánkban bizonyos időbeli és módszerbeli változtatásokat eszközölünk. Mire gondolok? Külső propaganda munkánk a szabadpolc bevezetése előtt főként a *könyvtárat* népszerűsítette, új olvasók szerzését célozta. A *könyv- és irodalom-propagandát* leginkább a kölcsönzőpultnál végezzük. Ezt a munkát szabadpolcos kölcsönzés esetén — tapasztalataink szerint — sokkal aktívabb, sokkal céltudatosabb szemléltető és írásos könyv- és irodalom propagandamunkával kell felcserélni, vagyis: már a kölcsönzést megelőzően határozott igényt kell keltenünk az olvasókban bizonyos könyvek iránt. Ebben az esetben viszont jobban rétegekhez szólóan kell elvégezni e munkát. A Vagongyárban például külön annotált ajánlójegyzéket, rölapokat készítettünk a nődolgozóknak, s a jegyzék terjesztését az üzemi nöbizottság megbízottai segítették. Az üzemi újságban megfelelő könyvajánlattal külön szoltunk az ifjú házasokhoz, külön az anyákhoz. Hasonló módon törekedtünk a KISZ segítségével az ifjú olvasók figyelmének felkeltésére. De megemlíthetném a fizikai és műszaki szocialista brigádok „testére szabott”, az irodák vezető beosztású dolgozói részére összeállított, valamint a munkásakadémiai hallgatóknak készített könyvajánló jegyzékeket is.

A katalógus fontos segédeszköz, de önmagában nem elegendő. Hisz a könyvtár tájékoztató, tanácsadó tevékenysége iránt a kisebb könyvtárakban is mind jobban jelentkező igény feltétlen megköveteli, hogy más segédletekkel: bibliográfiákkal, kézikönyvekkel, lexikonokkal stb. szintén ellássák a letéti könyvtárakat még a többletkiadások árán is. Helyes, ha ezeket az olvasók használhatják, sőt kezelésükre ugyan-csak tanítsa meg őket a könyvtáros.

Horváth Andrásné

Egy hajdúváros könyvtári problémái

1. Beszélgetés a hajdúböszörményi városi tanács elnökével

— *A városi könyvtár állománya kb. 22 000 kötet volt 1963 végén, vagyis egy lakosra 0,66 kötet jutott. Ezzel Hajdúböszörmény a legutolsó helyet foglalta el a megye városai és községei között. Elnök elvtárs véleménye szerint hogyan alakult ki ez a helyzet, és mit várhatunk a következő években?*

— Öröndetes tény, hogy a város népművelése jó eredményeket ért el a felszabadulás óta, vagy akár az utóbbi néhány évben. Kevésbé öröndetes viszont — s az alacsony kötet számon kívül egész sereg adattal bizonyítható —, hogy a könyvtárügy, a könyv, az olvasómozgalom súlyosan lemaradt a hajdúböszörményi kulturális élet fejlődéséhez képest. Az okok a messzi múltban gyökereznek. Böszörmény — a hajdúvárosokkal és sok alföldi várossal együtt — mezőváros. Ipara jelentéktelen, a főfoglalkozás a mezőgazdaság volt. A parasztság rétegződött, a sokszázholdas zsirosparasztoktól a nincstelen agrárproletárokig igen széles volt a skála. A városvezetés a legmódosabb parasztok kezében volt. A vezetőréteg pedig csak önnön érdekeivel törődött, s mivel a szerzés meg a jó evés-ivás volt élete értelme, elgondolhatni, mennyire figyelt az ötvennégyezer holdas, harmincegynéházezer lakosú város kulturális problémáira. Ezekben a városokban a tánciskola volt a „művelődés” legfontosabb „formája”, a társadalmi érintkezés pedig a templom és a kocsmá. Az uralkodó rétegnek eszébe sem jutott például városi könyvtárat létesíteni; kisebb magánkönyvtárakból olvasott, aki oda bejuthatott. Hogy a polgárosodás, iparosodás s ezzel együtt a másfajta közfelfogás mennyit jelentett, arra csak egy példát: Győrnek a negyvenes évek elején kb. 60 000 kötetes városi közkönyvtára volt, vagyis ezer lakosra ott már akkor ezerkét-száz kötet esett. Nálunk pedig ez a következő öt esztendő — nagy erőfeszítésekkel megvalósítható célja!... De térjünk vissza Böszörményhez. A városi könyvtár csak 1952-ben alakult meg, mindössze 1700 kötettel. Ma kb. 27 000 könyvünk van, ami önmagában véve igen szép fejlődés. De ha figyelembe vesszük, hogy az országos könyvtárfejlesztés célja 1965 végéig 1000 lakosra 1 200 kötet, nálunk pedig e pillanatban (1964 december elején, amikor a cikk íródott — A szerk.) 1000 emberre csak 710 kötet jut, bizony nem lehetünk elégedettek. Ne csak a régi városvezetést marasztaljuk el. Nyíltan meg kell mondaní, hogy — ha a kultúrával többet törődünk is — a könyvtárügyre 1945 után mi sem figyeltünk eléggé. Az elmarasztalásból jobbára csak az utolsó három-négy esztendőt vehetjük ki, azt sem egyértelműen.

Célunk 1969-ig: felzárkózni az országos átlaghoz. *Állományunkat 40—42 000 kötetre fejlesztjük. Ehhez 500 000 forintra lesz szükség, amit részben a könyvtár költségvetésében irányunk elő, részben a községfejlesztési alapból és többletbevételből biztosítunk. Ezen kívül a megye segítségére is szükségünk van. A fejlesztés ütemét és mértékét közelmúltban tartott VB-ülésünk határozta meg részletesen.*

— *A könyvbeszerezés most vázolt alakulása valóban megnyugtató és kielégítő, a böszörményi olvasótáborral együtt bízunk a jó megvalósításban. A másik — soká nem halogatható — probléma a könyvtár elhelyezése. E téren várható-e változás?*

— Igen. A városi könyvtár most a művelődési házban működik. Egyiknek sincs helye a másiktól. *Őnálló épületet fogunk juttatni a könyvtárnak, mert a jelenlegi elhelyezés mindennek nevezhető, csak városi színvonalúnak nem. Igaz, míg pár éve egyetlen nagyteremben dolgozott a könyvtár, ma három helyiségben. A gyermekkönyvtár egyetlen szobácskában szorong, a szabadpolcos kölcsönző korszerűtlen, a könyvtárosoknak nincs munkaszobájuk, nincsen olvasóterem, sőt raktár sem. Négyezer, nemrég beszerzett könyvünknek csak a padlón jutott hely. A megoldás: városi kezelésbe szeretnénk venni az úgynevezett Kossuth-házat, amely az utóbbi években ifjúsági ház volt. Erről tárgyalunk már a KISZ-szel. A megfelelően átalakított épületbe költözne a városi könyvtár, a városi művelődési ház pedig az így felszabaduló helyiségeket kapja vissza. Természetesen az ifjúság sem lesz hontalan, hiszen a kibővülő művelődési házban élheti életét. Hogy milyenek képzeljük az új könyvtárat? Mintánk a békéscsabai és a gyulai. Az épületátalakítás terve — társadalmi munkában — már készül is, a Népfront mindenben segít bennünket. A két épület átalakítása, berendezése — csak nagyon körülbelül mondhatom még — három-négy millió forint lesz. Terveinkkel a megyei művelődésügyi osztály is egyetért, támogatását megígérte. Tudomásom szerint Szöllösi Gyula elvtárs, megyei népművelési csoportvezető már a Művelődésügyi Minisztériumban is tárgyalta az anyagiak biztosítása ügyében.*

— *Milyen könyvtári kérdések foglalkoztatták még a VB-t és önt, elnök elvtárs?*

— A két fő kérdésen, a jó elhelyezésen és megfelelő állománygyarapításon kívül sok minden, amiből csak vázlatosan említhetek egyet-kettőt. Tanyavilágunkban hat-

ezer ember él. A beköltözés lassú folyamat, egyes tanyaközpontok megmaradnak, sőt ezután fejlődnek ki igazán. Gondoskodni kell a *tanyak könyvellátásáról*. A könyvtárnak 12 könyvkölcsönzője van, két-háromszáz kötetes készletekkel. A kölcsönzők: egy-egy szekrény, tanyai iskolában, tsz-klubban, olvasókörben. Ha bent a városban kevés a könyv, itt még kevesebb. Az állományfejlesztés persze ezekbe a kölcsönzőkbe is több könyvet juttat. Néhol egyelőre szekrény sincsen. Adunk, ahogy erőnkből telik. Továbbá: üzeminknek, termelőszövetkezeteinknek is vannak könyveik, kisebb-nagyobb könyvtárai. A városi könyvtár jobb együttműködésre törekszik velük, sőt véleményem szerint *meg kell vizsgálni, hogy a kis gyűjtemények közül melyeknek a léte indokolt*. Sok esetben célszerűbb közös erővel egy-egy életképes, szép, több ezer kötetes fiókkönyvtárat létrehozni, mint egymás tövén jelentéktelen üzemi, termelőszövetkezeti és városi egységeket működtetni. Még a tanyavilágról: hogy ezen 'az óriási területen sokszor ott legyenek a népművelési emberek, hogy könyvet, műsort, „benti” előadót rendszeresen „szállíthassunk ki”, ahhoz jármű, *művelődési autó kellene*. Az a vágyunk, hogy Hajdúnánással közösen egy művelődési autót kaphassunk. Amilyen például Karcagnak van. Irigyeljük is érte, s úgy halljuk, mióta autóval járnak a karcagi határt, nagyon fellendült ott a tanyai népművelés. Végül talán még annyit: nagyon figyelünk ezután a bősörményi könyvtári problémákra. Minden esztendőben elővesszük őket, egyszer VB-ülésem, másszor a VB-vezetők és az érdekelt népművelők értekezletén. Mert a művelődés egyik alapja a könyv, ezt saját hiányainkból is nagyon fájdalmasan tanuljuk évek óta — fejezte be nyilatkozatát Szombati András VB-elnök.

2. A gondokról

Öt év alatt 5—600 000 forintot juttatni könyvbeszerzésre: elismerésre méltó, jó gazdához illő elhatározás. Ám az évi száz-százhuszezer forintot csak akkor lehet hasznosan elkölteni, ha *egyenletesen* kapják meg a könyvtárosok, nem az utolsó negyedévben zúdul rájuk az összeg nagyobb része. Sok város, sok község van Bősörményhez hasonló helyzetben, sok könyvtáros szaladgált eddig is kétségbeesetten november—decemberben. Akkor kaptott ugyanis pénzt, és vett, amit kapott. Ne így legyen se Bősörményben, se máshol!

Az *épületügy kevésbé megnyugtató*. Az valószínű, hogy a KISZ-szel megegyezik a város, hiszen régebben is övé volt a Kossuth-ház, s az ifjúság a mostaninál szebb otthonra talál majd a művelődési házban. A nyugtalanító: *nagyon a felsőbb szervek egyetértésére, támogatására hagyatkozott a VB-elnök, sőt — jegyzetfüzetem is tanú rá — kizárólag arra*. Nem hangzott el, hogy „ennyit meg ennyit áldozunk az új könyvtárépület kialakítására, de saját erőnk nem elegendő a nagy feladathoz, ezért támogatást is kérünk...” Nem, kizárólag arról volt szó, hogy a két építkezés három-négymillió forint, amit a felsőbb szervek biztosítanak. Alig hiszem, hogy akár a megyei művelődésügyi osztály, a megyei könyvtár, akár Szöllösi Gyula népművelési csoportvezető, illetve a Művelődésügyi Minisztérium valamelyik illetékese megígérte volna a milliókat. „Segíts magadon, isten is megsegít!” — így tartotta a közmondás. Nyilvánvaló, hogy nagyon határozottan, jó mélyen a saját zsebébe kell nyúlania Bősörménynek, ha új művelődési intézményeket akar. A felsőbb szervek akkor segítenek, ha látják a helyi áldozatkészséget. Soroljuk a községeket, amelyek felsőbb szervekre nem várva, milliókat áldoztak művelődési házra, könyvtárra?!... A megyei könyvtárban úgy tudják, hogy a város két éven át 400—400 000 forintot fordít könyvtárépítésre. Ez igen, ez már alap, ehhez lehet kérni. Sajnos, Szombati András VB-elnök nyilatkozatában nem tett ilyen ígéretet.

És most jöjjön a töprengés. Azokról a problémákról, melyeket a VB-elnök elvtárs csak érintett, vagy bele se fértek nyilatkozatába.

A munkaerőellátás kedvező, még sincs minden rendben. Hivatalosan három könyvtáros van: egy vezető és két beosztott. A tanács jóvoltából dolgozik még egy mellékfoglalkozású gyermekkönyvtáros, valamint a könyvtárvezetőhelyettes, aki szolgálattételre iderendelt tanár. A gyermekkönyvtáros és az egyik beosztott foglalkozik a központi könyvtár 2499 olvasójával. Nekik éppen elég munkájuk van. A másik beosztott könyvtáros gondozza a katalógusokat, bibliográfiákat, ajánló jegyzékeket, olvasóterveket állít össze, vezeti a statisztikát és szerzeményez, feldolgoz. Idén saját keretből 47 000 forintért vásároltak, a következő öt évben — mint láttuk — 100—120 000-ért: ennek a beszerzése, feldolgozása messze meghaladja egy ember erejét. A vezetőhelyettes irányítja az 1 fiókot és 18 kölcsönzőt. Ez főfeladata. Készít továbbá egy műszaki bibliográfiát, szervezi a mezőgazdasági könyvhónapot, s a felnőtt továbbtanulók könyvellátását igyekszik megszervezni. Ezek a feladatok nem töltik ki munkaidejét. A vezető — ahogy a vele való beszélgetésből és a munkatervből látom —

úgy fogja fel beosztását, hogy a többiek „dolgoznak”, ő „vezet”. Ez a felfogás másutt is érvényesül kis városi könyvtárakban: a vezető „vezet”, egy, két, három beosztottja csinálja, amit kell. Láttam városi könyvtárat, ahol az egyetlen beosztott majd belezakadt a kölcsönzésbe, mialatt a vezető bent vezetett. (Mit tesz isten, elhelyezték a vezetőt, a beosztottból vezető lett, és kapott még egy beosztottat: most már ő is „teljesen függetlenítette magát”...) A hajdúböszörményi könyvtárvezető sok feladat munkatervi felelőse, értékel, kielemez, referál, kapcsolatokat tart a társadalmi szervekkel, jelentéseket készít, telefonál, sokat mozog a városban, utazik is. Természetesen a vezető ellenőrzi beosztottjait, képviseli a könyvtárat, felelős az egész munkáért, de mindez előtt: legyen saját részfeladata, ő legyen a könyvtár első számú dolgozója, aki munkaideje nagy részében éppen olyan „termelő tevékenységet”, pontosan olyan „aprómunkát” végez, mint a többi, munkaideje más részében viszont sajátosan vezetői feladatokat lát el. A kétfajta munka idejét órában nem lehet megadni, mindenesetre a „reszort” a több, s ez bizony a könyvtár négy fala közötti munkát jelent... Ismétlem — és ezt személyektől teljesen függetlenül teszem —, a könyvtárvezető és helyettese nem egészen helyes munkabeosztásban dolgozik. A megoldás lehetne például ez: a vezető és helyettese munkaideje nagyobb részében — teszem, napi öt órában — szerzeményez, feldolgoz, gondozza a katalógusokat. Szigorúan egyformán, normára mindketten. A munkaidő másik részében — mondjuk, napi három órán át — a vezető sajátos, vezetéssel kapcsolatos feladatait végzi: ellenőríz, beszámoltatja a többieket, tárgyal más szervekkel, jelentést ír (nem kell azt olyan gyakran írni) stb. A mostani beosztás mellett december elején 4000 kötet könyv hevert fel dolgozatlanul, az általam javasolt rendszer — szigorúan megtartva, persze! — ezt megszüntetné. A vezetőhelyettes munkanapja kisebb részében a hálózat ügyeit intézi, ám 18 fiók évi kétszeri meglátogatása, egyszeri könyvcseréje és statisztikája nem napi nyolcórás elfoglaltság. A lényeg persze nem az, hogy az én javaslatomat elfogadják-e, vagy másképp csinálják, hanem az: ilyen kis könyvtárakban mindenkinek egyformán dolgoznia kell, a vezetőnek akkor lehet csak tekintélye, ha a réses — mondjuk úgy: „fizikai” — munkán kívül irányít. Aki csak „vezetni” akar, erkölcsileg lehetetlenné teszi magát, és előbb-utóbb kikopik munkahelyéről. Három-négy beosztott mellett nem lehet „felső szinten irányító” igazgatót alakítani. Ha én ekkora könyvtárat vezetnék, a munkabeosztásra csak dolgozóimmal folytatott őszinte vita után mondanám ki az áment. A problémát a városi művelődésügyi osztály figyelmébe ajánlom.

Sok olvasó, mégis kevés. 3700 ember, százalékban csak 11,7 volt 1963-ban, remélhetőleg eléri a 14°/_o-ot 1964 végére. A könyvtár sokféle kapcsolatot épít ki, amik végeredményben mind szolgálják az olvasótábor növelését: irodalmat ajánlanak a pártoktatásra járóknak, megtárgyalják a KISZ-szel, mit tehetnének közösen a fiatalok szabad idejének helyes felhasználásáért, az iskolákban tanuló felnőttek rendelkezésére bocsátják a kötelező és ajánlott irodalmat, kapcsolatba lépnek az öt mezőgazdasági szakkör vezetőjével, segítenek az iskolások kötelező irodalommal való ellátásában, szakirodalmát ajánlanak a város összes művészeti csoportjainak és szakköreinek, figyelemmel kísérik a tartalékos tisztí továbbképzést stb. Mindezek az akciók hozhatnak új olvasókat és elmélyültebben olvasó embereket, ha nem csak hangzatos munkatervi pontoknak tekintik őket.

Felmérik az olvasótábort lakás, munkahely ill. iskola szerint. Persze itt is van fontossági sorrend, amit jó betartani. Böszörmény tsz-város, ahol nyilván nem a nem-olvasó ügyvédek okoznak gondot, hanem a még nem-olvasó szövetkezeti parasztok. Ottjártamban mégis azt láttam, hogy pontosan tudják: az ügyvédek, népboltosok, OTP-sek, pedagógusok hány százaléka olvasó, azt azonban nem tudták még, a hét termelőszövetkezetben milyen az olvasó - nem olvasó arány. No, majd megállapítják azt is. Volt itt népművelő, aki kerekben haszontalannak tartotta a felméréseket, mondván: „ahelyett dolgozzunk inkább!”. Nincs igaza. Jó tudni, hol laknak és hol dolgoznak az olvasók, hasznos mindezt olvasóterképre vetíteni (Vas megyei kis falukban már három éve találkoztam ilyenekkel), a városi könyvtár, fiókok, könyvkölcsönzők, üzemi és termelőszövetkezeti vonzerejét, létjogosultságát, kihasználtságát stb. ez is tükrözi. Néhány fontos, következtetésre alkalmas, kiindulópontul jó vonatkozást helyes megvizsgálni, a lehető legkevesebb adminisztrációval.

A tanyai olvasók ügye. A 3700 olvasóból a központban és egy fiókban olvas 2500. Tanyai kölcsönzőkből viszi a könyvet 1200 olvasó. Bent 1 olvasóra 8 kötet jut, kint 2,4. Egy-egy benti olvasó évente elolvás 46,6 könyvet, a tanyai 12,6-ot. A benti 2500 ember évente 115 000 kötetet kölcsönöz, a kinti 1200 olvasó évente 15 000 kötetet! Még egy adat: 1022 parasztolvasója van Hajdúböszörménynek. Szép szám, de közülük csak 198 válogathat a benti 20 000 kötetből, a többi 824 kint a tanyákon 100—200, nagyon jó, ha 300 kötetből. Erdemes ezt a számsort mégegyszer végigböngészni, és a

A hajdúböszörményi Béke tsz művelődési klubjának könyvtára

mögöttük levő iszonyú ellentmondásokat átgondolni. *S ez jellemző — talán Debrecen és Szeged kivételével — az alföldi parasztvárosokra: a beírt olvasók igen tekintélyes hányada tanyai olvasó, a tanyákra viszont igen kevés könyv jut, ebből következőleg a tanyaiak a benti átlagnak csak a töredékét kölcsönzik és olvassák.* A statisztika igaz és hiteles, milyen szépen is hangzik a „3700-ból 1000 paraszt-olvasó”, csak éppen a város és a falu közti hatalmas kulturális elmaradást nem látni tőle első pillantásra.

A segítség egyik része *forint-kérdés*: mielőbb el kell érni, hogy a tanyai kölcsönzőkben ne 2—3, hanem legalább 5—6 mű essen egy olvasóra. Mert amíg nem lehet válogatni, persze hogy kevés az olvasó. Két probléma viszont nem pénz-kérdés: *milyen legyen a tanyai könyvtár állománya, hogy vonzó legyen, alkalmas-e a felnőttek és a nem-olvasók megnyerésére?*

Milyen most a tanyai állomány? Vegyünk egy tipikus helyet. Itt van például Pród tanyaközpont, jó 16 kilométerre a várostól. 309 könyv egy tanteremben, ahol mozi-előadás is van rendszeresen. Kik a magyar prózairók? *Jókai 16, Móricz 10 (a Betyár és a Boldog ember hiányzik...), Mikszáth* ugyancsak 10 könyvvel, *Móra Ferenc 2, Tömörkény 1* kötettel. Klasszikus költőink? *Petőfi 4* kötet, *Arany 3, József Attila 1* mű. Ezek a magyar klasszikusok. Természetesen vannak itt élő magyar írók, külföldi klasszikusok és élők, népi demokratikusak és nyugatiak etc. No meg 9 mezőgazdasági könyv. Mi történik? Elolvas a jó tanyai olvasó a 309 kötetből egy év alatt tizenhármát: tíz Jókait, három mást. Akkor kicserélik az állományt. Megint kikerül sok Jókai, Mikszáth, Móricz, egy-egy Móra és Tömörkény, no meg a három költő. A tanító bácsi (vagy néni) elküldi a gyerekek haza a Jókait, Mikszáthokat, Móriczokat (aztán a jelentésbe beleírja, hogy még mindig csak Jókait stb.-t olvas a parasztság), a verseskötetek maradnak. *A tanyai olvasóban meggyőződéssé érik, hogy három jó prózairóknak volt a honfoglalástól a szövetkezeti fejlesztésig: ők, az általam is nagyon szeretett három. Pedig többen voltak bizony: Balassitól Radnótiig* vagy tizenkét költő, *Eötvös Józseftől Illyés Gyuláig* mondjuk húsz nagy prózairóknak. De velük sose találkozik a tanyai olvasó, hacsak be nem költözik a városba. Ha majd meglesz az 5—600 kötet minden tanyán, javaslok a magjából egy *százkötetes törzs-állományt*. Szerepeljenek benne irodalmi nagyjaink legfontosabb 2—3 könyvükkel, néhány novellaválogatás és verses antológia, sőt még egy népszerű, jól megírt — irodalomtörténet is. No meg húsz-huszonöt olyan mezőgazdasági könyv, amely azon a tájon mindig és múlhatatlanul szükséges. *Ezt a törzsállományt vigyék ki, s hagyják a tanyán akár huszonöt esztendőre.* A tanító-könyvtáros pedig — ha csakugyan tanító

és könyvtáros! — propagálja ezeket a műveket! *S ha szívósan reklámozza a magyar irodalom nem múltó értékeit, néhány év múlva megállapítjuk majd, hogy az egyszerű olvasó megérti, sőt szereti a Magyarország 1514-bent, A dadát, a Vizenjárókat, a Kiskunhalmot, a Ház a telepent, meg a Puszták népét is, nemcsak a három legnagyobbat.* A versek kelendőségében már nem bízom ennyire. A költészet jó irodalmon kiművelt olvasót kíván.

Hogyan lehet a felnőtteket becsalogatni a tanyai könyvtárakba? Ezekbe — nemcsak a bősziörményiekbe, de az ország legtöbb tanyai könyvtárába — alig vagy sehog. Városainkban lemérték, hogy egy kilométeren túl gyérülnek az olvasók, fiókot kell létesíteni. Itt meg nem ritkán *két-három-öt kilométerre lakik a tanyai ember* a kölcsönzőnek nevezett iskolai könyvszekrénytől. Ha a Jézus Krisztus testét mutogatnák is benne, érthető, hogy sárban, hóban, hidegben nem gyalogol csak azért, hogy a tulajdon kezével választhasson. Választék különben — láttuk — úgy sincs. Itt az olvasókkal való foglalkozás fő formája, hogy hazaküldik a gyerekek a könyvet.

Mindamellet — s ezt az egész városra mondom — *jobban kellene egész esztendőben ismeretterjesztési eszközökkel segíteni az irodalmat.* A mezőgazdasági könyvhónap: sok szervezés — kevés haszon (csinálni persze kell azért), marad az egyetlen könyvhét, tehát *a kampány.* Bősziörményben is. *Kitűnő a városi ismeretterjesztő terv:* megfontolt nevelési céllal összeállított politikai, mezőgazdasági, jogi egészségügyi, pedagógiai előadások, egész megyére elegendő mezőgazdasági szakkör ebben az egy városban, a tömegszervezetek jó együttműködése, jó előadók és így tovább. Egy hibája van: *a könyv, az irodalom, az irodalmi ismeretterjesztés szinte teljesen kimaradt belőle.* Öt sorozatba — a *Legyen, ne legyen?* és *A trágázás kémiája* közé — beékeltek a *Mit és hogyan olvassunk?* című előadást, aminek folytatása legfeljebb jövőre lesz; a gépjavító állomáson *A népi demokráciák mai irodalma* címmel ad majd elő valamely nagyon bátor előadó. Csupán egy helyen, a Béke Tsz-ben találni két irodalmi előadást: a *Hogyan olvassunk?*-ot *Juhász Gyula* est követi. Igaz ugyan, hogy a könyvet, az irodalmat nem csak irodalmi előadásokkal lehet népszerűsíteni, hanem sok más módon (s talán az is kiderült, hogy a bősziörményi könyvtár törekszik is a népszerűsítésre), de *főleg* mégis azzal! Hajdúbősziörményben különben *pon-tosan tudják, mit kellene, hogy kellene.* A városi TIT 1964—65. évi programjában szerepel egy sorozat: *tizenkét előadás mutatja be Csokonaitól Radnótiig, sőt a mai magyar költőig költészetünket* (benne még *Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Babits Mihály, Kosztolányi, József Attila*). A sorozat *tsz-akadémia irodalmi tagozata* lenne — ha lenne. Azzal persze vitatkozni lehet, *okos dolog-e ilyen töményen adni a költészetet tsz-akadémián,* arról meg vitatkozni se kell, *szükséges-e Babitsot és Kosztolányit tsz-akadémián 1964-ben külön-külön tárgyalni, ám maga az elv,* hogy sorozatban, egymással összefüggésben mutatnák be legnagyobb íróművészeinket, *vitathatatlanul jó.* Ha ilyenfajta prózai sorozatot (két-három költői életművel vegyesen) adtak volna néhány helyen (persze válogatott előadókkal s néhány igazán jó vers- és prózamondóval), nagyon jó lett volna. *Sajnos, ilyen sorozat sehohsem indult.* Miért? Állítólag nem volt rá igény. *Az ember helye a világban* című előadás szériában megy, arra — úgy látszik — van igény, irodalomra nincs.

Kár.

A városi tervben látok ugyan egy ilyen pontot: „... *Az új könyvek propagálása érdekében, ill. az időszerű mondanivalójú könyvek ismertetése céljából 150 alkalommal tartunk könyvismertetést a művelődési körzetekben, művelődési házban és a termelőszövetkezeti klubokban.*” Félreértésre adhat alkalmat az „időszerű mondanivaló”; a 150 könyvismertetést pedig sokallom. Remélem, a fogalmazó „időszerűség” ürügyén nemcsak „termelési” problémákat, sematikus „üzemi” regényeket és kizárólag a mában játszódó írásokat kíván népszerűsíteni. Van a tervben még egy mondat: „*A könyvismertetések kapcsolódnak az ismeretterjesztéshez.*” Vagyis: ezek *nem* ismeretterjesztő előadások, hanem előadásokhoz csapott járulékok. *Nem lehetne a százötven ismertetés helyett tizenöt, azaz 15 jó irodalmi ismeretterjesztő előadást tartani?!*

Dr. Szabó Ernő

Mit olvasnak a fiatal könyvtárosok?

A középfokú tanfolyam negyedik félévének anyaga a *tájékoztató munka c. tárgy*-ból: a művészetek és az irodalomtudomány könyvészete. A legutóbbi konferenciából elloptam két órát, és dolgozatot írtam a hallgatóikkal: *Olvasónaplóm — 1963/64.* címmel. Tudom, hogy nem éppen az anyagba vág a téma, de nem is áll távol tőle. Valójában az *irodalomismeret c. tárgy* területére botorkáltam hallgatóimmal, de a tájékoztató szolgálatból mégiscsak megvallattam őket. Közművelődési könyvtárban dolgoznak egy kivételével, így illendő, hogy ismerjék állományukat. Ennek a „szondázásnak” az eredménye természetesen nem általánosítható, de néhány ponton érdekes következtetésekre juthatunk.

Lássuk a hallgatók összetételét:

megyei és városi könyvtárban dolgozik	8 fő
szakszervezetiben dolgozik	3 fő
az ÁKV-nál	1 fő
Összesen	12 fő

Közülük módszertani beosztásban működik 2, olvasószolgálatiban 1, feldolgozóiban 2, adminisztratívban 1 fő, szakszervezeti könyvtáros (többféle munkát végez) 3 fő, járási könyvtárban (többféle munkát végez) 2, az ÁKV-nál dolgozik 1 fő.

A társaságban 11 nő (ebből 3 férjezett) és 1 férfi található, koruk szerint 20 és 35 év közöttiek.

Számoltam velem, hogy felejtettek már olvasmányaikból, s azzal is, hogy felírnak néhány olyan művet, amit csak recenziókból ismernek, hallomásból tudnak róla. Tudtam, hogy a szomszédok dolgozata is hatással lesz egymásra, amit könnyű volt lemérni, hiszen megszámozott olvasótermi asztaloknál ültek. Persze, az igazmondást feltételezve, a szomszéd dolgozata csak felidéző volt, a sarokba szorított emlékezetet istápolta. Lássunk néhány példát. Az 1—2. sz. helyen ülőknél 11, az 5—6. helyen ülőknél 18 *azonos könyv* címe olvasható. (Meg kell jegyezni, hogy készítők egy helyen, egy csoportban dolgoznak, nyilván olvasmányaik megválasztásában is hatással vannak egymásra.) A többi azonosság elenyésző, de látni fogjuk, hogy az olvasmányok enélkül is számos ponton találkoznak.

Vegyük szemügyre a dolgozatok eredményét:

A 12 hallgató 530 művet olvasott az elmúlt kb. egy év alatt, ami 44 kötetet jelent egy főre. Tiszteletre méltó mennyiség ez, főleg, ha hozzávesszük, hogy a munka mellett tanulnak, sok elfoglaltságot okozó dolgozatokat készítenek, és nyilván sok könyvre nem emlékeztek az idő rövidsége miatt... stb. A 44 kötet felette van az átlagolvasó teljesítményének, olvasási intenzitásának.

Érdekes megvizsgálni a számokat:

20 kötetnél kevesebbet olvasott 1 fő, 20—30 kötetet 3, 30—40 kötetet 2, 40—50 kötetet 2, 50—60 kötetet 3 és 90 kötetnél többet olvasott 1 fő.

Lássuk most a legizgalmasabb kérdést: mely írók állnak könyvtárosaink érdeklődésének középpontjában.

A felsorolásokban összesen 130 író nevével találkozunk. A világ- és a magyar irodalom halhatatlanjain kívül, a divatos írókkal, bestseller, sőt retrográd írókkal is találkoztunk a dolgozatokban.

Érdekes és érdemes a sorrendet felállítani:

Hemingway	26	Miller, Arthur	8
Szabó Magda	18	Dürrenmatt	7
Berkesi András	15	Szilvási Lajos	
Thurzó Gábor	12	Maupassant	
Galambos Lajos	10	Mesterházi Lajos	
Fejes Endre	10	Zweig, Arnold	
Camus		Kosztolányi Dezső	
Németh László		Darvas József	
Aragon	9—9	Galgóczy Erzsébet	
		Mann, Thomas	5—5 kötettel

szerepel a jegyzéken. Egy-egy kötet (!) a részesedésük az alábbi íróknak: Móra Ferenc, Mikszáth Kálmán, Rejtő Jenő, Csóori Sándor, Jókai Mór, Solohov. A 130 íróból 69 nem magyar szerző, jórésztük, mintegy $\frac{2}{3}$ -uk a mai világirodalom képviselője.

Mielőtt a következtetéseket levonnánk, nézzük még meg, vajon melyek a legolvasottabb művek az elmúlt kb. egy év alatt.

Fejes Endre	Rozsdatemető	9
Szabó Magda	Az óz	8
Hemingway	Búcsú a fegyverektől	7
Berkesi András	Magány	6
Szabó Magda	Pilátus	6
Galambos Lajos	Isten őszi csillaga	6
Akszjonov	Kollégák	5
Berkesi András	Játék a tisztességgel	4
Hemingway	Akiért a harang szól	4
Miller, Arthur	Dramák	4
Aragon	Bázei harangok	4 fő olvasta

Az olvasott 530 kötet műfajok szerint így oszlik meg:

Regény	410 mű, az összes olvasott kötetek	77,4%-a
Elbeszélés	25	4,7
Dráma	14	2,7
Verseskötet	44	8,3
összesen:	493	93,1
Nem-szépirodalom	23	4,3
Irodalomtörténet	14	2,6

Ez után a felvétel után kíséreljük meg a levonható — de az egész könyvtáros társadalomra nem általánosítható — következtetéseket összefoglalni.

1. Nemcsak az átlagolvasó válogatásába, de a könyvtároséba is beleszól a *divat*. A slágerkönyvek, a divatos művek, nemegyszer a bestsellerek is belesodrónak a könyvtáros olvasmányai közé. Ez bizonyos mértékig érthető is, hisz a beiratkozottak olvasmányait a könyvtáros állítja össze, illetve bábáskodik a válogatásnál. Feltétlenül tudnia kell a gyakran kifogásolt írók nem mindig *irodalmi* igényű műveiről is. Tudnia kell róluk, sőt ismernie kell őket — és nemcsak kézikönyvek, kritikák, határozatok ítélete alapján —, hogy állást foglalhasson mellettük vagy ellenük, okosan és magabiztosan érvelhessen pedagógiai munkája során.

2. Az olvasott művek között megtaláljuk a nyomait az *irodalomismeret* tárgyának. Az előző félév anyaga a mai haladó nyugati irodalom volt, és ez magyarázza a külföldi irodalom képviselőinek meglehetősen nagy forgalmát. De más számokat is találunk. Az eltelt három félév az *élő irodalomra* irányította a hallgatók figyelmét, és erre egyre számottevőbb igény mutatkozik a kölcsönzésben is. Mint láttuk, a hallgatók tekintélyes hányada fiatal, aki — a dolog természetéből adódóan — a modern irodalom iránt tanúsít nagyobb érdeklődést. Mindezek alapján kiderül, hogy a többség valójában *szükségképpen* olvassa el a divatos könyveket. Megnyugtató, persze nem általános, hogy néhány dolgozatban a divatos könyvekkel *szembeni* állásfoglalás is helyet kapott. Úgy látom, hogy a vizsgált együttes nagyobbik fele immunis a bestsellerrel szemben. Bár elmondhatnánk ezt minden könyvtárosról!

3. Fontos tényező az *érdeklődési kör* is. Igaz, csak szórványosan fordul elő a dolgozatokban olyan felsorolás, amiből arra lehetne következtetni, hogy egy-egy író vagy irányzatot alaposabban tanulmányoznának. Erre az eléggé feszes tanmenet sem igen hagy időt, de elég fiatalok is ahhoz, hogy ilyen tanulmányokat folytassanak. Az olvasáson kívül más szándékot nem igen lehet felfedezni az olvasmányok között, s ezt igazolja a nem-szépirodalom elenyésző hányada is.

4. Befolyást gyakorol az új könyvek megismerésének vágya is, bár — mint láttuk — ez főleg a modern irodalom irányába hat.

5. A könyvtárost is érik *propagandahatások*. Nem egy olvasott műről állíthatom, hogy azt az olvasó vagy egy barát ajánlására vette fel a könyvtáros-olvasmányai közé. A könyvtáros és olvasó egymásra gyakorolt hatása kölcsönös. Gyakran tudatalatti hatások ezek, mint ahogy a könyvtárosra is hatással van a saját propaganda tevékenysége.

Le lehet azonban vonni másirányú következtetéseket is, melyek talán még lényegesebbek. Állítsuk egymás mellé a mennyiség—minőség (érték), a magyar és világ-irodalom, valamint a szépirodalom—nem-szépirodalom fogalompárokot. Előző két

tablázatunk segít az első két fogalompár összevetésében. Az irodalmi érték fogalma és értelmezése nagyon változó valami, kivált, ha az egyénekhez viszonyítjuk (embe-
rekhez-olvasókhöz). Az említett két táblázat szerint, úgy hiszem, kedvező, javuló kép-
alakul ki. Bizonyosak vagyunk benne, hogy a javulás még nagyobb lesz a későbbiek
során. (Ne feledkezzünk meg a rendszeres tanulásról és az egyre tartalmasabb tovább-
képzési rendszerről!)

Feltűnő, hogy a klasszikus irodalom képviselői milyen kis számban szerepelnek
könyvtárosaink olvasónaplójában. Erre bőven akad magyarázat. Az első mindjárt az,
hogy a klasszikusokon, azoknak legjobb részén már túljutottak. Közismert tény, hogy
a nagy Jókai-kultusz csendesedik, hogy *Móricznak, Tömörkénynek* nincsen — főleg
a fiatalság körében — nagy olvasótábora. De úgy hiszem, megkockáztathatjuk azt a
feltevést is, hogy egy idő múlva visszakanyarodnak majd a klasszikusokhoz. Ehhez
né még nagyon fiatalok.

A másik okot fontosabbnak vélem: nem nőttek fel még bizonyos alkotásokig.
Mann, Tolsztoj, Balzac, Dante... stb. nem kezdhető el bármikor. Hiszem, hogy a tan-
folyamon részt vett könyvtárosaink eljutnak egy idő múlva ennek az adósságnak a
törlesztéséhez. A harmadik ok: a *modern irodalom gyakran már beteges habzsolása*.
Az ilyen olvasók névjegyzéke minden könyvtárban terjedelmes, és egyre gyarapodik.
Ettől a hatástól nem marad mentes a könyvtáros sem, kivált a fiatalabbja.

Kedvezőtlen jelenségeként kell azonban felfigyelni arra a tényre, hogy könyvtá-
rosaink — bár közművelődési könyvtárosok — milyen távol állnak a nem-szépiro-
dalom „böngészgetésétől”. Elgondolkoztató, hogy az összes olvasmányoknak mind-
össze 6,9%-át adja az ismeretterjesztő könyvek sokasága, s ebből a hányadból is még
2,6% irodalomtörténeti vonatkozású: (feltehetően ugyancsak az irodalomismeret tárgy
hatására), de a többi is főleg képző- és zeneművészeti munka. Ez a helyzet a klasszi-
kus könyvtáros-fogalom továbbélését igazolja. Munkatársaink a humán érdeklődés
körében élnek, de olvasóinknak korszerű műveltséget szeretnénk nyújtani. Ez utóbbi
pedig nyilvánvalóan nemcsak a szépirodalomból áll. Itt bizony *ellentmondás* van, és
e ponton a tanfolyam résztvevői rosszul vizsgáltak. *Nehéz elhinni, hogy a korszerű
műveltséggel nem rendelkező könyvtáros képes lesz korszerűen művelt olvasókat
nevelni.* Nem polihiszorságot követelünk, de a minimumot igen a szépirodalmon
kívüli olvasmányanyagból is.

Még két apróság: több dolgozatban találkoztam ilyen megjegyzéssel: „bibliám”,
„állandó olvasmányaim”, „kedvenceim” stb. és utána a magyar és világirodalom
néhány (néhány esetben 8—10) kiválóságának, főleg költőknek felsorolása követke-
zett. Meglepő — bár szeretném a feledékenység rovására írni —, hogy *folyóiratot*
mint állandó olvasmányt csak a könyvkereskedő írt fel. (Igaz, hogy ő olvasottságban
messze az osztály felett áll.)

Kértem, hogy néhány könyvről írjanak pár soros ismertetést is. Itt a legszembe-
tűnőbb a feledékenység. Összekeveredtek a szereplők, elmaradtak egyes cselekmé-
nyek. A megjegyzésekben van néhány figyelemre méltó megállapítás, nem egy eset-
ben ítélet, amire könyvtári munkánkban olyan nagy szükség van a könyvajánló tevé-
kenység során.

Úgy látom, érdemes volt időt szentelni erre a vizsgálódásra. Én is gazdagod-
tam, és talán mások is kedvet kapnak hasonló elemzésekhez. Gondolom, nem lesz
haszontalan tükröt tartani magunk elé. Egy dolog kell hozzá: őszinteség.

M ó n u s I m r e

ÖSSZE VONT iskolai és gyermekkönyvtár működik jelenleg Miskolcon két
általános iskolában. Könyvanyaguk részben a városi könyvtár letétje, részben pedig
az iskola ifjúsági könyvtárának anyaga. A kölcsönzésben nemcsak az adott iskola
tanulói vehetnek részt, hanem a környék más, 14 éven aluli gyermekei is. Mindkét
könyvtár folyóiratokkal és játékokkal is rendelkezik, és különösen a koradéltáni
órákban látogatott. A Kilián-déli lakótelep iskolájában elhelyezett fiókkönyvtár szin-
tén átvette letétbe az iskolai könyvtár anyagát, viszonzásként pedig a kabinet-rend-
szerrel dolgozó iskola szaktantermeibe ad megfelelő könyvanyagot. A fentiekén ki-
vül még két, külön helyiséggel rendelkező gyermekkönyvtár működik a városi könyv-
tár hálózatában: Hejőcsabán és Martintelepen.

*

K Ö N Y V T Á R I ismereteket tanulnak harmadik éve a miskolci Herman Ottó
Leánygimnázium egyik osztályának tanulói politechnikai tárgyként. Gyakorlati mun-
kájukat a Szakszervezetek Megyei Könyvtárában végzik, de igen nagy segítséget
nyújtottak az iskolai könyvtárak rendbehozásához is.

A mezőgazdasági könyvek olvasása.

Nálunk, Vasszécsényben 48 főre tehető a termelőszövetkezeti paraszt olvasók száma. Pedagógus lévén, családlátogatásaim során személyesen is meggyőződtem arról, hogy a parasztmunkások szeretik olvasni, bár a mezőgazdasági munkában kifáradt ember csak könyvért még ritkán jön el a könyvtárba.

Ezért ígérkezett jó alkalomnak az ő megnyerésükre az, hogy a hároméves tsz-akadémia előadásaira várakozó 30—40 ember útja a könyvtáron keresztül vezetett az előadás színhelyére, miközben az itt megfordulók a könyvtárost mindig kölcsönözni látták. Kezdetben ugyan legtöbbször csak átsietett a helyiségen és könyv nélkül tért haza. Később aztán, amikor az egyes előadásokhoz kapcsolódó könyvanyagot, illetve a mezőgazdasági szakkönyvek bibliográfiáját kézhez kapták, s az előadók felhívták figyelmüket a helyi könyvtárban megtalálható művekre, emelkedni kezdett a beiratkozott és rendszeresen kölcsönző paraszt olvasók száma. Természetesen kezdetben nemcsak mezőgazdasági könyvvel csalogattam őket az olvasók táborába, hanem népszerű regényekkel, történelmi, megfilmesített, vagy színdarabban is bemutatott művek ajánlásával.

Sokat segített, főleg a szakkönyvek olvasásában J. Horváth László mezőgazdasági szakíró előadása. Hallgatói azóta állandóan keresik vidám-rajzos műveit, s főleg azáltal váltak szívesen forgatott olvasmánnyá könyvei, hogy üzemlátogatásai során egyes kérdésekben (takarmányozás, állatok gondozása, állati hozamok, tojás és tejtermelés) felhívta a figyelmet a termelőszövetkezetben látott gyakorlat és az ő könyvében leírt, általa kipróbált és bevált eljárások különbözőségére. A közeljövőben megjelenő vidám-rajzos baromfitegyesítő könyvét máris nagy érdeklődéssel várja a termelőszövetkezet baromfitegyesítője és egy háztáji baromfitartó dolgozó paraszt.

Az előadások alkalmával állandó helyszíni kölcsönzéssel, könyvpropagálással, könyvkiállítások rendezésével sikerült a felnőtt olvasók figyelmét felkelteni a könyvek iránt. A téli ismeretterjesztési évad bevezetésével viszont megnehezült az olvasók megtartása. A kölcsönzést legtöbb esetben ilyenkor iskolásgyermek útján bonyolítjuk le, mert igen sokan kérték, hogy — a nyarat kivéve — legalább ünnepnapra és esős időre küldessek olvasnivalót a tanulókkal.

Némelyik olvasónk segítségadó választ kért, hátha a könyvtárban van olyan könyv, amely megadja a helyes feleletet arra, amit szakkönyv nélkül eddig senki sem tudott megmagyarázni neki. Tapasztalataim alapján állíthatom, hogy sokszor valamilyen különleges probléma lehet a kiinduló pontja egy-egy ember olvasóvá válásának. Természetesen soha nem szabad megállni a könyvek népszerűsítésében, minden alkalmat meg kell ragadnia a könyvtárosnak, ha újabb embert akar megnyerni. Sok tapintattal kell rendelkeznie, kezdetben soha nem szabad egy-egy könyvet ráerőszakolnia a kezdő olvasóra, hanem igyekeznie kell eddigi érdeklődésének megfelelő témájú könyvvel megtartani az olvasók között.

Az, hogy községünk felnőtt lakosságából sokan olvasnak szakkönyvet, eredményessé tette a mezőgazdasági szakműveltség terjesztését is. Ezt bizonyítja a tsz-akadémia tagságának májusi látogatása a Csepregi Állami Gazdaságban, ahol az egyes állattenyésztési üzemegységek megtekintése során néhány vélemény elárulta, hogy a mezőgazdasági szakkönyvekben olvasott már az illető az itt látottokról. Vasszécsényben a termelőszövetkezet elnöke, elnökhelyettese, brigádvezetői nemcsak regényt kölcsönöznek, hanem szakkönyveket is olvasnak. Példájukat egyre több szövetkezeti tag követi.

Bertók László
községi könyvtáros

Könyvtári munka a budapesti HÉU-nél

Könyvtárunk hatósugara Budapest-Vágóhid állomástól Ráckeveig, tehát 40 km-re terjed. Az itt dolgozók létszáma 1000 fő körül van, ennek fele olvasó, de az olvasótábor állandóan növekszik.

Budapest-Vágóhid állomáson működik a törzskönyvtár, melyben jelenleg 630 saját és 700 letéti könyv van. A letéti könyvállomány állandóan bővül a cserék révén. A telep területén négy műhelyben és a vasutas laktanyában van fiókkönyvtár 50—150 kötetes állománnyal, ezenkívül letéti könyvtárunk működik Pesterzsébet, Dunaharaszti, Szigetszentmiklós és Ráckeve állomáson is.

1961-től dolgozom itt, munkámat nehezíti, hogy nincsen megfelelő könyvtárhelyiség, nincsen meghatározott kölcsönzési idő. A mi dolgozóink éjjel-nappal kocsin vannak, és ha néhány perc szabad idejük marad két forduló közben, akkor jönnek be könyvet cserélni, de félszemmel az órát nézik, nehogy a szolgálatból elkéssenek. Pedig nagyon szívesen viszik a könyveket, hiszen 90%-uk vidékről jár be, és a vonaton van idejük olvasásra.

Én is bevezetem a szabadpolc-rendszert, de azért sokan kérnek tőlem tanácsot, mit olvassanak. Most már ismerem az ízlésüket, tudom, kit érdekel az útleírás, a kalandos kémtörténet, szerelmes regény. A nők nagyon keresik a kézimunkakönyveket, mert ők a vonaton is kötnek, horgolnak. A férfiak közül több az olvasónk.

Az ismeretterjesztő könyvek megkedveltetése elég nehezen ment, de most már nem idegenkednek tőlük, főleg a fiatalok érdeklődnek irántuk.

Dr. Rohodi Lászlóné

A Szabó Ervin Kör tevékenysége 1964-ben

Az elmúlt esztendő első — és legfontosabb — eseménye az I. küldöttközgyűlés volt, a kör legfelsőbb szervének tanácskozása. A küldöttközgyűlés adott további lendületet a könyvtáros egyesület tevékenységének, amelynek az eredményeiről tanúskodnak az alábbi tények és adatok is:

Három külföldi tanulmányutat szerveztünk. Augusztusban 12 főből álló orvosi könyvtáros csoport járt Pozsonyban annak a látogatásnak a viszonzásaképpen, amelynek során — májusban — 14 pozsonyi orvosi könyvtárost láttunk vendégül. Szeptemberben a római IFLA kongresszussal kapcsolatban ugyancsak 12-en vettek részt olaszországi tanulmányúton. Végül október végén—november elején bonyolított le 26 fő részvételével a Kiev—Moszkva—Leningrád nagy könyvtárainak megtekintésére szervezett utazás.

Három budapesti és két vidéki tanulmányi látogatást szerveztünk (Athenaeum Nyomda, a Műszaki Egyetem Könyvtára, a budapesti Egyetemi Könyvtár; Esztergom és Sárospatak) összesen 94 résztvevővel.

Három előadást tartottunk összesen 170 hallgató előtt.

Két ízben vettünk részt az IFLA külföldi tanácskozásain, majd elláttuk az IFLA képviselőt az ISO-TC/46 szakbizottság budapesti nemzetközi értekezletén.

A már említett pozsonyi könyvtáros csoporton kívül még két külföldi delegációt, illetve csoportot fogadtunk, gondoskodtunk szakmai programjukról. Fogadtuk és kalauzoltuk továbbá a hazánkba egyénileg látogató külföldi könyvtárosokat, mint ahogyan külföldi társegyesületeink is fogadták és kalauzolták azokat

a magyar könyvtárosokat, akik a kör ajánlólevelével utaztak külföldre.

Külön is meg kell emlékeznünk arról a nagysikerű könyvtáros bálról, amelyet októberben a Szabó Ervin Könyvtár jubileuma alkalmával rendeztünk. Ami a kollektív megmozdulásokot illeti: egy sakkverseny lebonyolításáról is beszámolhatunk.

Választmányunk az év folyamán kétszer tartott ülést, a választmány reszortfelelősei és a titkárság folyamatosan intézték a kör ügyeit, szervezték a megmozdulásokat. A választmány két tagja képviselte a magyar könyvtárosokat a Deutsche Bibliotheksverband alakuló közgyűlésén, Berlinben.

Ezek a számszerű adatok önmagukban is megmutatják a kör tevékenységének fejlődését. Nem hallgathatjuk el azonban azt sem, hogy a szakköri munka és a vidéki helyi csoportok szervezése terén nem jutottunk előre, és hogy szakmai előadásaink tekintetében — az előző évhez viszonyítva — kevesebb eredményt értünk el.

Ami 1965-re vonatkozó terveinket illeti: az eredmények azt igazolják, hogy jó úton haladunk. A tavalyi mederben folytatjuk tehát tevékenységünket, súlyt helyezve arra, hogy kiküszöböljük a tavalyi hiányosságokat. Az utóbbi években elért eredményeink alapján úgy érezzük, hogy napirendre kerülhet az önálló könyvtáros egyesület, a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Egyesületének megalakítása. Az idén ennek az előkészítése lesz egyik fontos feladatunk. Reméljük, hogy az előkészítő munka további lendületet ad — elsősorban abban a tekintetben, hogy a kör eddig lényegében Budapestre korlátozódó tevékenysége országos jellegűvé váljék.

dr. Székely Sándor
titkár

Szépen is lehet, silányan is lehet. A könyvtári kiadványok száma néhány esztendő alatt megsokszorozódott, de milyen sok kezdetlegesen sokszorosított, siváran tördelt, sokszor még íráshibákkal is tüzdelt kiadvány rontotta örömiünket! Pedig gonddal, törődéssel, ízléssel sokkal szebben is lehet. És akkor a hatás sem marad el. Az olvasó nem dobja érdektelenül félre, hanem használja, sőt gyönyörködik is benne. MASHOGYAN KÉPZELI EL A KÖNYVTÁRAT IS, amely kiadta. Nem poros lomtárnak, hanem élő, dolgozó, elismerésre méltó intézménynek.

Három vidéki könyvtár kiadványa a bizonyosság arra, hogy a nem mindig kedvező anyagi helyzet, kedvezőtlen nyomdaviszonyok mellett is adhatunk szépet olvasóinknak. Gonddal, törődéssel, ízléssel.

A pápai Jókai Könyvtár csak járási intézmény. Most megjelent tájékoztatója mégis megérdemli, hogy mások is mintának tekintsék. Szemléletes tördelése, Stenger Katalin ötletes illusztrációi, a gondos szerkesztés arra vall, hogy nemcsak a kiadványkészítési tervet kívánták teljesíteni.

A Kaposvári Megyei Könyvtár népművelők számára kiadott ajánló bibliográfiája sem csak anyagának gondos összeállítása miatt érdemel dicséretet. Szép kivitele. Lipták Pál illusztrációi, jól áttekinthető felépítése kiemeli a hasonló kiadványok közül.

Figyelemre méltó a Veszprémi Megyei Könyvtár stílusirányzatokat ismertető füzeté is. Gondosan összeállított szövegét kiemelik a Gergely István rajzai alapján készült fototípiák és a jetszetős tördelés. Csak a

A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztálya 1962-ben „A könyvtártudományi kutatások 1963/65. évi programja. Pályázati felhívás” címmel kutatási tematikát tett közzé. (Ld. *Könyvtári Figyelő*, 1962. 9—10. sz.) A programban szereplő témák közül azokat a legfontosabbakat, amelyeknek kidolgozását a könyvtári elmélet és gyakorlat, valamint a könyvtárügy általános fejlődése szempontjából elsőrendűen fontosnak ítélte meg, egyben pályázatra is kitűzte 1963-ban, majd 1964-ben is. Az 1963. évi pályázatra érkezett hat pályamunka közül három nyert pályadíjat. (Ld. a *Könyvtáros*, 1964. 1., és a *Könyvtári Figyelő*, 1963. 5. számában.)

Az 1964. évi könyvtártudományi pályázat eredményesebb volt az 1963. évinél. A nagyobb érdeklődés már abban is megnyilvánult, hogy a pályázatra szám szerint is több, összesen nyolc pályaművet küldtek be. Még fontosabb az a tény, hogy ezek többsége témaválasztásánál fogva is jobban szolgált a pályázati felhívás célkitűzését. A pályázók élő, eleven, időszerű problémákat tárgyaló, s a fejlődő magyar könyvtárügyet, illetve annak fontos területeit elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt segítő tanulmányokat nyújtottak be. Akad köztük néhány olyan, amelynek tartalmi, vagy módszertani eredményei konkrét segítséget nyújthatnak a magyar könyvtárügy soron következő öt éves tervének a kidolgozásához is.

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács könyvtártudományi és kiadványi szakbizottsága a beérkezett nyolc pályamű közül az alábbi ötöt találta érdemesnek jutalmazásra:

I. díj, 5000 Ft: Ughy Jenő (KMK) „1000 falusi lakos és a könyv” és Tóth Béla (a Fővárosi Tanács oktatási osztályának szakfelügyeleti és továbbképzési csoportja) „Az irodalmi érdeklődés vizsgálata az olvasás-tanulás kezdő időszakában”;

II. díj, 3000 Ft: Varga Béla (Veszprém, Megyei Könyvtár) „Veszprém megye könyvtárügyének távlati telepítési és fejlesztési terve” és Urbán László (KMK) „Sztochasztikus kapcsolatok vizsgálata a közművelődési könyvtárak statisztikájában”;

III. díj, 2000 Ft: Szente Ferenc (KMK) „A kis lélekszámú falusi települések könyvtári ellátottsága és a fejlesztés lehetőségei”.

(FG)

címmel takarékoskodtak. Ne sok kiadványra törekedjünk, hanem a jól szerkesztett, szép kiadványokra. Így is lehet.

U—y

Mit várhatunk az író-olvasó találkozótól?

Hétéves könyvtárosi tevékenységem alatt 17 szépirót hívtam meg eddig an-
kétra, író-olvasó találkozóra. A már egy-
szer meghívott írók közül négyet kétszer,
illetve háromszor ismételt felkértem,
így a hét esztendő alatt megtartott ilyen
rendezvények száma 23 volt. Ez nem sok,
de mégis elégséges ahhoz, hogy néhány
következtetést levonhassak belőle.

Kezdetől fogva arra törekedtem, hogy
a hálózat *valamennyi községébe*, a legki-
sebbebe is elvigyek egy-egy író. Könyv-
tárainkban a ma élő írók könyvei a szű-
kös könyvbeszerezési keretek miatt általá-
ban egy példányban vannak meg, de a
helytelen szerzeményezés, vagy a meg-
rendelés kihagyása miatt az is előfordul,
hogy valamely könyv egyáltalán nincs
meg. Egypéldányos állomány alapján
nem lehet arra számítani, hogy szélesebb
olvasóréteg kezdeményezze egy-egy író
meghívását. Ha mégis, akkor legtöbbször
olyan neves írókról van szó, akik vagy
egyáltalán nem jönnek, vagy a jelzett
időpontban nem tudnak jönni.

Az esetek többségében az Írószövet-
séggel való közvetlen tárgyalás dönt a
szamba jöhető írók személyéről, s rend-
szerint mások jönnek, mint akiket eredetileg
hívni szerettünk volna. Ilyenkor az a
további eljárás, hogy az író könyveit
a községi könyvtárba kiküldjük, s a ren-
delkezésre álló idő alatt lehetőség szerint
elolvastatjuk.

Az eddigi 23 esetből mindössze hét al-
kalommal sikerült a *közvetlenül meg-
nyilvánult olvasói igények*, illetve a biz-
tosnak vélt népszerűség alapján meghívni
író. Ez azonban korántsem jelenti azt,
hogy az ilyen találkozók sikerültek volna
a legjobban.

A 23 rendezvényből 10 esetben *csaló-
dást okozott* az író személye, előadás-
módja, programja, néhány esetben pedig
a találkozó alig jelentett többet, mint azt,

hogy jól szemügyre vették, milyen is egy
író a valóságban. Az írók egy része rossz
előadó, aki az előzetes tájékoztatás elle-
nére is képtelen alkalmazkodni hallga-
tóságához, és vagy a szakmai referátu-
mok színvonalán beszél, és belebonyoló-
dik esztétikai, filozófiai, illetve stílus
problémákba, vagy élőszó helyett *hosszú
felolvasásokat* tart, ami a hallgatóság ál-
talános tisztelete és figyelme ellenére is
érdektelenné teszi a programot.

Egyes írók viszont könnyen veszik a
programot, sorozatban már elmondott
témákat ismétlik, ami nem volna baj,
csak hogy ezt érdektelenül, hideg rutin-
nal teszik, *anélkül, hogy megkísérelnék a
jó hangulat megteremtését.*

A fentiek alapján mi azt tartjuk fon-
tosabbnak, és a járhatóbb útnak, hogy
az író a találkozók alkalmával *megismer-
tesse és megszerettesse magát*, még akkor
is — mert ilyen is előfordult már —, ha
könyvei a könyvtárban nem voltak meg.
Arra persze nincs lehetőség, hogy vala-
mennyi író valamennyi községbe eljus-
son, ezért e találkozók igazi lényege ab-
ban a *küldetésben van, amelyben az író
— személyén keresztül — író társait és
általában az irodalmat képviseli.* Ekkor
a kulturális forradalom célkitűzéseit köz-
vetlenül szolgáló tevékenységet végez.

Amikor kis községbe viszünk író, tud-
nunk kell, hogy az író megismertetése
nekünk másodlagos cél, amely sikerült
program esetén úgys megtörténik. A fő
cél az, hogy általában az irodalom, az
*olvasás népszerűsítésének tegyünk szol-
gálatot*, s az élmény erejével ferközzünk
hozza közömbös vagy gyanakvó embe-
rekhez. A falu egyszerű közönsége és
olvasói kezdetben csak érdekes embert
látnak az íróban, de az őszinte, a hozzá-
juk alázattal és barátsággal közeledő, em-
beri kapcsolatot teremteni tudó író szá-
vára megmozdulhat bennük az érdeklő-
dés és a *nemesebb utáni vágy.*

Az egyik községbe nemrégén olyan író
hívtunk meg, akinek véletlenül egyetlen
könyve sem volt meg a községi könyv-
tárban. A találkozóig azonban volt idő
a könyvek kiszállítására és elolvastatá-
sára. Ez az író nem tartozik élő iro-
dalmunk fémjelzett vezető alakjai közé,
őszinteségével, egyszerűségével azonban
eljutott a tartózkodó, fáradt paraszt hall-
gatóság szívéig, s közben *magasszínvo-
nalú irodalmi élményt nyújtott.*

Amikor programja végén elnézést kért
a hosszúra nyúlt estéért, idős paraszt em-
berek és asszonyok hangosan mondták:
elhallgatnánk reggelig is. Ez az író a
legtöbbet nyújtotta abból, amit a jó író-
olvasó találkozó nyújthat.

G u b a B é l a

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a leg-
jobb minőségben, a legrövidebb határ-
idővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére spe-
cializált könyvkötészetében.

EGER,

ALKOTMÁNY UTCA 7.

TELEFON: 16-30

HAT NÉGYZETMÉTER: ekkora a kisközségi könyvtár alapterülete. Hajdan intim helyiségecske volt, ahová a legközségibb érzésű ember is magányosan vonult be — elmélyedt, hangtalan időzésre. Ma könyvtár...

Az ötezres község művelődési otthona sem bővelkedik helyiségekben, de a legszükségesebbek megvannak. Egyik szobájából nyílik a HAT NÉGYZETMÉTERNYI községi könyvtár. Sok jó ember kicsi helyen is eléfer: 689 olvasó 2400 kötet között válogathatna, ha be tudna menni. Nem egészen 12% olvasó, egy lakosra 0,48 kötet állomány: ez mássutt kétségbeejtően kevés. Itt így szólhatunk: a könyvtár alapterületéhez, a körülményekhez képest kielégítő, óvatosan gyarapítsák az állományt, vigyázat az olvasópropagandával, lassan az irodalmi ismeretterjesztéssel, hisz ide se több könyv, se több olvasó nem fér be...

A HAT NÉGYZETMÉTERNYI könyvtár négy éve községi intézmény. Ki merne jóslásokba bocsátkozni, hány esztendő alatt növekedik hét, kilenc, esetleg — uram bocsáss! — 12 négyzetméterre?! Elgondolások vannak. Ha a szomszédos épületből kimenne a cukrászda (ehhez előbb az FMSZ-nek építkeznie kell, s bizonytalan, mikor lesz belőle valami), oda költözne a könyvtár. Ez az a bizonyos holnap tűzök. A mai veréb pedig: a művelődési otthon fűthetetlen, szimpla ablakú

Az elmúlt év végével befejeződött az OKDT munkájának kétéves időszaka, és új munkaprogram összeállítása vált szükségessé. Ezért az OKDT decemberi ülésén megvizsgálta és értékelte saját tevékenységét, és felmérte a rá háruló feladatokat, valamint ezek megoldásának lehetőségét. A megvitatásra került jelentés elsősorban a tanácsnak és a szakbizottságoknak munkáját vizsgálta. Az előterjesztett anyag élénk vitát váltott ki. Különösen sokat foglalkoztak a hozzászólók a tanács feladatkörével, a szakbizottságok szerepével, a KMK és a tanács kapcsolatával, és az új szervezet, valamint munkamódszerek kialakításával. Az ülés elfogadta a beszámoló értékelését a tanács és a szakbizottságok munkájáról; a szakbizottságok átszervezésével és a munkaterv összeállításával kapcsolatban pedig további tárgyalással bízta meg az elnökséget.

Levél a szerkesztőhöz

A tanácsai közművelődési könyvtárak (megyei, megyei jogú városi, járási, járási jogú városi, községi és kiemelt községi könyvtárak) ügyrendjének és munkarendjének kidolgozásával kapcsolatban a Művelődésügyi Minisztérium, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ felkérésére az utóbbi két esztendőben különböző munkálatokat végeztem.

Ezeknek a munkáknak egy részében Mezei György, a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese volt a munkatársam. Tőle származik „A tanácsai közművelődési könyvtárak munkarendjének sémája” című összeállítás teljes szövegezése.

Tekintettel arra, hogy az 1964-ben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában megjelent három munkarendi sémát — megbeszélésünk alapján — Mezei György állította össze, kérem annak szíves közlését, hogy a címlap verzőján összeállítónak feltüntetett Takács József helyett Mezei Györgyöt kell tekinteni.

A közlésért szíves köszönetet mond:

dr. Takács József

folyosóját fűthetővé és ketős ablakúvá lehetne alakítani. Nem ideális megoldás, de szükségből jó, a mostani HAT NÉGYZETMÉTERnél sokkal jobb. Ehhez pénz és munka kell, amit a községi tanács és a termelőszövetkezetek összefogásával elő lehetne teremteni.

Ma még — úgy látszik — nagyobb gond mindez a járási művelődésnek és a járási könyvtárnak, mint az illetékesnek, a könyvtár-fenntartó községi tanácsnak. Pedig a tarthatatlan helyzet szégyene és a megoldás kötelessége elsősorban a kisközségi községi tanácsé!... (—vényi)

KÖNYVTÁRI GÖRBE TÜKÖR

HOGYAN SZERKESSÜNK FORMABONTÓ BIBLIOGRÁFIÁT?

Eddig csak formabontó művészeti alkotásokról tudtunk. De a narrátoros dráma, az „új regény”, a szabad asszociációs vers után ideje lenne már a bibliográfia hagyományos formáit is megbontani. Nehogy azzal vádoljanak bennünket, hogy tudományunk végképp konzervatívává vált. Mivel szerény erőnkkel segíteni kívánjuk a könyvtártudomány, a bibliográfia és a dokumentáció fejlődését, közreadunk egy könnyen megtanulható receptet.

Készítsünk — mondjuk — szakbibliográfiát. Vegyünk egy Magyarországon kevésbé ismert témát. Írjunk 3—4 nagy könyvtárnak, hogy „gyűjtse ki”, a téma nála megtalálható szakirodalmát. Csak külföldi anyagot vegyünk figyelembe. (Igaz, hogy eddig a szakbibliográfia nem tett különbséget hazai és külföldi anyag között, de ha emiatt támadás érne bennünket, majd kivédjük azzal, hogy a téma nálunk kevésbé ismert, tehát keveset írtak róla, és egyébként is a „gyors-tájékoztatás” volt a célunk.)

A „kigyűjtések” anyagát keverjük össze. Utána válasszuk szét a könyvek és folyóiratok címleírását. Rendezzük őket külön-külön betűrendbe. (A kutatókat eddig nem nagyon érdekelte, hogy az információ könyvben, vagy folyóiratban jelent-e meg, de ők meglehetősen konzervatívok, a formabontó bibliográfiának pedig egyébként sem az ő tájékoztatásuk a célja. Hogy ezt a célt ne szolgálja művünk, arról majd a továbbiakban is gondoskodunk. (Így két, /I. és /II.-vel jelzett) betűrend keletkezik.

Kezdjük az elsővel. A betűrendben felsorolt művek impresszum adatait foglaljuk külön táblázatba. A táblázat sorrendje egyezzen meg az előbbi felsorolással, az impresszum adatok felsorolását pedig egészítsük ki a mű nyelvének megjelölésével (ez a címleírásból is kiderül ugyan, de azért csak bővítsük a táblázatot), és a lelőhely megjelölésével. Ez utóbbit régebben a címleírás után helyezték el, de úgy túl könnyen ráakadt a kutató. A táblázat utolsó rovata annak megjelölése lesz, hogy van-e (a „kigyűjtő” készített-e?) tartalmi kivonat a műről. Most következnek a tartalmi kivonatok (népszerű nevükön annotációk). Itt se rágaszkodjunk a hagyományos megoldások-

hoz. Eddig ezeket a címleírások után helyezték el. Semmiképpen se járjunk el így! Még rögtön rájuk akadnának! A címleírásoknál semmiféle utalás ne mutassa, hogy van-e tartalmi kivonatunk. Az előbb említett táblázatban már elhelyeztünk egy jelet, ami erre utal. Magukat az annotációkat pedig rendezzük a már megszokott betűrendben. Így ha a kutató arra kíváncsi, hogy mit tartalmaz a mű, még két betűrendben kénytelen magát keresztül rágni.

A könyvekkel ilyenformán végeztünk is. Ismételjük meg a fent leírt eljárást a folyóiratcikkkel is. Így csekély munkatöbblettel elérjük, hogy bibliográfiánknak két különálló része lesz, egyenként három betűrendben.

Készítsünk bibliográfiánkhoz tárgymutatót. Nem baj, ha a műveket nem vettük kézbe, az autopszia konzervatív követelmény. Nyugodtan dolgozhatunk címleírások alapján. Ha a kutatók morognának a nem alapos tájékoztatás miatt, mondjuk meg nekik, hogy „a bibliográfiának nem az a célja...” stb. (lásd fent.) Írjunk a bibliográfiához „Útmutató”-t is. Ha a leírt módszert következetesen végigcsináltuk, nem kell nagyon igyekeznünk. Az útmutató magától is formabontó lesz. Legfeljebb arra vigyázzunk, hogy ne írjuk be a lelőhelyek kölcsönzési, fordítási stb. feltételeit. Majd megtudják az illető könyvtárban. Kell még egy „Előszó” is. Ebben helyezzük kilátásba hasonló bibliográfiák sorozatának megjelenését.

Az így elkészített anyagot lektoráltassuk szakemberekkel, kiadásra pedig nyújtuk be egy kellően hosszú nevű és tekintélyes szerzhez, bizottsághoz, vagy intézményhez. (Esetleg közös kiadásra is vállalkozhatnak.) Bizonyára ki fogják adni, hiszen nálunk nagyon kedvelik a modern témákat és megoldásokat.

A recept ki van próbálva. Megízlelhető az „Audio-vizuális technikai és módszertani bibliográfia. 1. Bp. 1964. 92 p.” című kiadványban. A közreműködő személyek és intézmények nevét nem formabontásból hagytuk el. Úgyis megtalálja mindenki, aki kézbe veszi bibliográfiai termésünk ezen új gyümölcsét.

K i s s J e n ő

TARNAMÉRÁN a községi könyvtár letétjéből KISZ klubkönyvtár létesült. A 250 kötetet a községi könyvtár saját olvasótemi kézikönyvtára számára gyűjtötte, helyiség hiányában azonban eddig nem tudta kellően felhasználni. A kézikönyvtári gyűjteményt verses és elbeszélés kötetekkel egészítették ki. Kiadták a klubkönyvtár sokszorosított katalógusát is. (—)

*

A **MŰVELŐDÉSÜGYI KÖZLÖNY** december 15-i (24.) száma közli a művelődésügyi miniszter 4/1964. (XI. 26.) MM számú rendeletét a kiadói szerződések és az írói tevékenységgel kapcsolatos egyes szerződések feltételeiről. A rendelet az írói, fordítói, lektori, szerkesztői tiszteletdíjakat szabályozza. Ismerete minden olyan könyvtárnak fontos, amely kiadványok előállításával is foglalkozik.

*

MAKÓN a járási tanács és a községi tanácsok 110 000 Ft-ot juttattak a községi könyvtáraknak könyvbepozszerzésre az elmúlt év végén. Ezzel hathatósan hozzájárultak ahhoz, hogy a járás községei 1965 végére elérjék az ezer lakosra eső 1200 kötetes könyvtári állományt. Ugyanakkor 60 000 Ft-ért berendezési tárgyakat, asztalokat, székeket, függönyöket, szőnyegeket is vásároltak könyvtáraik otthonosabbá tételére. Az 1965. évi KÖFA-tervekben hasonló, vagy ennél is nagyobb előirányzatok szerepelnek egyik-másik községben. A szegedi járásban is emelkedtek a könyvbepozszerzési juttatások: Balástyán 8000, Deszken 10 000, Küköbházán 4500, Öttömösön 2000, Pusztamérgesen 5300, Szatymazon pedig 2000 forintot juttatott a tanács a községi könyvtár állományának fejlesztésére. (T. J.)

Hírek

A **PEST Megyei Könyvtáros új (23.) száma a váci Járási Könyvtár olvasószolgálatáról, valamint az aszódi járás könyvtárainak mezőgazdasági állományáról közöl tájékoztatást. Ismerteti a megyei könyvtár „Az én módszerem” c. pályázatának eredményeit is.**

*

A **SZABADSZÁLLÁSI községi könyvtár részére 55 000 forintos költséggel új helyiséget alakítottak ki. A tágas, izlésesen berendezett terem az eddiginél méltóbb elhelyezést biztosít a 4000 kötetes könyvtárnak. (—)**

*

GYÖRÖTT tanácskozást rendeztek a megye szakszervezeti könyvtárosai az elmúlt év végén. A megbeszélésen beszámoltak a hálózat kialakításának befejezéséről, a kölcsönzésben elért eredményekről, az elmúlt hat év munkájáról. A tanácskozás kijelölte az elkövetkezendő időszak legfontosabb feladatait is, melyek közül a forgalom emelését, az egyes rétegeknek az olvasómozgalomba való további bevonását, a propaganda színesebbé tételét lehet említeni. Mint igen fontos teendőt jelölte meg a tanácskozás a könyvtárhelyiségek és a berendezések korszerűsítésére való törekvést is. A beszámoló és a vita után a megye 16 könyvtárosa részesült jutalomban, mégpedig elsősorban az 1964-ben szervezett könyvtári propagandaversenyben elért teljesítményükért. (M)

*

A **PÉCSVÁRADI járás községi könyvtárosai számára Mecseknádasd községben tapasztalatsere értekezletet tartottak. A résztvevők a helyi könyvtár mun-**

kájának tanulmányozása után élénk vitában számoltak be saját munkájuk eredményeiről. (J. D. P.)

*

PEST megyében a felszabadulás 20. évfordulójára hirdetett könyvtárosi verseny első szakasza lezárult. A járási könyvtárosok versenyében a 3000 Ft-os I. díjat a Váci Járási Könyvtár, a városi és az önálló községi könyvtárosok 1000 Ft-os jutalmát Németh Ferencné alsógödi könyvtáros, a fél-műszakos könyvtárosok 800 Ft-os díját Lenkey Elvira tápiógyörgyei könyvtáros, a tiszteletdíjas községi könyvtárosok 700 Ft-os díját Farkas József bagyi könyvtáros nyerte el. A verseny döntő szakasza 1965. március 31-én zárul. (—)

*

A **CSONGRÁD** Megyei Könyvtár a főhivatású és félnapos mellékfoglalkozású községi könyvtárosok számára tapasztalatsere-értekezletet rendezett Ásotthalom községben. Az értekezleten a községi könyvtári munka időszerű feladatait vitatták meg. (—)

*

JÁSZKISÉREN 80 négyzetméter alapterületet kapott az újjáalakított községi könyvtár, mely Szolnok megye egyik legszebben berendezett községi könyvtára. (—)

*

ABONYBAN újjáépítették a községi könyvtárat. Új helyiséggel is bővítették, melyben a gyermekrészleget helyezték el. A könyvtár barátainak köre függönyvásárlással segítette az intézmény berendezését. (—)

*

A **VASVÁRI** Járási Könyvtár 1964. december 28-án ünnepelte meg fennállásának 10. évfordulóját. Az évforduló alkalmából ünnepi műsort és kiállítást rendeztek, valamint a könyvtár eredményeit ismertető és népszerűsítő röplapot adták ki. (—)

TÁJÉKOZTATÓ

A regény és az élet

A lázadó embertől a Húsz óráig

Ismeretes a vita, mely legutóbb az Európai Íróközösség leningrádi tanácskozásán lángolt fel a „nyugati” regény és a „keleti” regény mai útjáról. Sokan a nyugati írók közül azt vetették szemére a szocialista országok képviselőinek, hogy amíg nyugaton az irodalom „autonom cselekvés”, addig nálunk csupán „nevelési eszköz”.

Még néhány esztendővel ezelőtt éppen az Európai Íróközösség nemrégiben elhunyt első elnöke: G. B. *Angioletti*, a kiváló olasz író és esztéta küldött figyelmeztetést író társainak:

Van ezekben az írókban (ti. a „keletiekben”) igaz hit olyan értékekben, amelyeket mi ma már csak naiv emberek kizárólagos tulajdonának tartunk. De nem szükséges büszkélkedni a mi éleselméjűségünkkel és nevetni az ő egyszerűségükön. Mert ha egy szép napon kiderülne, hogy a mi műveink csillogóak ugyan, de csak destruktívak, az övék pedig homályosak, de alkalmasak még arra, hogy a világban reményt ébreszsenek, akkor a jövő az övék lesz.

S ha a szomszédos népi demokráciák irodalmát vizsgáljuk, lehetetlen észre nem vennünk, hogy milyen óriási változások következtek be az írók emberi és művészi magatartásában: osztoztak a népük új élete iránti felelősségben és szívügyüknek tekintették az egyes nemzetek szocialista építésének tudatos vállalását.

Így például a lengyel irodalom a második világháború etikai problémái felé fordul, a román a nemzeti múlt legnagyobb sorsfordulóját, az 1907-es parasztfordalmat tárgyalja, a bolgár a két háború között elsikkadt polgári fejlődés gyökeréig ás le, a cseh meg a szlovák dokumentum-szerű hűséggel dolgozza fel az ellenállás minden — katonai, erkölcsi, magatartásbeli — momentumát. A délszláv népek irodalma a forradalmi hagyományokat s a jelen sürgető tennivalóit modern stílusban dolgozza fel. A legjobb művek máris megütik az európai színvonal mértékét.

S hogy az új regények legjobb alkotásai nem csak éppen „nevelési eszköz”-ök, azt a felszabadulás utáni magyar regényirodalom — közel húsz esztendő termése! — példázza. A magyar próza legjobb hagyományai nem csak folytatódnak ezekben az alkotásokban, hanem gazdagodtak is, emberségben, hazafiságban, eszmeiségben és stílusban kiteljesedve.

Milyen tehát a mai magyar irodalom útja? Milyen kép alakul ki a leszámoló és teremtő epikából, — ha az olvasók legkedveltebb műfaját: a regényt nézzük —, a kordokumentumként is használható társadalomrajzokból, az erkölcsi élet megváltoztatását célzó, modern hangvételű kisregényekből, különösen akkor, ha eltekintünk a szokványosan megírt illusztrációktól, a regényipar olykor megtévesztő alkotásaitól?

Bábel az 1935-ös moszkvai írókongresszuson merészen vágta szemébe a szocialista építést és etikát csak illusztrációképpen ábrázoló íróknak: *A banalitás is ellenforradalom!*

S hogyan jöttek át a rubikonon az annyiféle neveltetésű, hajlamú és világnézeti írók, akik a háború előtti ellenforradalmi időszak oly keserű tanulságait őrizték? Természetesen nem csupán stílusbeli nehézségek mutatkoztak — tizezrek helyett százvezrek és milliók olvassák legjobb regényeinket —, hanem az írók legtöbbje eszmél, világnézeti meggyőződésen is átment. A klasszikus esztétika mércéje szerint „eredetileg minden alkotás egy erőt sugárzó forma küzdelme egy utánzott forma ellen”, — ma a művészi megformálás lényege inkább abban mutatkozik, amit az idősebb írónemzedék nevében néhány esztendővel ezelőtt *Tamási Áron* jelentett ki: *... a magam számára megfogalmaztam a szocialista realizmus lényegét, ami így szól: a jelen körülményei közé ültess el a jövőt, mely csak szocialista lehet.*

Annak a közel húsz esztendőes folyamatnak, mely az új magyar regény életrajzát jelenti, két jellegzetes regénynek címét lehetne kiválasztani határköként: A *Lázadó ember* és a *Húsz órát*.

Az 1945-ös felszabadulás jórészt váratlanul érte a magyar irodalmat, az írók legtöbbje csupán az antikapitalista, s az ellenforradalmi korszakot méltán meggyűlölő lázadásig jutott el, semmiképpen sem a szocialista fordulat, vagy építés perspektíváig. S ma, húsz év után, a legjobb regények az egész nemzet lelkiismeretében élő kérdésre igyekeznek választ adni: a szocializmus alapjainak lerakása után melyek a legfontosabb tennivalók, mi lehet ma a magyar nép múltjának és sajátosságainak megfelelő szocialista modell, s az elmúlt korszak hibáiból milyen tanulságokat lehet és kell levonnunk?

A „Lázadó ember” fő típusa, s önéletrajzával a századforduló „aranykorának” és a Horthy-korszaknak szatirikus bírálója: *Nagy Lajos*.

Jókai Mór írta egy ízben: *Akinek a régi emberek közül még van valami mondani valója, siessen vele, míg a Nap süti az arcát.* — A lázadó ember önvallomása társadalomrajz, történelemkritika mindarról, ami a felszabadulás előtti ötven esztendőben Magyarországon történt. A becsületes hazafi eljutott a lázadásig, a múltat fölmérni volt ereje és bátorsága, de a jövőről már — megöregedvén — nem volt ideje s módja gondolkodni. Talán a fiatalok... mondta sokszor *Nagy Lajos*. Ön-életrajzára *Illyés Gyula* meghatározása a legtalálóbb: *Kimagasló mű, hiszen Nagy Lajos köz- és önvészélyes emberismerő*. Ha a regény történetét tekintjük, a *Nagy Lajos-i Lázadó Ember* valóban merész lázadás volt a hagyományos irodalmi felfogás szemléletével szemben.

A regényt a középkorban épp úgy, mint az ősi kultúrákban, a művészetnek ezt a fontos kifejezőjét — akár eposznak ismerték, akár elbeszélésnek — a vallásnak rendelték alá, a modern időkben pedig egy arisztokratikus társadalom díszének tekintették. *Lukács György* szerint a regény, mint a kapitalista társadalom terméke, a XIX. században két úton haladt: egyik az idealista, új „klasszikus” művészet útja, mely a modern élettől elszakadt — másik a realista művészeté.

A felszabadulás utáni regényirodalom már a kezdeteknél néhány olyan alkotással indult el, melyek éppenséggel nem „dicsőítő és mulattató” művek voltak a Horthy-korszakban. Emigrációban jelentek meg *Illés Béla*, *Lengyel József*, *Hidas Antal*, *Gergely Sándor* munkái, kéziratban vártak kinyomtatásra *Tersányzky J. Jenő*, *Déry Tibor* regényei. S azóta az emigrációs művek (*Kárpáti rapszódia*, *Ég a Tisza*) s a kéziratok könyvek (*Befejezetlen mondat*, *Egy ceruza története*) sok kiadást megért, népszerű összefoglalások a magyar múlttól és közelmúlttól.

A felszabadulás utáni magyar regény életrajza több fejezetre osztható. Az 1948-ig terjedő időszakban éppen a kész, vagy féligkész munkák kerültek kinyomtatásra: a már említett regényeken kívül *Illyés Gyula: Hunok Párizsban* című „párizsi regény”-e, melyben a Franciaországba szakadt magyar munkások között megtalálja, s egyben megformálja a huszadik századi magyar próza talán legizigazabb munkáslány alakját *Orosz Anna* személyében; *Németh László: Iszony* című regénye, mely nem csak egy asszony tragédiáját tárja fel, hanem a Horthy-korszak sivár, 1920-as éveinek elejéről ad dermesztő s elijesztő képet; *Sötér István: Bűnbeesése*, mely 1938-ról szól és az utolsó békeév magyar társadalmának keresztmetszetét adja.

Az 1949-től 1951-ig terjedő időszak több nagy vállalkozást indít el. Ekkor kezdte el *Veres Péter Három nemzedék* című ciklusát, *Déry Tibor Felelet* című regényfolyamát és *Sándor Kálmán Szegyenfa* című történeti áttekintését. A kor igénye a nagyepika mellett szólt, ezért vállalkozhattak íróink regényciklusok megalkotására. Ezek közül csak *Veres Péter* trilógiája készült el, csaknem egy évtizedes munkával, s a később indult regény-ciklusok közül az ötkötetes *Simeon-család*, *Tatay Sándor* vállalkozása, mely egyben a gazdag magyar dzsentri-irodalom zárófejezetét is jelenti.

A sematikus irodalom programja és gyakorlata sok kárt okozott élő és fejlődő irodalmunknak. A regény nem az élet útját járta azokban az esztendőben, hanem valamiféle elképzelt és feltételezett valóságról szólt.

Révai József akkoriban a „polgári” moralizálástól féltette irodalmunkat — a legutóbbi évek prózairodalmának talán legizgalmasabb könyvei éppen a szocialista erkölcs útjait keresik, a változó ember számtalan nyugtalan és megnyugtató, jobb mellett kiálló s a rosszat elhagyni igyekvő törekvését bizonyítják a megváltozott világban. Ahogyan a kritika megállapította: amíg a régi nemzedék múltjának ártékelésével foglalkozik, addig az új nemzedék már nem csak feloldja „szociográfiai

görcsét”, hanem a nyomorból, mellőzöttségéből, elnyomásból felszabadultak új, belső, erkölcsi forradalmát kívánja megvalósítani.

Ennek bizonyítására: 1960 és 64 között majd száz kisregény jelent meg, egyedül a Kortárs folyóirat tizenegyét közölt három esztendő leforgása alatt, melyeknek nagyrésze a konzervatívabb felfogástól szabaduló írók erkölcsi tematikával foglalkozó, a mai valóságot világosan látó, bátor kérdésfeltevésű műve.

Miért vált fő prózaírói műfajjává a kisregény? Talán ez a változó, gyorstempójú korról függ össze, s annak művészi megragadásával, vagy egyszerűen az olvasó időhiányával?... Legfőképpen azzal, hogy a morális problémák vezették el az írókat ehhez a műfajhoz, mely — mint a sósavcsepp — gyorsan a mély rétegekig hatol. Íróink legnagyobb része éppen e kisregényekben szakított a hagyományos, részletező, anekdotikus stílussal.

E kisregények (író és társadalom viszonyáról *Mesterházi Lajos: A négy lábú kutya*; az új erkölcsről *Sarkadi Imre: A gyáva*; az elmaradott rétegek múltjáról — sorsáról *Fejes Endre: Rozsdatemető*; a fasizmus poklát megjárt ember tragédiájáról *Fekete Gyula: Az orvos halála*; a személyi kultusz nehéz éveiről *Lengyel József: Elejétől végig*; az évezredek múltból a szocialista jelenbe átalakuló faluról *Sánta Ferenc: Húsz óra*) modern felfogásban, stílusban, lényegmeglátásban a szocialista világnézet szemszögéből tekintik át az utolsó néhány esztendő eseményeit, de az elmúlt húsz évét is.

Vajon mindez csupán „nevelési eszköz”, vagy mutatkozik valamiféle „autonom cselekvés” is a prózaírók részéről? A regénynek az élettel kell állandó kapcsolatot tartania, különben kísérletté vagy pszichológiai bravúrrá válik. Ennek jelenségei mutatkoznak meg például a válságát élő francia regényirodalomban, melynek bírálatát a hazája irodalma iránt nem közömbös *Jean Paul Sartre* a következőkben foglalja össze: *Nincs meg a kellő összhang, a szükséges kapcsolat az események és az irodalom között. A mai irodalom nincs helyzete magaslatán, nem adja vetületét korunk óriási eseményeinek. Az emberek például ma már a Holdra készülnek, rendkívül jelentős tudományos felfedezésekhez jutnak, s mindennek nincs nyoma az irodalomban. Franciaországban a művészi alkotások java része írója érdektelenségét mutatja. Vannak értékes s igen érdekes művek is, de a problémák tárgyalásakor csak a dolgok felületén futnak. Ez tapasztalható a művészetek minden ágában. Mindenütt közömbösség honol.*

A magyar írók jórésze egyáltalán nem „közömbös” s nem csak a dolgok felületét kutatja. Mindenképpen fennáll a szocialista irodalomra oly jellemző kapcsolat az „események” és az irodalom között.

Az utóbbi esztendőkből indult meg regényirodalmunk szétsugárzása a környező és távolabbi országok olvasóközönsége számára. Fordítások tucatjai jelzik e fordulatot. *Déry Tibor, Hidas Antal, Illés Béla, Karinthy Ferenc, Keszi Imre, Kodolányi János, Lengyel József, Mesterházi Lajos, Németh László, Ottlik Géza, Sándor Kálmán, Sarkadi Imre, Szabó Magda, Tersánszky J. Jenő, Veres Péter* stb. regényei jelennek meg egyrészt oroszul, lengyelül, csehül, szerbül, de a legkülönfélébb nyugati nyelveken is.

Az elmúlt húsz esztendő regényirodalmából vagy félszáz kitűnő művet lehet felsorolni a Lázadó ember-től a Húsz órá-ig. Azért éppen a Húsz órá-ig, mert ez az a könyv (Fejes Endre Rozsdatemető-je, Darvas József Részeg eső-je és Cseres Tibor Hideg napok című regénye mellett), mely a nemzeti önvizsgálat eszközeivel ki tudott és ki mert mondani úgyszólván mindent, ami az elmúlt húsz év történelméhez hozzátartozik. Az író krónikának nevezi könyvét mert több, mint regény, már-már maga a valós élet forrósága csap ki lapjairól, anélkül, hogy a riport esetlegességeivel találkoznánk.

Érdemes lenne az új magyar próza legfőbb jellemvonásait mélyebben elemezni, ahogyan pl. az amerikai irodalomtörténészek kutatják hazájuk „Hemingway-utáni” irodalmát: a mindennapi élet élményei, az újságírói hivatás tanulóvei és a filmadta tapasztalatok miként szabadították fel az írókat az irodalmi dogmáktól. Egyre inkább az a szemlélet kezd mindennapossá válni, mely szerint a regény sajátossága: maradjon művészi tükre a változó életnek, ne legyen sem „autonóm cselekvés”, sem csupán „nevelési eszköz”.

T ó b í a s A r o n

NÉMETH LÁSZLÓ: ÉGETŐ ESZTER

„Sok van benne, de hogy mi: emlék, érzés, szenvedés, önfegyelem, nem tudta megmondani!” — Égető Eszter látja így magát életének delén egy tétova önismeret tükrében. Valójában Németh László valamennyi regényhőse ilyen: valami sajátos és szomorú nagyság határozza meg emberi alkatukat. Mindnyájan a nehezebb utat választják, emelt fővel lépnek át a megalkuvás lehetőségein, képtelenek alkalmazkodni a köznapok és a tucatemberek világához. Sorsuk éppen ezért valami tragikus terhet hordoz: igényességük szembe állítja őket környezetükkel, erkölcsük magányosságra ítéli őket, jó szándékaik, terveik sorra megtörnek a többiek önzésén és ostobaságán. Boda Zoltán, az *Emberi színjáték* hőse, Kurátor Zsófi, a *Gyász* és Kárász Nelli, az *Iszony* hősnői egyazon sorsot példáznak: tehetségük vagy jellemük képtelen alkalmazkodni a környezet alantasabb világához, s akár megváltoztatni készülnek a társadalmat, akár elszigetelik magukat tőle, mindenképpen a tragikus hős magánya a sorsuk.

ÉGETŐ ESZTER PÉLDÁJA

Hasonló anyagból épült fel Égető Eszter alakja is: a „nagyság”, a szomorúság, az igényesség ugyanaz, mint elődeinél, sorsa mégis más példáz, más tanulságot és írói szándékot akar elmondani. Boda Zoltán, Kurátor Zsófi és Kárász Nelli sorsa az „elidegenedés”, bukásaik egyre ridegebb magányba dermesztik őket — Égető Eszter „szenvedélye” a belátás, a türelem a világ iránt, a mindig megújuló remény a családban, a közösségben, a bukásaiból is egyre feltámadó asszonyi jóindulat. „Eszter legszembetűnőbb tulajdonsága, hogy a körötte támadt életfolton valami édenkertfélélt próbál teremteni. Akárhová vetődik, elhagyott faluba, csillogó megyei városba, a maga elmaradt szülőhelyére, rokonok vagy véletlen köré vetődött emberek közé, ő mint a pók, rögtön veti a belátás, a segítség, a szorgalom szálait, hogy az élet törvényeit követő, szép kis közösséget alakítson belőlük” — mutatta be maga az író a regény hősnőjét. Eszter egy modern, isten és vallás nélküli mitológia „szentje”, aki türelmével és szeretetével mindig a környezetét igyekszik melegíteni. Apját és nagypapját békítene össze, férje köre építené a paradicsomot, fiaiban keresi azt a közösséget, melyet szívének melegével tarthat össze — az övéi, a „férfiak örültsége” azonban egyre lerombolja épülő terveit. A közösséget, melyet mindig formálni, segíteni és melegíteni vágyott, végül is egy „nagyobb családban”: a körötte élő emberekben találja meg: „a nagy szélvihar azonban mintha összekeverte volna benne a családot s az emberiséget. Pókösztöne nem nézte már, hogy miből sző; a legdrágább, persze, a család, de ha széthányódnak, az ember nem mondhatja: én most már csak várom őket, hanem, akiket a szorultság odavet, azokat fogadja el családtagul”. Miként az író egy másik tisztalelkű hősnője, a *Nagy család* Katája is.

A „nagy család” felé tárulkozó szeretet s a regény befejezése (Eszter az „új világ-nak” *neveli fel unokáját*) arról vall, hogy Égető Eszter az emberek közösségében találta meg azt a közeget, mely szívének melegét, szándékainak jóindulatát nemcsak befogadja, hanem egyszersmind vissza is sugározza rá. Ezzel a nagyobb közösséggel kerül kapcsolatba a regény utolsó fejezeteiben, s e kölcsönös vonzásban válik példává: egyénisége és sorsa az építő emberség, a türelmes jóindulat „modelljét” teremti meg. Alakja mintegy *társadalmi méreteken is követésre méltó elvvé* magasodik, erről az elvről írta nemrég Németh László a *Nagy család* bemutatása alkalmából adott nyilatkozatában: „Közösségek összetartozásához emberek szíve-vére kell, egy-egy beépített Kőműves Kelemenné.” — Ilyen *Kőműves Kelemenné Égető Eszter is: saját életét építi be kötványgul a család, a közösség épületébe.*

Égető Eszter az író korábbi hősnőinek sorába tartozik, alakján, életén és sorsán keresztül éppúgy a hazai valóság egy darabjára pillanthatunk, mint Kurátor Zsófi vagy Kárász Nelli történetében. A valóság, a láthatár, amire a regény ablakot nyit, azonban nagyot táglalt a három alkotás folyamán: a *Gyász* a dunántúli falu életét, az *Izony* a dunántúli középosztályt ismertette meg velünk, az *Égető Eszter* viszont már a közelmúlt Magyarországot. Németh László regénye a század első felének hazai viszonyairól ad részletes, elmélyült és igazságos elemzést.

Égető Eszter családjában és környezetében ott lüktetnek a közelmúlt magyar társadalmának problémái, megtalálhatók jellegzetes képviselői, — egy egész világ elásott s gyakran ma is eleven tenyészete ragadja meg az olvasó figyelmét. A nagy-apa, aki telkesjobbágyok utódjaként lett óvatos és céltalan vagyonszerző, az apa, aki lázas reformterveivel hiába próbált megmozdítani az alföldi kisváros tespedt nyugal-
mát, a férj, aki a technika bámulatától lelkesült tettvagyával is csak kárt okozhatott, a fiú, aki tiszta eszméket követve is csak politikai kibiccé, gyanus társaságok hősévé válhatott — megannyi kicsorbult sors abból a magyar világból, mely a tehetséget és a jószándékot egyre csak a kudarcok „elefánttemetőjébe” küldte. Ők keresztezik Eszter jóakarátát, — mint Németh László írja: „A regény belátás és férfihőbort küzdelmében adja társadalombírálatát. Eszter nem azért bukott el újra és újra, mert a sors hitvány emberekkel vette körül. Sőt mindenikükben van valami kiválóság... Törekvéseik azonban az első perctől bukásra vannak kárhoztatva, s ennek oka — ezt fedezzük fel a hősnővel együtt — mélyebben van, mint a maguk természeté.” Mélyebben, vagyis a *magyar társadalomban, melynek szerkezete, objektív törvényei kényszerítik kudarcokba és torzítják jellemhibákba Égető Eszter családjának férfitagjait.*

Hasonló társadalmi közeget fejez ki Csomorkány, Eszter életének színhelye is. „Csomorkány a magyar lustaság köldöke” — mondja Németh László, aki egyetlen város képebe gyűjtötte össze a magyar vidéki város, sőt az egész „magyar ugar” valamennyi nyomorúságát, mint egykor Eötvös József a maga Taksony vármegyéjébe. Provincializmus, közéleti lustaság, kallódó tehetségek, elvetélt reformok — a társadalmi és a szociális felelősség hiánya építik meg ezt a képet. Csomorkányt — vagyis Hódmezővásárhelyt, a regénybeli város mintáját — Németh László kitűnően ismeri: éveket töltött a már Adytól „paraszt Párizsának” nevezett mezőváros falai között. S amilyen pontos képet rajzolt róla epikusként, éppoly jellemző vázlatot készített a szociográfikus tollával is: „A baj Vásárhelyt nem a műveletlenség volt, hanem hogy a *meglevő műveltséggel sem lehetett mit kezdeni.* A jólét, ha nem tudják nemes igényekkel ellensúlyozni, elrohasztja az embert, a műveltség, a szellemi kiválóság, ha a társadalom nem foglalkoztatja kellőn, önmaga ellen fordul, különccsé válik. Vásárhelyen az első baj nem fenyegette az értelmiséget; a második annál inkább. A város néhány civis család kezében volt, akik nem túrtek beleszólást a helyi ügyekbe; az országos dolgok pedig Pesten intéződtek: aki lenni akart valami, oda kellett mennie, a helyben maradtak a vidéknek kijáró eleve-megvetésben éltek. Így hát a köztől mit se kapván, mindenkinek magának kellett a szerepét megcsinálnia s valami külön ráadással a magára hagyott önérzetet is kielégíteni. Tagadhatatlan persze, hogy a magyar s főként az alföldi természet gyors sértődéseivel, a más dolga iránti közönyével, felülkerekedést kereső illojalitásával különben is hajlamos volt erre a vészes önel-látásra. Társadalmi szerkezet s hozott hajlam így könnyen állt gonosz circulus vitio-susba, a zárt kapuk városát zárt, különc elmékkal népesítve be.” (*Hódmezővásárhely* Sajkódi esték 373. l.)

Ebben a városban tehetség és lustaság ölelkezik: Tornyai és Koszta művészetének szülőföldjén rengetegen vannak az olyanok, akik „a közügy helyett a maguk csoda-bogárságába igyekeznek visszajutni”. Ezek a „csomorkányizmus” képviselői: a feladat nélküli tehetségek, csodabogarak, különcök. Gulácsi doktor, aki orvosi munkája helyett népdalokat és ásványokat gyűjt, Bozsó, aki hatalmas műveltségét csak arra használja fel, hogy a pesti kiadók fordításaiiban nyelvi slendriánságok után kutasson, Hallgató Sanyi, aki mindenhez ért és semmivel sem foglalkozik, s a tenyészet többi egyede. A sorsukban és alkatukban rejlő ellentmondás tragikus színezetet ölt: a *tehet-ségvesztő magyar társadalom ábrázolásán* túl megformálásukban valószínűleg a népi mozgalom tragikus magyarság-felfogása is érvényesült.

Csomorkányban Németh László jellegzetes magyar vidéki várost mutatott be, ám sokkal többet is tett: a városban, ennek életében és lakóiban az *egész magyar társadalom* jelképét alkotta meg. Arra a magatartásra világított rá, melyről fél év-század magyar világa árulkodott, s amely az ország társadalmi elmaradottságának s függetlenségünk hiányának — vagy felemás helyzetének — volt a terméke. A magyar társadalomról vallott s egyúttal a magyar történelemről is.

Az Égető Eszter nagyjából ötven esztendő történetét foglalja magába. A századelő, az első világháború, a Horthy-korszak, a második világháború, a felszabadulás és a forrongó új világ — ha minden eseményében nem is — de egymást váltó atmoszfériáiban, a történelem változó természetében és felépítésében ott van a regény lapjain. Ahogy a fejezetek sorra következnek — öt-hat évnyi időközökben — a legújabbkori magyar történelem egyes korszakait ismerhetjük meg. Igaza van Vekérdi Lászlónak, a regény kitűnő kritikusának: Német László fejezeteire akár a huszadik századi magyar történelem korszakolását is fel lehetne építeni. (Alföld, 1957. 1. sz.) Ezek a fejezetek általában elmélyült történelmi látásról, az események „szociológiájának” és tömeglélektanának nagyszerű megragadásáról tanúskodnak. Hogy csak egy példát említsünk: a *Menekülők és maradók* című fejezetnél jobbat aligha olvashatunk 1944 és 1945 fordulójának korszakos jelentőségű napjairól.

A történelem vállalása során Németh László legtöbbet természetesen az 1937—1946 közötti éveknél időzik, s leginkább ekkor is a népi mozgalom sorsát kíséri szenvedéllyel és figyelemmel. Az Égető Eszter — annyi más mondanivalója mellett — a szembenézés és a mérlegelés könyve is: az író mérlegre teszi a népi mozgalom tevékenységét és hatását. Ez a mérlegelés kap formát az ifjabb Máté József alakjában és életében, aki a népi tábor haladó és tiszta eszményein lelkesülve tevékenykedik, kutatja a falu életét, alapít kollégiumot a tehetséges tanyai gyerekek számára, vesz részt az antifasiszta ellenállási mozgaloman. Német László nem idealizálja sem a mozgalmat, sem hőseit: rámutat azokra az ellenmondásokra, melyek a mozgalom haladó törekvései és a sugárzásában felnőtt ifjúság gyakori politikai ösztönössége, kakaskodása között jelentkeztek, s rávilágít József jellemének fogyatékoságaira is, melyek az apostolkodás szerepét egyre inkább nyílt önzéssel, feltűnési vágygal váltják fel.

Németh László nyíltan, őszintén és elmélyülten vetett számat a magyar társadalommal, fél évszázad történetével, a felszabadulást követő évekkel s magával a népi mozgalom eredményeivel is. A számvetés igénye, az a nemzet közelmúltját és lelkiességét megítélő szenvedély, melyet az Égető Eszter megfogalmazott, ritka az utóbbi évtizedek magyar irodalmában. Németh László a magyar történelem huszadik századi sorskérdéseinek: a szociális tehetetlenségnek, a kulturális provincializmusnak, a világháborús felelősségnek ügyében nyilvánított megfontolt és őszinte véleményt, a „hol hibáztuk el?” kérdésére kereste a választ a magyar társadalom lélektanilag hiteles vizsgálatával. Vállalkozása, mely csak Thomas Mann *Doktor Faustus*hoz mérhető, az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb alkotását hozta létre: legutóbbi éppen Sőtér István összefoglaló tanulmánya (*Jegyzet a korszerűségről*, Kritika, 1963. 2. sz.) hívta fel a figyelmet az Égető Eszter magas irodalmi rangjára.

AZ ÍRÓ ÖNVIZSGÁLATA

A számvetés — s ez a regény egy újabb arcát fedi fel előttünk — nem csak a történelem s a társadalom felé fordul, hanem magához az alkotóhoz is. Németh László rendkívül személyes művész, aki dráma- és regényalakjaiban gyakran keres a maga alkata és gondjai számára tárgyas megfogalmazást. Az *Égető Eszter*ben azonban nemcsak bemutatja önmagát, hanem önvizsgálatot is tart, az önkritika közegében fordul önmaga felé. Méhes Zoltán a fővárosból Csomorkányra menekülő, majd költöző író — maga Németh László, aki saját életének problémáit, pedagógiai megfigyeléseit és terveit sűrítette hőse alakjába. Ugyancsak az önvallomást rejtette el Égető Eszter alakjában — miként más regényeinek nőalakjában is —: ebben gyűjtötte össze mindazokat a tulajdonságokat — a mások sorsán felinduló együttérzést, az erkölcsi reform szándékát, a belátást és a türelmet — melyeket a magáénak érzett.

Az önvallomás azonban korántsem valami kétes értékű önmotogató termék: Németh László önszemlélete az elmélyült gondolkodás gyümölcse és őszintesége olyan író eszköze, aki gondolataihoz — az olvasó agymunkájának megindítása kedvéért — a maga életéből rajzol illusztrációt. Németh László tipikusan gondolkodó és gondolkodásra serkentő író, okos tanulmányai, eszmékkel beoltott drámái és regényei bizonyítják ezt. — „A gondolatban az a szép, hogy aki egészen odaadja magát neki, azt megvigasztalja” — vallotta éppen az Égető Eszterben.

Az intellektuális, eszmélkedő alkotó egyéniségét fejezi ki a stílus és a szerkezet is. Németh László józan fényű mondatai a gondolatok minél pontosabb közvetítésére törekcsenek, de az érzésnek is akarnak táplálékot adni, egy felforrósult szív áramaiba is bekapcsolnak minket. Így alakult ki Németh László sajátos metaforikus stílusa, mely elvont szerkezetek helyett találó és érzékletes metaforákkal, hasonlatokkal fejezi ki a bonyolult lélektani vagy társadalmi folyamatokat. Csak néhány példát idé-

zünk a regényből: „beülnek a gondolataikba, mint egy ülökádba”, „csak az nyert értelmet előtte, ami a tulajdon mondataiból nézett rá vissza”, „nem fogják egy gödörbe hordani az életüket”. Az elvont fogalmak metaforikus megfogalmazásának ingere Németh László stílusának alapvető sajátossága, műhelyének stíláriis titkait éppen ő leplezte le Méhesről írt egyik megállapításában: „a képek halmozódása a gondolkodás hevének volt a jele”.

A SZERKEZET ÉS FELADATAI

Az írói szándékot kifejező, megvalósító szerkezet ugyancsak gondolatokból építkező íróra vall. Az *Égető Eszter* mondandóit szilárd, szinte geometrikus szerkezet rendezi egymás mellé, s a regény egyik legfőbb művészi erénye éppen ebben a szerkesztésben rejlik.

A realista művészet — sőt minden művészet — valamiféle rend megalkotására törekszik. A klasszikus irodalom szerkesztői erényei közismertek, az eposz, a dráma, a regény évezredes élete számtalan példát szolgáltathat rájuk, de nemcsak az irodalom, hanem a zene, az építészet, a festészet is az anyag arányos feldolgozására, a kompozíció elvére épült. A modern művészet pedig már egyenesen előírja a zárt szerkezetek használatát: gondoljunk akár a modern zenére (Bartóktól Schönbergig), akár az új építészetre (a vasbetonszerkezetekre), akár a kor irodalmának olyan teljesítményeire, mint Thomas Mann *Buddenbrook háza*, Martin du Gard *Thibault családja* vagy Solohov *Csendes Donja*. Nos, Németh regényíró művésze nemcsak a társadalmi problémák és a lélekrajz mélysége, hanem a *következetes szerkesztés művészetében* is a kor legjobbjai mellé emelkedik. A magyar regényben különben is ritka a jó szerkesztői készség, egyebek mellett éppen ez a hiány okozta, hogy anekdotikus szerkesztésű regényeink (Jókai és Mikszáth művei) elmaradtak az európai regény korabeli nagy teljesítményeitől. Németh László azok közé a kevesek közé tartozik, akik a szerkesztés fegyelmével, *egy epikus rendszer megalkotásának gondolati fölényével* fejtik ki mondanivalóikat.

Az *Égető Eszter* sokrétű mondanivalóját — a hősnő alakjában megformált embereszmenyt, a társadalomrajzban megfogalmazott számvetést és az írói önvalloásban jelentkező önvizsgálatot — a regény szigorú, mondhatnók drámai szerkezete valósítja meg. Látszólag *Égető Eszter* történetével és lelkivilágával ismerkedünk, az emberábrázolás tükrében mégis a társadalom problémáit vizsgáljuk. Az emberi tudat, a gondolatok és érzelmek világának leírásából fokozatosan bomlik ki a környezet, a magyar társadalom képe. A főhős belső világának ábrázolása a külvilág egyre nagyobb szféráinak vizsgálatával jár: e tudatos szerkesztés a környezet, a külső világ egyre nagyobb „övezeteit” kapcsolja rá a főhős lélektani elemzésének fonálára. Ez a sajátos módszer jelentkezett már a *Gyászban* és az *Iszonyban*, és ez alkotta meg klasszikus teljesítményét az *Égető Eszterben* is. A szerkezet így kettős rendezői elvet követ: Eszter paradicsom-teremtő kísérleteinek egymásra következő szakaszait és azt az írói munkát, melynek során a *lélektani regény fokozatosan társadalmi regénnyé tágu*l, alakul át. A szerkezet megformálása az írói szándékokat szolgálja, egy hatalmas epikus koncepciót segít alkotássá elevenedni. Németh László tudatosan dolgozta ki a regény konstrukcióját, erre vall az a nyilatkozata is, melyet a regény befejezése után, az *Égető Eszter* néhány részletének a *Válaszban* való közlésekor adott: „A regény, az uralkodó hőbortok alapján, három könyvre oszlik. (Apa, Férj, Fiú.) Mindenik könyv három nagyobb fejezetben mondja el a szív egy-egy kísérletét. A fejezetek, mint egy-egy szonáta, maguk is hármás szerkezetűek; az egész regény így tíz fejezetből s harminc tételből áll. Két-két fejezet közt, az utolsókat kivéve, öt-hat évnyi időköz telik el, ez érleli meg az új életkort, s teremti meg a szív új kísérletéhez a külső feltételeket.” (*A regény ismertetése* *Válasz*, 1949. 5—6. sz.)

Az *Égető Eszter* egyes fejezetei a drámai felvonások zártságában bontják ki a szerkezetben rejlő koncepciót. Az első három fejezet: az *Árnyékok*, a *Két férfi* és a *Háborús tavasz* Eszter első kudarcot vallott kísérletét mondják el, melynek során nagyapjának és apjának más-más eszményeket követő világát akarta összebékíteni. Ezekben a fejezetekben ismerkedünk meg Csomorkánnyal, vagyis az alföldi város életével is. A harmadik fejezetben már feltűnik Máté Józsi alakja, aki köré Eszter az újabb „paradicsomot” próbálja meg felépíteni. Erről az újabb kísérletről szól a következő három fejezet: a *Lajosfalvi paradicsom*, az *Asszonyok* és az *Angyalharag*. Az újabb kísérletet Józsi önzése s férjihőbortjai ítélik végül is kudarcra. ám az *Angyalharag* már rámutat azokra is, akik köré Eszter szívének melege az újabb otthon próbálja megteremteni: Józsefre és Lórincre, Eszter fiaira. A középső

három fejezetben a társadalmi körkép is tovább tágul: az alföldi városok (Lajosfalva, Szeghát, Csomorkány) lassan átadják helyüket az egész országnak. Az utolsó harmad fejezetei: a *Tanyai internátus*, a *Menekülők és maradók* és az *Elefánttemető* Eszter újabb kísérletét beszélik el: „pókösztöne” az apa és a férj után fiaiban keresi azt a világot, amely köré szeretetének hálóit szöheti. Ám a fiúk is a maguk önző és ostoba útját járják, Eszter végül is egyedül marad, hogy azután az utolsó fejezetben, az *Epilógusban* a nagyobb közösséghez, a „nagy családhoz” emelje fel szívét.

A három fejezetből álló egységek a *klasszikus drámák szerkesztési rendjét követik*: az első részben Eszter rátalálni vél arra, aki köré a „paradicsomot” szöheti, a második részben — a drámai csúcspontban — a tervek kudarcot vallanak, a harmadik rész pedig a végső erőfeszítések bukását s egyben a soron következő kísérlet feltételeinek kialakulását beszéli el. Az egyes fejezetek szintén három részre oszthatók, az első kettő általában az epikus anyagot hordozza, az utolsó pedig egy-egy nagyszerű jelenetben — „drámai kettősben” vagy „tablóban” — ad számot Eszter lelkének érzéséről, a kísérlet tapasztalatainak építő felhasználásáról. Ezek a „dialógusok” és jelenetek — melyek persze nem szabályos párbeszéd: a jelenet mozgását csak Eszter tudatának és érzelmeinek tükrében figyelhetjük meg — a regény legjobb lapjai. Eszternek és apjának beszélgetése, a lajosfalvi karácsonyeste, a Józsika betegágyánál virrasztó Eszter töprengései, Égető halála — Németh László epikájának tisztaságáról, lélektanának mélységéről, gondolatainak tartalmasságáról, egy klasszikus írói műhely erényeiről tesz bizonyosságot.

Szándék és szerkezet — az írói mondanivaló és az alkotó építkezés — titkait próbáltuk felderíteni; s láttuk: Németh László mindkettőben hatalmasat alkotott. Összetett monadanivalóját, a *magyar társadalom egy életszakaszának totális teljeségű ábrázolását* zárt, szinte *szimfonikus szerkezetben valósította meg*. Vállalkozás és megvalósítás ritkán talált így egymásra újabb irodalmunkban — ennek a találkozásnak *klasszikus jelentőségű teljesítményét* méltán fogadta s fogadja szívébe az olvasó.

Pomogáts Béla

KATALÓGUS MIKROKÁRTYÁKON

A mikrofilmek, mikrokártyák tudományos és szakkönyvtárainkban már eléggé elterjedtek; nehezen beszerezhető könyvek, kölcsön nem kapható folyóiratcikk-kicsinyített fényképei megfelelő leolvasó gépbe téve könnyen olvashatók, jól pótolják az eredetit. Újabban a mikrofilmzés előnyeit a katalógus sokszorosításban is kezdi felhasználni. Erre legjobb példa a washingtoni Kongresszusi Könyvtár által 1963-ban sokszorosított katalógus az Egyesült Államok könyvtáraiban található cirillbetűs könyvekről (Cyrillic Union Catalog).

A katalógus 154 × 233 mm nagyságú mikrokártyákból áll, egy-egy lapra 585 katalóguscédula kicsinyített fotomásolata fér el. Három részre oszlik, az első 399 lapon a szerzők betűrendjében sorolja fel a csaknem negyedmillió művet, és helyet kapnak itt a különböző utalók és melléklapok. A második rész 321 lapon a címek szerinti betűrendben ad számot a könyvekről, a harmadik, a legterjedelme-

sebb rész pedig — 524 lapon — tárgyszó-katalógus. Egy példánya megtekinthető a budapesti Egyetemi Könyvtárban (jelzete: Mf 80 009).

Hogy a mikrokártyák milyen hely- és költségmegtakarítást jelentenek, azt a következő adatok mutatják. Az egész katalógus hét 72 × 167 × 253 mm méretű dobozban van és körülbelül 725 000 címléírást tartalmaz. Ha nemzetközi méretű kartonokból állana, 725 fiókban férne el, tehát nyolc 90 fiókos szekrényben! Ára 400 dollár, egy címléírásra tehát 0,06 cent esik.

Természetesen az ilyesféle kicsinyítés csak erős nagyítóval vagy megfelelő készülékkel olvasható. Használata ezért elég nehézkes, az olvasószolgálatba való bevezetésre nem megfelelő. Arra azonban elég jó, hogy más könyvtáraknak megküldjék az állomány felőli tájékoztatás céljából vagy címléírasi segédeszközként.

Vértessy Miklós

A művészettörténet forrásai

Sok olvasót talán elriaszt ez a sorozatcím, mivel nagyon tudományosan hangzik. Forrásokat tanulmányozni — gondolhatják — a kutatók mestersége, az ő dolguk elmerülni régi szövegekben, adatokat bányászni ki belőlük fáradságos munkával, azokat sok fejtörés árán megrostálni, ellenőrizni, összerakosgatni, míg végül egybeáll a történeti kép, melynek csupán kényelmes szemlélése tartozik a nagyközönségre, az is lehetőleg úgy, hogy az olvasó a regényes életrajzok könnyed, szórakoztató fonalán haladhasson.

Téved, aki így gondolkozik. A történeti források nem csupán nehezen kibetűzhető okiratok; egy nagy csoportjuk — emlékiratok, levelek, önvallomások — a szakemberekénél tágabb kört is érdekelhet, saját irodalmi értékkel bír, és nagy élvezettől fosztja meg magát, aki ezt nem ismeri föl.

A Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata *A művészettörténet forrásai* című sorozatban olyan szövegeket tesz közzé, amelyek a nagyközönséghez szólnak, amellet, hogy a tudományos kutatásnak nélkülözhetetlen eszközei. Művészettörténetről lévén szó, különösen is ajánljuk e forrásértékű művek elolvasását, mivel ebben a tárgykörben a szakirodalom többnyire nem nagyon kényeztet el bennünket, és ritka az olyan — akár népszerű, akár tudományos — feldolgozás, amely az adatok ismertetését vonzó stílussal tudja párosítani, s valóban behatol a műalkotások lelkébe. Ebben a sorozatban viszont maguk a művészek s írói rangú műkritikusok beszélnek, egyetlen lapjuk rendszerint többet mond a művészet titkáról, mint a száraz monográfiák vagy a felszínes életrajzi regények egész sora. *Mednyánszky László* és *Delacroix* naplói, *Van Gogh* levelei, *Baudelaire*, *Zola*, *Repin*, *Székely Bertalan* és *Dési Huber István* művészeti írásai jelentek meg eddig a sorozatban.

Mednyánszky, a szegényemberek, csavargók és rokkant katonák festője, magányos művész volt; naplója nem a nyilvánosság számára készült, legbensőbb gondolatait jegyezte föl benne, nem törekedve irodalmi megformálásra. De éppen ez, bizalmas jellege, teszi különösen becessé: a napló a viviszekció éleségével mutatja meg írója lelkét, érzelmvilágának clair-obscur mélyeit ép-úgy, mint művészi erőfeszítéseinek tanulmányos folyamatát vagy a különö modorú emberbarát filozófiai töprengéseit.

Másfajta alkat a francia romantika

legnagyobb festője, *Delacroix*. Naplója nemcsak öntükrözés, hanem figyelmes megörökítése mindannak, amit kép, könyv, zene, spanyol táj, mór népszokás, társasági élet, szerelem e fogékony elmének s szívnek táplálékul, élményül nyújtott, s korrajz is egyszerűszemű, a kor pedig, amelyben élt, a romantikus lázadásnak, a vakmerő képzeteknek, az utópiáknak és a forradalmaknak évadja.

A romantikus művészet elismertetése végett senki sem tett annyit, mint *Delacroix* csodálója, *Baudelaire*. Ez meglep, ha verseinek klasszikus fegyelmére gondolunk; ámde a valóság az, hogy az ifjú *Baudelaire* is a romantika zendülői közé tartozott, tele társadalmi elégedetlenséggel és dühös indulatokkal, melyek 1848-ban a barikádok hőseinek oldalára állították, s ami később, az elsikkasztott forradalom után, költészetében a jégkristályok szigorú rendjének tökéletességével ragyog, az fiatal hevének kihűlt sajjása.

A romantika után a realizmus következett a művészetben, *Baudelaire* után *Zola*. A festőket, akikért *Zola* rajongott (*Manet*, *Monet* stb.), ma impresszionistáknak nevezzük, az eredetileg gúnyképpen rájukragasztott szóval; hogy a szabad levegőn eláradó napfény színrobbantó játékainak impresszionista ábrázolása voltaképpen természethűség vagyis rea-

lizmus, azt Zola fejtette ki. „Álmokat festeni gyermekek és nők játéka; férfiak dolga a realisat festeni. Megragadják a természetet és saját egyéniségükön át szemlélve adják vissza... A kor eszmeáramlata kétségben kívül realista, helyesebben szólva pozitívista.” Zola a *J'accuse* (Vádat emelek) c. röpirat későbbi írójára jellemző hevülettel vívott az új művészeti irányzatért, tudva, hogy „hosszú nevelés kell ahhoz, hogy elfogad hassuk a zsenit. Az irodalom és a művészet története egyfajta mártírológia: elbeszéli, hogy milyen gúnykacajjal fogadták az emberi szellem minden új megnyilatkozását.” Szavainak tanulságát nem árt megszívelni.

Másfajta értelmezést adott a realizmusnak *Repin*, mint francia impresszionista kortársai. Ezeknél a társadalmi valóság többnyire kívül reked az ábrázolás körén; a nagy orosz festő nemcsak gyönyörködtetni — hatni is akart, beleszólni a politikai harcokba. Gyakran fordult témáért kora forradalmi mozgalmához, s önvallomásai közül a legérdekesebb híres képének, a *Volgai hajóvontatóknak* ihlető élményeiről számol be.

Forradalmár volt — a művészet forradalmára — *Van Gogh* is. Talán sohasem volt még festő, aki a látás pusztá tényének élményét oly hevesen élte volna át, mint ő. Szeme mintegy állandó izgalmi állapotban volt: egy közönséges sárga szalmaszékét úgy tudott látni, mint mások egy sorsdöntő jelenetet, s úgy tudta lefesteni, hogy megrendültségének ereje a kép nézőjét is áthatja. Ennek a különös festő-léleknek világát tárja fel az a terjedelmes levelezés, melyet Van Gogh éveken át öccsével folytatott. Magyarra már többször is fordítottak belőle; az új

válogatás előszava joggal jelenti ki, hogy e levelek „a XIX. század legnagyobb irodalmi művei közé tartoznak”.

Székely Bertalannak, az *Egri nők* festőjének művészeti írásai főként szakmai és pedagógiai tekintetben értékesek. Szerzőjük hasznos tanácsokat ad a rajztanuláshoz, megismertet a festőanyagokkal, a kompozíció problémáival, részletesen taglalja a festészeti bonctan, a drapériák, a lóalaktan kérdéseit, fontos mondanivalója van a művészeti etikáról, a közönség izlésének neveléséről stb.

Dési Huber István írásai a XX. századi magyar művészet világába vezetnek el. Ez a kitűnő festő volt Derkovits egyik legelső méltányolója, de nagy tisztelője Ferenczy Károlynak is. Ecsetével és tollával egyaránt a forradalmi szellemű képzőművészet megteremtésén fáradozott. Ha kellett, szembefordult kortársai merev elméleteivel: a szocialista művészetet mint a proletár elkötelezettség és a korszerű, modern formai vívmányok együttesét határozta meg.

Nyolc kötet látott napvilágot *A művészettörténet forrásai* sorozatban s érdeklődéssel várjuk a folytatását, mert az eddig végzett munka minden elismerést megérdemel. Remélhetőleg nem fognak hiányozni *Diderot Szalonjai*, a műbírálat ez úttörő s egyszersmind klasszikus darabjai, továbbá a művészettörténeti irodalom megalapítóinak művei: *Vasari* olasz, *Karel van Mander* németalföldi, *Palamino* spanyol művészéletrajzai. Sok érdekeset kínál a hazai múlt is: festők, szobrászok levelezését, memoárjait, a reformkori művészetkritika mindmáig fel dolgozatlan hagyományát stb.

Lukácsy Sándor

Az olvasó ember — Frans Masereel fametszete

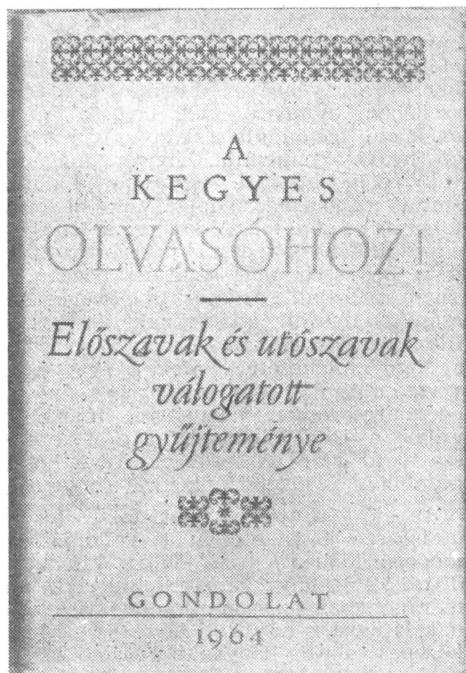
K Ö N Y V E K R Ó L

A KEGYES OLVASÓHOZ

Előszavak és utószavak válogatott gyűjteménye

Minden nemzetnek előbb voltak írói — az irodalmi élet mindenütt jóval később alakult ki. Nálunk különösen sokáig váratott magára: a kurtanemes magányos udvarházában ugyan Horatiust olvasta, de nem volt kapcsolata a világgal, a városok lassan formálódó polgársága pedig jobbra német volt. Az irodalmi élet közösségéhez a külső feltételek hiányoztak, s egyformán magányos volt író és olvasó. „Én azt hittem el magammal — írja Kazinczy 1806-ban Révainak —, hogy soha addig literatúránk igazán szép gyümölcsöket teremni nem fog, míg recenzióink nem lesznek.” Persze a recenzió önmagában nem oldott meg semmit: a közönség nem figyelt rá, az írók között pedig legfeljebb haragot támasztott. Kazinczy is kétségbeesve írja Berzsényinek: „Fejér Prof. 19. Apr. 1815 szemembe mondá, hogy Kisfaludy meg van általam bántva...” A recenzió — Kazinczy ezt jól tudta — egyaránt iskolája írónak és olvasónak, de a XIX. század első évtizedeinek magyar viszonyai is még alapvetően különböztek a Nyugattól, ahova Kazinczy példáért ment. Széphalom vagy Festetics Keszthelye nem válhatott Weimárrá, s a mostoha körülmények között szükségszerűen hiányzott az irodalmi közvélemény: magányos író állt szemben a magányos olvasóval, s ez egyaránt meghatározta író és olvasó helyzetét. Az írónak meg kellett keresnie az olvasót, a „kegyes” olvasót, aki épp úgy a vagyonosabbak közül verbuválódott, mint maga az író: írás és olvasás évszázadokon át bizonyos értelemben fényűzést jelentett nálunk. A szegényes gazdasági alpból nem nőhetett ki virágzó szellemi élet s első újságunknak, a Magyar Hírmondónak is mindössze 320 előfizetője volt, köztük 95 földbirtokos, 38 mágnás, 28 megyei tisztviselő, pedig az évi előfizetési díj csak 6 forint volt. A Tudományos Gyűjtemény 1817-ben ívenként 4 ezüst forint honoráriumot fizetett, az évi előfizetési díj 20 forint volt, ugyanakkor egy tehén 40 forintba került. Dugonics azzal büszkélkedik följegyzéseiben, hogy Etelkája első kiadásának ezer példánya egy év alatt fogyott el, ami a legnagyobb korabeli könyvsikert jelentette.

Ilyen körülmények között nem csoda, ha az író úgy érezte, mindennek előtt a „nyájas”, „kegyes”, vagy mint Apáczai Csere „a bölcsességszerető” olvasóhoz kell fordulnia, türelmét és figyelmét kérve, s megindokolnia merészségét, hogy tollat vett kezébe. S rögtön bizonygatta szándékát is: „Sem adományért, sem barátságért, sem félelemért hamisat be nem írtam, — azmi keveset írtam, igazat írtam” — vallja Tinódi, prédikátor *Magyari István* pedig ezt mondja előszavában: „Senki bosszúságára nem írtam, sem gyalázatjára, sem magam mutogatásából.” Ha összehasonlítjuk ezt a szerény és állandóan mentegetőző írói magatartást az európai kortársi irodalommal, előttünk áll a társadalmi-gazdasági különbség is, mely a magyar írók mindig védekezésre kényszerítette, s amely egyben szerepét, feladatát is megszabta. Felfelfo, aki nagyobbak tartotta magát

Vergiliusnál és Cicerónál, azt írja, hogy Firenzében, ha a kövek beszélni tudnának, azok is az ő dicsőségét zengenék, Ugolino Verini Mátyás királyhoz írt epigrammájában azzal dicsekszik, hogy a Helikon csúcsáról ő hívta le először a Múzsákat Krisztus dicsőségét zengeni, s *Janus Pannonius* is büszkén hasonlítja össze magát a klasszikus költőkkel, s úgy véli, a tárgyválasztásban felülmúlja őket.

Magyar író soha nem beszélt érdemeiről. „Hírt, nevet ezzel magamnak nem keresek” — írja *Bethlen Miklós*, a legszébb magyar emlékirat szerzője, s célját így fogalmazza meg: „Ez az írás légyen fegyver, pajzs helyén nálók (ti. maradékaival), mellyel oltalmazzák magokat.” Az idézeteket folytathatnánk, a szándék azonban mindig ugyanaz: a magyar író mindig szolgáltni akart, javítani és segíteni, nem ismerte az öncélú szépséget, csak azt, amellyel valamilyen formában használni tud.

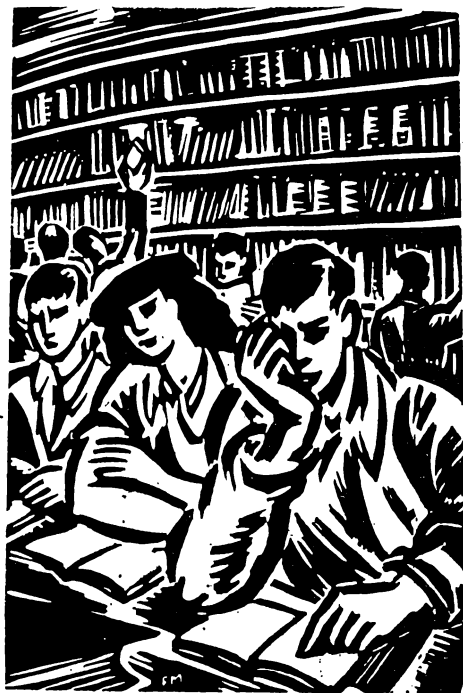
A magyar irodalom elő- és utószavainak gyűjteménye így voltaképp az írói szándék, az emberi magatartás megrendítő története, melyből pontosan nyomon követhető az ország sorsa is.

A középkori ajánlások még általában egyetlen személyhez szólnak; Anonymus „legkedvesebb barátjának, a tisztelendő és az írástudás művészetében avatott” férfiúnak jelenti, hogy teljesítette kérését. Kézai Simon mester a királyhoz fordul, Thuróczi János pedig Drághy Tamáshoz, Mátyás király személynökéhez. Bornemissza Péter tanára, Tanner György buzdítására fordította le az *Elektrát*, de Mélius Juhász már a „nagy és sok jámbor köröstyénekre” hivatkozik előbeszédében, mutatva ezzel, hogy a reformációval megindult a könyv terjesztése is. Zrínyi azt mondja, hogy a „magános való dolgokat” (ti. Szulimán halálát) „mint az országos dolgoknak históriafolyását” fogta fel. A könyv, a leírt szó egyre inkább az ország sorsának tükré lesz: Bessenyei már az egész haza ifjúságához fordul. „Adjatok új életet és dicsőséget magyar hazátoknak, — írja A filozófus előszavában — melyért érdemes s dicső emlékezetű eleitek annyi nemes vért ontottak” — Széchenyi pedig az egész reformkor véleményét fejezi ki, mikor a *Hitel* előszavában e nevezetes szavakat írja: „A múlt elveszett hatalmunkból, a jövődönék urai vagyunk.”

Az elő- és utószó, mint az írónak az utolsó szó jogán elmondott vallomása, a modern időben egyre jobban kiment a divatból; a könyv kereskedelmi cikk lett, már nemcsak az írónak, hanem a kiadónak is ügye, s az üzleti hírverés gyakran közepes alatti könyvekből is divatol-

vasmányt tud csinálni. Az elő- és utószavak gyűjteménye így valójában egy sajátos irodalom- és művelődéstörténetet jelent, melynek összeállítására most *Kenyeres Ágnes* vállalkozott.

Gazdag tájékozottsággal, finom érzékel válogatta egybe legjellemzőbb elő- és utószavainkat, figyelme csaknem mindenre kiterjedt s gyűjteményét többé-kevésbé teljesnek mondhatjuk. Az Imre herceghez írott intelmekről *Remenyik Zsigmond*ig hosszú az út: az egész magyar irodalom. *Kenyeres Ágnes*t a teljesség dicsérendő szándéka vezette, ezért állhat gyűjteményében egymás mellett *Taurinus István*, *Nyujtódy András*, *Magyari Pázmány*, az irodalomtörténeti szempontból oly fontos *Czwittinger Dávid*, vagy a tudós *Magda Pál*, *Berzeviczy Gergely* és a magyar házi gazdasszonyról értekező *Nagyváthy János*. Az összkép éppen ezzel a változatossággal válik teljessé, s a hiány, amit mégis szövé kell tennünk, végtére nem rontja le a könyv egészének érdemét. Mégis úgy érezzük, feltétlenül a gyűjtemény javára válik, ha nem marad ki *Kepler* és *Tycho Brahe* magyar barátja, *Jeszzenszky János* (*Zoroaster*), vagy a materializmus felé mutató *Czabán Izsák* (*Az atomok létezéséről*). Fontos irodalomtörténeti emlék a Mon-

Ifjúság — Frans Masereel fametszete

dolat, mulatságos előszava mindenképp ide kívánczított volna, s kár volt megfeledkezni Versegeről (Kolomposi Szarvas Gergely). A XX. századból bátrabban lehetett volna válogatni: Szekfű Gyula előszava a *Mi a magyar?* című antológiához az antifasiszta magatartás szép dokumentuma, s hasznos lehetett volna Németh László könyvének, A minőség forradalmának bevezetője is, noha nem áll fölötte, hogy előszó.

De mindez a könyv értékén alig vál-

toztat s éppen Kenyeres Ágnes teljeségre törekvő szándéka mondatta el velünk.

Könyvtárosaink úgy kezeljék ezt a gyűjteményt, mint irodalomtörténeti segédkönyvet. Elsősorban tanárok és középiskolás diákok forgathatják nagy haszonnal, de örömet lelheti benne mindenki, akit közelebbről érdekel irodalmunk története. (*Gondolat*, 485 l. 32 Ft)

C s á n y i L á s z l ó

TÓTH ÁRPÁD ÖSSZES MŰVEI

Tóth Árpád négy kötetre tervezett kritikai kiadásának eddig két kötete jelent meg.

Az első a költő eredeti verseit, a második műfordításait, a harmadik majd prózai munkáit, a negyedik levelezését tartalmazza. A költő prózafordításairól csak bibliografikus közlés számol be és pedig a második kötet végén.

Az első kötet Tóth Árpád teljes líráját adja. Tóth Árpád versei a költő életében négy kötetben láttak napvilágot. 1934-ben e négy kötet anyagát addig kötetbe nem foglalt, vagy éppen egyáltalán nem publikált zseggékkal, töredékekkel, variánsokkal, de néhány érett és teljes költeménnyel is gazdagítva, Szabó Lőrinc rendezte sajtó alá. Ez az egyébként nem kritikai kiadás több mint 2000 sorral gyarapította Tóth Árpád addig számontartott költői műveit, a zseggék, töredékek és változatok közreadásával pedig kibővítette a költő fejlődésére és munkamódjára vonatkozó kutatás lehetőségét.

A jelen kritikai kiadás, melynek szerkesztője Kardos László, a versállományt még mintegy 5000 sorral növelte. Az újabb lelet zömét azok a tréfás hírlapi verszetek adják, amelyeket a költő 1911—13-ban a Debreceni Nagy Újságba írt, de bőven akad eddig kéziratban lappangó költemény, zsenge, töredék, variáns is.

A kritikai kiadás második kötetében Tóth Árpád verses fordításai sorakoznak. A műfordításos anyagot illetőleg Szabó Lőrinc nem tárt föl olyan lényeges anyagot eddig legjobb Tóth Árpád-kiadásában, amelyet az Örök virágokból, a Babits—Szabó—Tóth Baudelaire-jéből, a Monumenta Literarum füzeteiből s a Readingi ballada kiadásából ne ismerünk volna. A kritikai kiadás legjelentősebb szaporulata Byron Childe Harold-jának két, összesen százhatvanhárom sorra menő részlete. A további új anyag egy

művészi szempontból jelentéktelen operettnek, az Utahi lány-nak fordítása, mely a kiadásban függelékbe került.

A kiadás bő jegyzetanyaga tartalmazza a versek különböző nyomtatott és kéziratossá változatainak a főszövegtől eltérő sorait, s a vers keletkezésére, sorsára vonatkozó adatokat. A kiadás, úgy hiszszük, a legméltóbb tisztelgés az irodalmunknak immár egyik klasszikusává vált Tóth Árpád nemes, tiszta, gyöngéd művésze előtt.

Immár több mint harmincöt éve, hogy egy ködös délután a Farkasréti temetőben ott állottunk sírjánál, és hallgattuk Babits Mihály sírásba fúló szavait a megholt barát holtteste fölött: „Mint ahogy súlya vész a kőnek, mit keveses kéz a mély vízbe dobott...” Csokonai debreceni költő utódjánál a lélek ereje, a romboló testi betegség folytán, elomló lehetett, de művésze zárt, kőbeveshető. Kevesed magunkkal állottunk a sírnál, hiszen csak egy nagy magyar költőt temettek, aki csodálatos szépségek teremtője volt, és mégis csak ez elsősorban a költő. Bár abból a l'art pour l'art-ból, amellyel Tóth Árpád indult, hamar kiverte a magyar valóság, Babits Mihály, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád talán mindenütt másutt a „Szép” szelíd szerzetesei lettek volna, itt harcolni kényyszerültek. Sőt maga az esztétikum is harc volt egy elmaradt, ostoba, szürke világgal.

Tóth Árpádot a betegség bizonyos fókig kiemelte profán világunkból, játék és látvány lett egyidőben az élet és művészet számára, mint szellemrokonánál, az angol Keatsnél, akit olyan csodálatosan fordított, a betegség nála is csodálatos szépségeket termelt. S ő Arannyal vallotta, hogy iránya lehet valamely költői műnek, de főiránya mindig a szép, nem a hasznos vagy tanulságos. Tagadta, hogy a költészet főcélja egyéb lehetne,

mint a szép, vagy megszünt költészet lenni. Számára az irodalom élet fölötti élet volt, ahol megszépül és jóra vált, ami itt alant a valóságban sebzett és fájt.

A Reviczky Gyulás, Kiss Józsefes kezdetek után ebben az örök diákban megjelent valami sajátos, magában álló, a világirodalomban is párját kereső, furcsa, bús Tóth Árpád-i bánat. Ennek a bánatnak s a vele járó csendes eltűnődésnek verőfénye ragyog minden során. Ezt érzékíti fölülmulthatlan szépséggel az Invokáció Csokonai Vitéz Mihályhoz:

„... ha minden más kötés laza,
Mi még a léthez fűzi ferde, bus
Mikrokozmoszunk: ő a szent haza!
Túl csókon, könnyön, lázon és önzésen,
Túl önmagunkon, tisztult órák hozzák
Képét, magány s csönd, — s megindultan,
szépen
Utolsó álmunk: boldog Magyarország!”

(Akadémiai, 1—2. kötet, 103 Ft)

Katona Jenő

HONORÉ DE BALZAC: CÉSAR BIROTTEAU NAGYSAGA ÉS BUKÁSA

„Téli éjszakákon csak pillanatokra szűnik meg a lárma a Saint-Honoré utcában; alighogy elhangzik a színházból vagy bálból hazatérő hintók robogása, mindjárt zörögni kezdenek a Vásárcsarnokba igyekvő zöldseszekerek. Ejjél után egy óra tájt — ilyenkor csendeseedik el rövid időre Párizs utcai zsvájának nagy szimfóniája —, rémes álomból riadt fel César Birotteau, a Vendôme-téri illatszerkereskedő felesége. Két alakban látta magát: rongyokba öltözötten, szikkadt, ráncos kézzel nyomta le sajtát boltajtájának kilincsét, ott állt a küszöbön, és ugyanakkor bent ült irodai karosszékeiben, alamizsnát kért önmagától...”

Balzac ezzel különös álomképpel exponálja a szóban forgó regényt, a César Birotteau-t. A továbbiakban a regény témájában és szerkezeti felépítésében is megtartja ezt a kettősséget. A regényben Balzac pontosan körülírt, logikus rajzot ad egy vidéki fiatalember pályájának föl-futásáról. Mi vagyona volt César Birotteu-nak ebben az időben? Mint a többi szegény inasgyereknek: egy pár szöges talpú cipő, egy nadrág, egy pár kék harisnya, egy hímzett mellény, egy parasztszeke és még egy-két személyi fölszerelés, a legszűkösebb és legszegényesebb. És ezt a kis inasgyereket egyéni képességei, (főleg a parasztszarmazásúakat jellemző sajátos vonások: szorgalom, mesteréhez való ragaszkodás, jó megfigyelő készség) indították el a siker útján. Hamarosan tájékozódni tudott a vevők közt, megismerte az áruk minőségét, árát és számjelzését. A kis inasnak a szemét és esztét a ház szakácsnője, „egy termetes pikardiai lány” kezdte nyitogatni, ő volt az egyetlen teremtés, aki kezdetben pártját fogta.

Innen indul César Birotteau pályája. Aztán a forradalmi időszámítás második

esztendejében a katonai behívások idején az inasgyerek egyszeribe előlép második, majd első segédé. Tehát a társadalmi körülmények, a korviszonyok erőteljesen beleszövődnek már az első lépéseknél a regény hőséne sorsába. A segédből pénztáros lesz és Ragonék családtagnak számítják. Külön szobát kap és a fehéreneműjét gondozzák. S a szorgalmas és józan fiú pénzt takarít meg s ezzel a cselekedetével megveti későbbi sorsának anyagi alapját. A politikai indítást is a szokványosság jellemzi, a tours-i parasztfiú „vele született hajlamánál fogva”, királypárti. Történeteket hallott XVI. Lajos erényes cselekedeteiről és azokat el is hiszi. Belesodródik egy, a konvent elleni, royalista összeesküvésbe s a Saint-Roch templom lépcsőzétéen megsebesül. Ez a cselekedete, jellemzően a restauráció korára, politikai tőke lesz César Birotteau számára, bizonyos közéleti és kereskedő körök pártfogását jelenti, de a későbbi király támogatását is.

Nem utolsósorban, szerencsés házassága is. Igaz, nem vagyona nőült, hanem szerelemből, ügyes és szép bolti lányt vett feleségül. De felesége jó üzleti érzékkel és tapasztalattal rendelkezett, valamint ösztönös, egészséges női szimattal és érzékenységgel, tehát a párizsi kereskedői körökbe fölkapaszkodni akaró Birotteau számára, az aranyból is fontosabb tulajdonságokkal.

Körülbelül ezek az okok magyarázzák César Birotteau pályájának felfelé ívelését, de valahol itt keresendők későbbi bukásának okai is. Mind a kor, mind Birotteau jelleme, származása és története, a látszat dolgokra, külsőségekre törekvés, a megjátszott előkelősdi, erejének elaprózása, fantáziájának esetlensége volt későbbi sírásója.

A regénynek csodáltnivalóan kerekded és lezárt a cselekménye és az érzelmi anyaga. Az exoziccióban Balzac egy fiatal házaspár ritka szerelmi együttesét és a jövőre vonatkozó nagyvonalú elképzeléseit, valamint rossz, zavaró sejtéseket ad tudtul az olvasónak. S Balzac a regény első részében az egyik, második részében a másik szálát bontja ki a reáljellemző pontossággal és plaszticitással. Előbb a nagyvonalú, hamis és tetszetős elképzeléseket, aztán azok fonákját, a kellemetlen érzéseket, rossz sejtelmeket, és a hamis elképzelés okozta csődöt. César Birotteau gonddal, szorgalommal és szerencsével szerzett polgári élete és dicsősége, ragyogása és sikeressége egycsapásra összeomlik. Az a környezet, amelyik a könnyű sikert kínálta, most a bukást készíti elő, majd a sírját ássa meg. Mielőtt azonban erre az utóbbira sor kerülne, még egyszer rásüt a nap Birotteaura, megéri, hogy rehabilitálják, ami Párizsban, hasonló esetben, 10 vagy 20 évenként egyszer ha előfordul. És César Birotteau, aki a bukás megrendítő és pusztító élményét még elviselte, az új lehetőségek és a boldogság napjának újbóli, nem remélt ragyogását már nem bírja el.

A regényhősnek ez a mélyen pszichológikus fejlődésrajza kétségtelenül a regény legértékesebb vonásainak egyike. Az író azonban nem csupán drámai, hanem írónikus beállítást is adja hősenek. Gondoljunk csak az ilyen sorokra:

„A fiatalasszony csodás tüneményként jelent meg a boltban. Híres szépsége hatalmasan föllendítette a forgalmat, a Császárság előkelő ficsúrjai közt állandó szóbeszéd tárgya volt Birotteaué. Ha Césarnak fel is rótták némelyek, hogy királypárti érzelmű, becsületessége előtt mindenki kalapot emelt; és ha egyik-másik szomszéd kereskedő irigyelte is szerencsését, elismerték, hogy megérdemli. A Saint Roch templom lépcsőzetén kapott sebe, a politikai titkokba keveredett, bátor férfi hírnevét szerezte meg neki, noha szívében katonai bátorságnak, agyában politikai eszmének nyoma sem volt.”

Balzac tehát nemcsak hőst, Césart marsztalja el, hanem az általa képviselt típust is. Ezt a kispolgári, erősen korlátolt, álhumanista, a restauráció korára oly jellemző életszemléletet és stílust.

Az író ebben a regényben is igen változatosan és plasztikusan megrajzolt arc képeket ad a korabeli polgárság szellemi, politikai és erkölcsi mivoltáról. Ezek az alakok kiegészítik azt a nyüzsgő képet, amelyet Balzac a hatalmas regényfolyamban, a Comédie Humaine-ban, hagyományozott az emberiségre. Művéről a nagy kortárs és barát, Viktor Hugo írta:

Radovits László: Szekké-részlet az Amerikai úti pártházból

„Akár akarta, akár nem, akár egyetlen velle, akár nem, e grandiózus és különös mű alkotója a forradalmár írók hatalmas seregébe tartozott.”

Még utalni kell — éppen a César Birotteau-val kapcsolatban — Balzacnak regényhőse pályájával összecsengő életére, személyiségének egyes vonásaira. Többek közt politikai nézetei, melyek ugyanúgy, mint hősenél, magyarázhatóak talán, de kevésbé menthetők. Kétségtelen, azonban az is, hogy Balzac, aki cselekedeteiben a tudatoságnak olyan fokára jutott, hogy a legkegyetlenebb iróniával illette korát és önmagát, messze túl is haladt az általa megalkotott hős tudatfokán, politikai és erkölcsi nivóján. Hiszen egyébként el sem lehetne képzelni bátor szembenézését önmagával. Ezért is talál ilyen szavakat mentségére:

„Eljön az idő, amikor az emberek megtudják, hogy én csak a tollamból éltem s az erszényembe nem került egyetlen olyan garas sem, amiért meg nem dolgoztam volna, hogy a dicséret és a gyalázás közömbös volt számomra; hogy műveimet gyűlölködő rikoltozások, irodalmi csipkelődések közepette írtam, rendíthetetlen, soha nem remegő kézzel.” (Európa, 286 l. 30 Ft.)

Szabó József

SZOBOTKA TIBOR: KÖZÖNSÉG ÉS IRODALOM

Nagy érdeklődés nyilvánult meg az igényesebb könyvtárosok körében a könyv iránt. Érthető is ez, hiszen mi, könyvtárosok, ott vagyunk az irodalom és a közönség között, munkánkat azon a területen fejtjük ki, amelyet a könyv jelöl címében. Végre egy mű, amely a mi munkánk legfontosabb tartalmi célkitűzésével foglalkozik — gondoltuk, és kíváncsiak voltunk, hogy világítja meg a szerző a közönség és az irodalom kapcsolatának kialakulását, fejlődését, hogy elemzi a közönség és irodalom viszonyát és milyen tanulságokat kaphatunk hivatásunk teljesítéséhez ebből a műből.

A szerző a problémát csak vázlatosan tárgyalja, mert szerinte a teljesség irodalomtörténet lenne. Így az irodalom történetét a közönség igényének fejlődése és a művek hatásának számbavétele szempontjából tekinti át. Egy kicsit az irodalmat élvező tömegek történetét akarja megírni. Idéz megállapításokat, hogy a közönség nélkülözhetetlen feltétele az irodalom fejlődésének, hogy az irodalom kialakulásának ihletője a tömegek irodalmi igénye s hogy az irodalmat végeredményben a tömegek érdeklődése szülte.

A bevezető után műfaji áttekintést nyújt s elsőnek a regény népszerűségének fejlődését tárgyalja. Szerinte az olvasók érdeklődése elsősorban a magánügyekbe való bepillantásra irányul. Az érdeklődés felkeltésének hagyományos fogása az első sorok érdekfeszítő volta. Izgalom, rejtély, nyomozó detektívek szereplése kívánatos a népszerű olvasmányban. Mindezeket az állításokat rengeteg világirodalmi példával és idézettel illusztrálja. A regény után a dráma és a közönség, majd a vers és a közönség kapcsolatát elemzi hasonló módszerrel.

A tömöntelen idézet, írói név, cím és szereplő egyhangú felsorolása fárasztó, nem találjuk a mondanivaló magvát,

amiért érdemes átrágni magunkat ezen a bizonyító apparátuson. Az esszéző stílus különösen nehezíti a mondanivaló kihámozását. Úgy érezzük magunkat, mintha véget nem érő csevegést hallgatnánk egy régifajta irodalmi szalonban.

A befejező részben felteszi a szerző a kérdést, amire mi is felette kíváncsiak voltunk, hogy merre haladunk. Vajon arra az eredményre vezettek-e vizsgálódásaink, hogy a tömegigény szükségképpen a detektívregényhez, az operetthez, a slágerhez visz? — kérdezi. Megállapítja, hogy a polgári társadalomban igen. A szocialista társadalomban azonban még nem tudjuk lemérni az eredményt, mert legfeljebb a Szovjetunió nagyon friss irodalmi hagyományait vizsgálhatjuk. A népi demokráciák művészeti élete a közelmúlt örökségére épül és magában hordja az imperialista korok jellemző vonásait. Majd akkor készíthetünk mérleget, ha az újfajta lét meghatározza a tudatot — írja. Minden esetre az új irodalom addig se hagyja figyelmen kívül a tömegigényt, de ebből a valóság ábrázolását követelő örök elemet ragadja ki — tanácsolja.

Csalódással és hiányérzettel tettük le a könyvet, nem lettünk okosabbak tőle, nem kaptunk számottevő útbaigazítást munkánkhoz. Pedig bőven lenne mai elemezni való anyag ebben a tárgykörben. Például az, hogy a szocialista országokban ma nagy tömegek olvassák a régi és mai irodalom klasszikus alkotásait. Elsősorban ezt olvassák. Mi ennek az oka, hogy lehetne ezt a folyamatot még jobban kiteljesíteni? Ilyenfélékre voltunk kíváncsiak mi, könyvtárosok, mikor kezünkbe vettük a közönség és az irodalom kapcsolatát elemző művet. Ebben a kötetben ilyenekre nem kaptunk feleletet. (*Gondolat Kiadó, 218 l. 14,50 Ft, Studium könyvek.*)

Pá l d y R ó b e r t

TELEVÍZIÓ ÉS NÉPMŰVELÉS

Az elmúlt esztendő májusában a Művelődésügyi Minisztérium, a Népművelési Intézet és a Televízió másfélnapos konferenciát rendezett Salgótarjánban a televízió és a népművelés együttműködésének megvitatására.

A konferencia anyagát összefoglaló kiadvány teljes egészében közli az értekezleten elhangzott referátumot, a kor-

referátumot és részleteket idéz az elhangzott hozzászólásokból, valamint a tanácskozássra beérkezett tanulmányokból.

A referátumot *Sándor György*, a Magyar Televízió népművelési adásainak igazgatója tartotta. Bevezetőjében ismertette a televízió terjedésének adatait, politikai jelentőségét, fontos népművelési és szórakoztatási szerepét. Kifejtette, hogy

a televízió átalakítja a tömegek szabadidejének struktúráját, korábban elképzelhetetlen mértékben közelebb hozza egymáshoz a városi és falusi művelődési lehetőségeket. Erősíti a családok közösségét anélkül, hogy elzárkózásra vezetne. Ellenkezőleg: közös áramkörbe kapcsolja az egész társadalmat. Kritika persze a tv-t is éri. Nyugaton szívesen beszélnek a tudás felhígításáról, valamint a nézők passzivitásra kárhóztatásáról. Ez utóbbi vád semmi esetre sem helytálló, hisz a televízionézés is bonyolult lelki folyamat, ha eltér is az olvasástól. A bírálat sokban jogos az amerikai televíziós állomások viszonylatában, melyeknek műsora a reklámot, az üzleti és a politikai érdekeket szolgálja. A nyugat-európai televíziók már sokkal nagyobb figyelmet szentelnek az ismeretterjesztésnek. A szocialista országok televíziói viszont a szellemi leszerezés helyett éppen az emberek aktivizálására, mozgósítására törekednek. A kedvezőtlen jelenségeket ez természetesen nem küszöböli ki teljes egészükben, de az előnyökkel szemben eltörpíti.

A más népművelési formákkal kapcsolatban kifejtette, hogy adatai szerint a mozilátogatás csökkent a televízió terjedése következtében, de az olvasás nőtt, amit a könyvtárak és a könyvkereskedelem adatai bizonyítanak. Nem csökkent az igényes színházi műsorok látogatottsága sem, és nőtt a TIT-előadások közönsége.

Nem lehet szó nélkül hagyni, hogy Sándor György a mozik, színházak, múzeumok és a könyvtárak adatainak összehasonlításánál tévedett: rosszul értékelte az egyszeri és a rendszeres látogatásra vonatkozó adatokat. Mint kifejtette, 1962-ben minden második ember volt színházban, de „csak” a lakosság 20%-a könyvtárban, ennek is 40%-a gyerek. A mozilátogatások gyakoriságával a könyvtárak esetében nem a beiratkozottak, hanem a könyvtárlátogatások számát lehet helyesen összehasonlítani.

A televízió és a népművelés együttműködése véleménye szerint eddig sokszor véletlenszerű volt, ezért a jövőben tervszerűsre kell törekedni. Különösen fontos lenne, hogy a művelődési otthonokban rendszeresen lehetővé tegyék a tv-műsor közös megtekintését és megvitatását, hogy a KMK az előzetes műsorterveket ismerve irodalomjegyzékekkel támoassa a tv nevelő munkáját és, hogy összehangolják a TIT helyi rendezvényeit a televízió műsorával.

Gönyei Antal, a Művelődésügyi Minisztérium fősztályvezetőhelyettese kor-

referátumában kiemelte a könyv és az olvasás hegemon szerepét a tanulásban és a művelődésben. Ehhez ma már jelentőségében egyre inkább felzárkózik a televízió, melyet nem szabad a hagyományos népművelés konkurrenciájának tekinteni. A népművelés több területén felül kell vizsgálni az eddigi gyakorlatot a korszerűség szellemében. Ismeretterjesztő előadásokat például nem lehet szemléltetés és szakirodalom ajánlása nélkül tartani. A tv-műsor gyorsaságát gyakorlatlan emberek nem tudják kellően értelmeleg követni, ezen a művelődési otthonokban tartott megbeszélések segíthetnek. A televízióknak igen fontos szerepe van a szocialista közgondolkodás megteremtésében, de nem tud minden részletkérdéssel foglalkozni. Ez utóbbi feladat hárul elsősorban a népművelés helyi munkájára. Az öntevékeny művészeti csoportok maguk is sokat tanulhatnak a tv műsorából.

A vita során elhangzott felszólalások a tv falusi és tanyai szerepével, a felnőttoktatásban, az egészségügyi, esztétikai, politikai nevelésben érvényesülő hatásával, a műsorszerkesztés problémáival foglalkoztak. A televízió térhódításának a népművelési munkával kapcsolatos következtetéseit Simai Norbert összegezte. Véleménye szerint a népművelés két magas színvonalú tényezője a könyvtár és a televízió. Az irodalom és a televízió főváros és tanya számára azonos színvonalú művelődési lehetőségeket nyújt, melyekkel a népművelés egyéb ágazatai nem tarthatnak lépést. Ez utóbbiaknak tehát arra kell törekedniük, hogy a könyvtárak és a televízió hatását elősegítsék, kiegészítsék és elmélyítsék. Elérkezett az ideje annak, hogy a művelődési otthonok központjába eszmeileg és „alaprajzilag” egyaránt a könyvtárak kerüljenek. A további felszólalók Simai nehezen vitatható érvelését nem cáfolták, a kiadvány szerkesztői furcsa módon a „Könyvtárközpontos népművelést?...” megkérdőjelezett címmel fejezték ki egyet nem értésüket.

Helyet kapott a kiadványban több beküldött tanulmány részlete is. Ezek közül elsősorban Gerő Gyula: Televízió és irodalomnépszerűsítés, valamint Halász László: Egy kis tv-esztétika című írása érdemel említést.

Reméljük, hogy a konferencia anyagának közzététele elősegíti a televízió és a népművelés összehangoltabb munkáját és hozzájárul a népművelés feladatainak korszerűbb felfogásához. (Népművelési Intézet, 101 old.)

Ughy Jenő

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE XI. 1963

A könyvtár jubileumi évében — a szokásosnál örvedetesen kisebb késéssel — jelent meg a Szabó Ervin Könyvtár 1963-as évkönyve. A jubileumra emlékezik a fővárosi tanács elnöke, erre utal az évkönyv beszámolója, legtöbb tanulmánya, szinte egész tartalma.

Az 1963-ról szóló jelentés részletesen

tárgyalja, statisztikákkal, grafikonokkal, mellékletekkel gazdagon dokumentálja a könyvtár évi munkáját. Ezúttal visszatekintő adatokat is közöl az elmúlt 60 évre. Ötévenként veszi számba a könyvtári munka legjellemzőbb adatait, melyek közül talán elég a legfontosabbakat ide írni:

Év	Könyvtárak	Állomány	Olvasók	Kötetforgalom
1905	1	55 355	736	1 329
1968	109	2 002 046	165 132	6 025 858

A jubileumra utalnak a tanulmányok is. *Rudas Klára* az 1., *Farkas Józsefné* a 2., *Illés Zsuzsa* a 3. számú kerületi könyvtár történetét írta meg. Tanulmányaik külön már megjelentek, az évkönyvben való közlésüket a jubileum indokolja. *Remete László* „Budapest könyvtári múltjából” című tanulmánya a századfordulóig, Szabó Ervin felleptéig foglalja össze az eseményeket. A magyar könyvtártörténet megírása szempontjából sürgős szükség volna ilyen összefoglalásokra, de úgy tűnik, tanulmánya még nincs véglegesen kiérlelt formában.

A gazdag múlt mellett sem kell szégyenkeznie a Szabó Ervin Könyvtár jelenének. A sokoldalú tevékenységről, a gyakorlat mellett az elmélet, a módszerek gazdagságáról adnak számot azok a tanulmányok, amelyek a könyvtári munka egyes részterületeit elemzik elméleti igényvel, színvonalasan. Közülük *Hornyánszky Sári* és *Marót Miklós* közös tanulmánya emelkedik ki: „Társadalomtudományi művek és olvasók a központi könyvtárban” címmel olyan igénykutatást és állományelemzést végeztek, amelynek következtetéseit jól felhasználhatja a könyvtár gyakorlati munkájában is. Hasonlóképpen fontos (nemcsak a Szabó Ervin Könyvtár számára!) témát elemez *Barta Andrásné* „A gyermekolvasók előkészítése felnőtt könyvtári olvasóvá” című dolgozata. *Rohla Márton* „A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a könyvtárközi kölcsönzés”, *Király Lászlóné* „Állományrevízió a kerületi könyvtárakban” címmel írt tanulmányt. Alapos elemzé-

sükből több következtetést vonhattak volna le a jövőbeni munkára.

Hornyánszky Sári másik cikkében az olvasótervekkel kapcsolatos tapasztalatairól, *Gátiné Pásztor Mária* a Budapest Gyűjtemény anyaga alapján a fővárosi fotográfia első 50 esztendejéről, *Szalai György* Budapest egykori nyomortelepeiről tudósít. Ez utóbbit, bár érdemes munka, az évkönyv profiljától kicsit idegennek érezzük.

A jubileum alkalmából a jövőbe vet egy pillantást *Tyroler Gyula* „Könyvtárunk fejlesztésének távlati tervei” című cikkében. A jubileum mindenképpen indokolja ezt a múlttól a jövőig terjedő ívet, de úgy érezzük, a könyvtár dolgozóitól (és ezutáni évkönyveiktől) még többet várhatunk a jelen problémáinak elméleti vizsgálataiban. Olyan témák egész seregét veti fel a beszámoló is (pl. hogy miért a 20—24 000 kötet közötti állomány-nagyság a legkedvezőbb a kerületi könyvtárak számára, miért csökken a háztartásbeli olvasók száma stb.), amelyek vizsgálata és tanulmányozása a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban végezhető el a legkedvezőbbben, de hasznát egész közművelődési könyvtárügyünk látná.

Az évkönyv kiállításával, gazdag fénykép- és mellékletanyagával méltán reprezentálja fővárosunk könyvtárügyét a külföldi olvasó szemében is. (Ők valószínűleg nem veszik észre a néhány apróbb pontatlanságot, elírást.) Éppen ilyen szempontból fontos lenne, hogy az egyes ta-

nulmányokat idegennyelvű tartalmi kivonatok egészítsék ki a jövőben. A hazai könyvtári kutatók segítése céljából pedig azt javasoljuk, hogy az évkönyv soron levő — a jubileumi, 1964-es évről szóló,

vagy még inkább az azutáni — kötetében közöljék az évkönyvekben eddig megjelent tanulmányok összefoglaló mutatóját is. (FSZEK, 253 l.)

Kiss Jenő

KÖNYVTÁRAK DIAFILMEN

Annyi könyvtárosi panasz hangzott el már a diafilmek miatt, hogy viszonzásul és fájdalomdíjul minden bizonyral megérdemeltük a Magyar Diafilmgyártó Vállalat gesztusát: az 1963-ban készült „Hogyan lett a könyv közkinccs?” című diafilmet. Kár, hogy Vértessy Miklósnak ez a munkája máig sem kapott méltó visszhangot könyvtárosi körökből, pedig az összeállítás megérdemli a figyelmet. A 60 kockányi terjedelemben annyi mindent mond el az írásról, könyvről, könyvtárról, mint sok tanulmány együttvéve. Nem akarja őket helyettesíteni, de arra feltétlenül alkalmas, hogy felkeltse a figyelmet, az érdeklődést a művelődéstörténet ezen fejezete iránt.

Sok tanulmány, részletfeldolgozás, frásos és képes dokumentáció tanulmányozására volt szükség ahhoz, hogy ilyen kicsi terjedelemben, ennyi mindent elmondhasson. A barlangrajzoktól a könyvnapokig, a papirusztekercstől a modern papirgyártásig, a másolóbaráttól a modern gyermekkönyvtárig mindenre talál egy-egy képet, vagy legalábbis utalást, ami említést érdemel a könyv és a könyvtárak fejlődésében, történetében.

A fejlődés logikájának fonalán vezet végig a nézőt az írás-, könyv-, könyvtár-, nyomdászati- és könyvkereskedelemtörténet egyes fejezetein. A szerző arra is ügyel, hogy a magyar vonatkozások is hangot, illetve képet kapjanak. A Corvina, Tótfalusi Kis Miklós, a nagyszombati és debreceni kötések, a Nemzeti Dal,

Szabó Ervin szerepe és jelentőségének méltatása szervesen illeszkedik az egyetemes fejlődéshez. Egy-egy jól elhelyezett grafikon, rajzos ábrázolás a felszabadulás utáni fejlődést is érzékelteti.

Egészében sikerült munka Vértessy diafilmje. Talán egy apró hibája említhető. Ahol a sorszedőgép megjelenéséről beszél, mono szedőgép képét közli.

A könyvtári propaganda lehetőségek bővültek ezzel a dia filmmel. De jól használható a könyvtárosképzésben is. Az alap- és középfokú tanfolyamok tematikájában nem szerepel a könyv- és könyvtártörténet. E diafilm levetítésével összefüggő képet kaphatnak a könyvtárosok szakmájuk fejlődéséről. Ennyi ezen a fokon elég is. Régebben a képanyag a vidéki könyvtárakban nem mindenütt állt rendelkezésre, most 10 forintért megkapható.

Ugyancsak 1963-ban jelent meg egy másik könyvtári vonatkozású diafilm is: a népszerű „Barkácsolunk” sorozat III. darabjaként adták ki *Kubinyi Ferenc* és *Tombor Tibor* 40 kockás filmjét. A dia terjedelme nem adott módot arra, hogy nagy történeti áttekintést adjon a könyvkötés fejlődéséről, de a gyakorlati eligazítást, a könyvkötés munkafogásaiba való bevezetést így is jól szolgálja. Elsősorban azoknak a könyvtáraknak a figyelmét hívjuk fel rá, ahol ifjúsági könyvkötő szakkör működik.

—s —6

A tanyai fiatalok olvasómozgalma

A Nyíregyháza melletti Oros-Nyírjes tanyai Vörös Csillag Termelőszövetkezet KISZ tagjai legutóbbi összejövetelükön elhatározták, hogy a szervezet valamennyi tagja beiratkozik a helyi fiókkönyvtárba. Elhatározásukat már be is váltották.

A fiatalok célul tűzték ki, hogy a könyvtár állományából évenként két magyar, egy szovjet és egy nyugati író művét mint vállalt olvasmányt elolvassák. Olvasmányaikról be is számolnak. A megbeszélésükön jelen levő, meghívott tanárt arra kérték, hogy tartson számukra könyv- és filmismertetéseket. Író-olvasó találkozó megrendezését is elhatározták.

Albert Antal
igazgató-tanár, könyvtáros

SIKLÓS ANDRÁS: AZ 1918-1919. ÉVI MAGYARORSZÁGI FORRADALMAK

A magyar történelemben való tájékozódás — Kosáry Domokos, majd I. Tóth Zoltán bibliográfiai kézikönyvei után — most túllép 1867-en. Az induló sorozat első kötete legújabbkori történelmünk fordulópontot jelentő és tragikus bukása ellenére értelmét napjainkban elnyerő eseményét, a 18—19-es forradalmak szövevényes históriáját rekonstruálja. Ösvényt vág a történelmi esztendő alatt született, majd pedig utóbb, a róla szóló írások rengetegében. Bibliográfián ma már, az etimológiai értelmezést bővítve, mindenfajta dokumentumok jegyzékét értjük, mégpedig nem szükségképpen egyszerű, legföljebb annotált fősorolásukat, hanem tudománytörténeti értékelést adó szövegbe ágyazott előadásukat is. A történet-tudomány története, egy jelentős korra, eseményre vonatkozó történetírás kritikai szemléje tárul elénk az ilyenfajta művekből.

Siklós András, a forradalmak korának kitűnő kutatója, számos részlettanulmánya, tájékozottságát bizonyító historiográfiai áttekintése, legutóbb pedig a *Magyarország története* második kötetében 1918 és 1919 két forradalmának mindaddig legsikerültebb, legárnyaltabb fölrajzolása után most mintegy számot ad a kutatásaihoz használt roppant mennyiségű anyagról, hogy a jövőben kutatóinak — egyben az érdeklődő olvasóknak, egyetemi hallgatóknak, történelemtanároknak, tájékoztató könyvtárosoknak — eligazítást adjon; megkímélje őket attól, hogy átküzdjék magukat mindazokon, melyeket ő majd egy évtized szorgos munkájával átbúvárolt.

Munkája a bibliográfiai kézikönyvek e műfajában, nem félek leírni: *mintaszerű*. Könyve két nagy részből áll: előbb a levéltárak, könyvtárak, szakgyűjtemények *forrásanyagát* (iratokat, könyveket, füzeteket, röpiratokat, folyóiratokat, hírlapokat, falragaszokat, aprónyomtatványokat, fényképeket, sőt filmeket) ismerteti, majd az események különböző nézőpontú (ellenforradalmi, októbriista, szociáldemokrata és kommunista) *földolgozásait*; részint kortársi emlékezéseket, részint tudományos elemzéseket, bár e kettő sokszor alig választható el. Sorra veszi a munkásmozgalom történetének egy-egy for-

dulóján bekövetkezett változásokat, a Komintern II. kongresszusának, a párton belüli frakciók harcának, a párt újjászervezésének, a forradalmak tizedik évfordulójának, a Komintern VI. és VII. kongresszusának, a népfretpolitika kibontakozásának jegyében keletkezett újáértékeléseket, módosításokat, olykor a tanulságos szemléleti visszaeséseket. A fősza- badulás utáni kezdeti hallgatást a szociáldemokrata memoárokat kiigazító, cáfoló kritika töri meg, majd ösztönzést, egyben, sajnos, torz látószöveget ad 1949-ben a harmincadik évforduló. A XX. kongresszus után, főként 1959-ben a negyvenedik évforduló hozza meg a kutatások szabadabb légkörét szemléletesen mutató publikáció-bőszéget és a sablonoktól mentes, tág szematharú értékelést, a tisztultabb képet is.

Miközben ezt a tanulságos folyamatot végigjárjuk, kalauzunk nemcsak egyes írások téves adataira (pl. még hibás kelezéseire is) hívja föl figyelmünket, nemcsak kiegészíti a tárgyalt munka hiányait, hanem példás eszmei biztonsággal helyesbíti a helytelen nézeteket is. Szembeszáll ellenforradalmi rágalomokkal; megvédi Kun Bélát a frakciós torzításoktól, ám ugyanakkor bírálja is; a szektás önelégültséget kritikusan mérlegre teszi: el- lentmondásokat fed föl; egy-egy szerző nézeteinek következetlenségére (Rudas László, Varga Jenő) vagy éppen fejlődésére (Szegfű Gyula, Mérei Gyula, Varga Zoltán), esetleg csak alkalmazkodására mutat rá.

E két nagy fejezet elé szerencsés ötlettel emelte Siklós András *Leninnek* a magyar forradalmakról adott nyilatkozatait, *elemzéseit*. Ezen belül is jó érzékkel csoportosította a lenini útmutatások legfontosabb csomópontjai köré mondanivalóját. Az anyagföltárás szerkezete — ha netán másként is meg lehetne oldani — logikus és gyakorlati szempontból is célszerű.

Hadd emeljek ki szűkebben bibliográfiai tanulságot is. A *betűrendi anyagközlés merevsége*, használhatatlansága ellen nem győzünk elégszer szót emelni. Siklós András két ízben is kénytelen könyvészeti szakmunkákat elmarasztalni, mivel alfabetikus tárgyalásmódjuk elmossa idő-

rendjüket, alkalmatlanná teszi őket történeti vizsgálódásra (51, 65). Ideje lenne már az ábécét oda számúzni, ahol egyedül helyénvaló és szükséges: a *mutatókba*. A bibliográfiai anyagközlés alapja pedig — az anyag természetétől függően — időrendi vagy tárgyi legyen, a lehető legkisebb egységig.

Ha a továbbiakban néhány kritikai észrevételemmel is hangot adok, ezzel pillanatig sem akarom visszavonni íménti felsőfokú elismerésemet. Céлом csupán, hogy a további munkák segítségére legyenek, esetleg egy újabb kiadás jobbításához pár aprósággal hozzájáruljak. Magától értetődő, hogy ez a mű jellegénél fogva nem törekedett teljességre, olcsó fogás lenne tehát ezt vagy azt számon kérni rajta. Mégis sajnáljuk, hogy az 1958—59-es kiadványoknak nem kritikailag rostált elemzését kapjuk itt, hanem csupán hivatkozást (187. l. 113. j.) három másik bibliográfiai szemlére, holott ezek érdemi anyagának is kézikönyvünkben lenne a helye. Általánosan jellemző, hogy a vidék eseményeire, forrásaira és földolgozásaira csak elnagyolt utalásokat találunk (kivételet a negyvenedik évforduló helytörténeti termése a 188. lapon), holott tán nem tartható szegedi elfogultságnak, ha úgy véljük: Juhász Gyula és Móra Ferenc neve nem hiányozhat a forradalmakat tárgyaló semmilyen műből. Annál kevésbé, mert pl. Juhász jelentős *Előhangot* írt az 1919 májusában megjelent *Szeged a forradalomban* című füzetbe), amely említést érdemelt volna. Ugyanígy a memoáriróadalomban a két szegedi író orvosbarátjának, *Hollós Józsefnek* emlékirata (*Egy orvos élete*, New York, 1944), hiszen ő 1919 áprilisától tevékenyen részt vett *Madzsar József* mellett a Tanácsköztársaság közegészségügyi politikájának megvalósításában, az alkoholizmus, a tüdőbaj és a prostitúció elleni küzdelemben, s emlékezései ettől fogva túlmutatnak Szegeden, országos eseményekről szólnak. A szépirodalmi alkotások sorából sem hiányozhat a máig legjelentősebb regény, Sinkó Erviné (*Optimisták*, Újvidék, 1953, 1955), és a kortárs irodalom közt helyet kaphatott volna a másik vajdasági író és tudós. Lőrinc Péter könyve (*Válságok és erjedések*, Újvidék, 1962) is.

A kézikönyv műfajában a formai, technikai megoldások is lényegesek, hiszen használhatósága függ tőlük. Siklós András stílusa mértéktartó és szabatos. Kár, hogy fölösen használ idegen szót (a *brosúrát* például egyértelműen helyettesíthetné a *füzet*), és áldozatul esik a ragálynak, mely nyelvünk finnugor sajátosságát, a birtokos személyragot szükségtelenül kiegészíti a mutató név-

mással, ráadásul mindig csak a távolra mutatóval. Történeiszéknél sajnálatosan honosodott meg a *lap* helyett az *oldal*, holott ez nemcsak germanizmus, hanem rövidítésként (o. vagy old.) szövegeszté-
tikai képével is csúf. Fölösleges is, csúnya is a névelős címek (*Az Ember*, *Az Est*) előtt a névelő még egyszeri kitétele. Zavaró, ha egyetlen lapon (190) kétféleképpen olvassuk egyazon folyóirat címét (hibásan *Hadtörténeti*, helyesen *Hadtörténelmi Közlemények*).

Sok helyt a szövegben a címet és más adatokat meg lehetett volna takarítani, hiszen a lapalji jegyzet, többnyire bővítve, megismétli. Sajnálatos, hogy nem adja meg a gyűjtemények, művek szerkesztőinek neveit — még a cím után, hátravetve sem, ahogyan a szabvány kívánja —, így egyrészt sok derék kutató érdemtelenül homályban marad, másrészt nehezíti a könyvtári katalógusban a keresést, hiszen e művek legkönnyebben összeállítójuk nevével található meg. A *névmutató* hiányos: a nem szerzőként előforduló neveket (Macaulay, Vyx stb.) nem adja; az álnevekre nem kölcsönösen utal; akad benne hiba is (pl. Varjassy nem a 125., hanem a 121. lapon szerepel); hiány is (pl. Róbert Oszkár nevével csak a 122. lap áll, holott szó van róla a 64. és a 138. lapon is).

Szükséges lett volna *tárgymutató*, mely a szakirodalom időben szétszórt, újra és újra fölbukkanó főbb kérdéscsoportjainak egybelátását tenné lehetővé. Így például fontos lenne összekeresnünk azokat a helyeket, melyek egy-egy újabb esemény, irányzat „visszfényeként” tükrözik a bukás okairól, az egyesülésről, a földkérdésről, a patriotizmus problémáiról, az elkövetett hibákról stb. vallott nézetek ingadozását. Tanulságos lett volna legalább mutatóval kiugratni a világhorradalom közeli bekövetkezésébe vetett hit motiváló szerepét (11, 15, 171), általában az európai forradalmi hullám dagályának, apályának hatását (18, 143, 150, 152, 158, 163) forradalmainkra, elbukásukra.

Siklós András *kitűnő munkája* kettős várakozást kelt bennünk. Tőle a forradalmak történetének monografikus földolgozását várjuk (ennek függelékeként a mostani munka második kiadásban is napvilágot láthatna), a sorozat további köteteitől pedig legújabbkori történelmünkben hasonló színvonalú eligazítást remélünk. (*Tankönyvkiadó*. 206 l. 22.50 Ft. *Magyarország legújabbkori történetének forrásai és irodalma* 1. sz.)

Péter László

A BORSOD-ABAUJ-ZEMPLÉN MEGYEI HÍRLAPOK ÉS FOLYÓIRATOK BIBLIOGRÁFIÁJA, 1842-1963

A 420 tételes bibliográfia a megye legújabbkori történetét kutatók munkáját kívánja megkönnyíteni. A helytörténeti kutatások segédeszközeinek, így a megyei sajtó bibliográfiájának is a feladata, hogy a helyi vonatkozású anyagokat minél alaposabban föltárja. Tehát a megyei sajtó bibliográfiái a szabványtól eltérően lényegesen több adatot sorolhatnak fel, mint az országos hírlapbibliográfiák.

Ilyen elvek alapján készült el korábban — (de még nem jelent meg) — Békés megye, majd Borsod-Abauj-Zemplén hasonló jellegű összeállítása, és készült Fejér megyéé is.

Mi az, amiben többet nyújt, illetve eltér a szabványtól egy megyei periodika bibliográfia?

— Az alcím és a kiadó testületek jelzésénél minden változást részletesen közöl. A periodikák élettartamát az egyes számokig felsorolja. A borsodi bibliográfia páratlan pontossággal kutatja föl a megyei lapok adatait, s ezzel a módszerrel gyakran tekintélyes, országos könyvészeti munkák eddigi tévedéseit helyesbíti, vagy egészíti ki.

— A szerkesztők számbavételekor minden újságírói kategóriában dolgozó nevét feltünteteti munkatársi minőségének megjelölésével: felelős szerkesztő, főszerkesztő, szerkesztő, társszerkesztő, segéd-szerkesztő, főmunkatárs, munkatárs, lap-

vezér, rovatvezető stb. Ez a gondos részletezés olykor helypazarlásnak tűnik, hiszen előfordul, hogy egy-egy napilap, vagy folyóirat munkatársainak felsorolása két-három oldalt is igénybe vesz. Ám, hogy ez mennyire nem fölösleges munka, azt a bütrendes mutatóból bárki egyetlen pillantásra megállapíthatja. A névmutató ugyanis az eltelt idők folyamán országosan ismertté vált írók, újságírók, publicisták, politikusok, statisztikusok, tudósok stb. nevét ássa ki a reménytelenül nagy anyagból; ezek az adatok pedig nem kétséges, hogy a helyismereti kutatóknak értékesek.

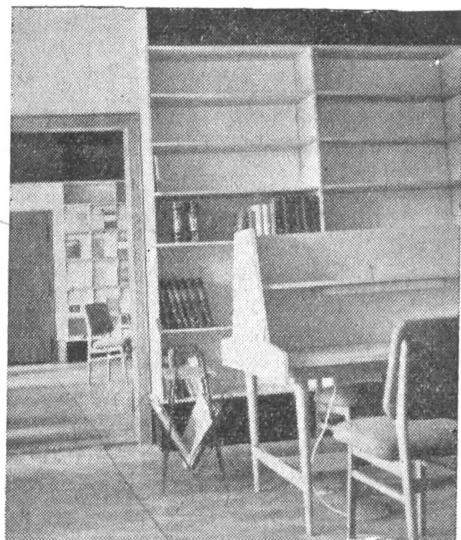
A munkatársak adatainak pontos megállapítása csak úgy vált lehetségessé, hogy minden napilapot, illetve folyóiratot kézbe vettek, még akkor is, ha annak korábbi könyvészeti kiadványokban állítólag teljes leírása volt.

— Új az is, hogy a lapoknak rövid jellemzését adják. Ezzel a módszerrel ugyan a sajtótörténet területére tértek, de kezdeményezésük föltétlenül hasznos. Nemcsak a bibliográfia válik egy kicsit történetté és olvasmányosabbá, hanem a benne való tájékozódás is könnyebb lesz. A jellemzés rovatban elsősorban az egyes lapok alapításáról, működéséről, alapítóiról és működtetőiről közlik a legfontosabb adatokat.

A bibliográfia használatát hatféle mutató szerkesztésével tették könnyebbé. Az időrendi-, földrajzi-, szak-, betűrendes-, kiadói és nyomdák szerinti mutatók segítségével minden adat kikereshető. A kiadók és nyomdák mutatójában lényegében Borsod-Abauj-Zemplén megye 1842—1963-ig működő valamennyi pártjának és tömegszervezetének neve is megtalálható.

A bibliográfia összeállításához elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár, a Miskolci II. Rákóczi Ferenc Könyvtár és a Herman Ottó Múzeum Könyvtárának anyagát használták fel. Mivel valószínű, hogy más könyvtárban megyei periodikát már nem találnának, bátran elmondhatjuk, hogy a mai — tehát nem a történelmi — Borsod-Abauj-Zemplén megye teljes hírlap- és folyóirat anyagának számbavételét kísérelték meg ezzel a bibliográfiával. Ez magában hordozza a könyvtárnak azt a későbbi feladatát, hogy a történelmi megye valamennyi periodikájának anyagát közreadja. (*Miskolc, II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, 228 l.*)

Berza László

A miskolci orvosi könyvtár olvasószobája

Földönjáró csillagok

8. adás. VOLTAIRE ÉS A FRANCIA FELVILÁGOSODÁS

(Az allábbi jegyzék ideiglenes jellegű, mivel a televízióban még nem történt meg a műsor játékvezetőjének kijelölése. Az alapos felkészülést kívántuk segíteni a gyors közzététellel; az esetleges változásokat idejében közölni fogjuk. — A szerk.)

A KLASSZIKUSOK MŰVEI

- VOLTAIRE:** *Candide* vagy az optimizmus. — A vadember. Kisregények. 1961. Szépirodalmi, 238 l. (Olcsó könyvtár. 1961. 26.)
- VOLTAIRE:** *Jeannot et Colin.* — Jancsi és Miki. (Elbeszélés.) 1959. Terra, 29 l. (Kétnyelvű kiskönyvtár. 63.)
- VOLTAIRE:** *Kisregények.* 1955. Új Magyar, XX, 433 l.
- VOLTAIRE** levelei. 1963. Gondolat, XXI, 253 l. (Auróra 24.)
- VOLTAIRE:** *Zadig* avagy a végzet. Keleti történet. 1961. Helikon, 228 l. (Új Elzevir könyvtár.)
- MONTESQUIEU:** *Igaz történet.* (Regény.) 1963. Helikon, 121 l.
- MONTESQUIEU:** *Perzsa levelek.* 1955. Új Magyar, 250 l. (A világirodalom klasszikusai.)
- DIDEROT:** *Az apáca.* (Regény.) 1961. Szépirodalmi, 234 l. (Olcsó könyvtár. 1961. 43.)
- DIDEROT:** *Az apáca.* Regény. 1963. Európa, 231 l. (Kincses könyvek. Szépirodalmi sorozat.)
- DIDEROT:** *Házasság és hűség.* — Egy este otthon. (Igaz mese.) (Elbeszélések.) 1963. Helikon, 227 l.
- DIDEROT:** *Megtévesztés, vagy arcképek története.* Dialógus. 1958. Helikon, 66 l.
- DIDEROT:** *Mindenmindegy* Jakab meg a gazdája. — Rameau unokaöccse. (Párbeszéd.) 1960. Európa, XXIX, 352 l. (A világirodalom klasszikusai.)
- DIDEROT:** *Rameau unokaöccse.* Szatirikus párbeszéd. 1958. Európa, 113 l. (Világirodalmi kiskönyvtár.)
- ROUSSEAU:** *Emil, vagy a nevelésről.* 1957. Tankönyvkiadó, 101 l.
- ROUSSEAU:** *A magányos sétáló álmodozásai.* 1964. Helikon, 259 l. (Helikon kiskönyvtár.)
- ROUSSEAU:** *A társadalmi szerződés.* — (Társaságbéli szerződés.) (Szemelvények.) 1958. Bibliotheca, 331 l.
- ROUSSEAU:** *Vallomások.* 1962. Helikon, 698 l. (Helikon klasszikusok.)
- LE SAGE:** *A sánta ördög.* (Regény.) 1956. Új Magyar, 297 l. [ugyanaz megjelent

- 1962-ben a Szépirodalmi Kiadó Olcsó könyvtár sorozatának 7. köteteként is.]
- BEAUMARCHAIS:** *A sevillai borbély, vagy a hiábavaló elővigyázat.* Vigjáték. 1954. Művelt Nép, 84 l. (Népszerű drámák 12.)
- BEAUMARCHAIS:** *Figaró házassága, (avagy egy bolond nap.)* Vigjáték. 1959. Európa, 142 l. (Világirodalmi kiskönyvtár.)
- PRÉVOST:** *Manon Lescaut és Des Grieux lovag története.* Regény. 1961. Szépirodalmi, 254 l. (Olcsó könyvtár. 1961. 4.)
- PRÉVOST:** *Manon Lescaut és Des Grieux lovag története.* (Regény.) 1964. Helikon, 170 l.
- LAKITS Pál — RÓNAY György — SZEGZÁRDY-CSENGERY József:** *Klasszikus francia költők.* (A középkortól a XX. századig.) 1963. Európa, 1470 l.

Ajánlott irodalom a felkészüléshez

- Az előző jegyzékben ismertetett összefoglaló művek közül a következő könyvek megfelelő fejezeteinek elolvasását ajánljuk:
- Babits Mihály:* *Az európai irodalom története.*
- Szerb Antal:* *A világirodalom története.*
- GORILOVICS TIVADAR:** *A korai francia felvilágosodás. Szemelvények.* 1961. Gondolat, 258 l. (Európai antológia. A francia felvilágosodás.)
- A francia enciklopédia. Szemelvények.* 1962. Gondolat, 253 l. (Európai antológia. A francia felvilágosodás.)
- GYERGYAI Albert:** *A francia felvilágosodás. Válogatás Diderot és az enciklopedisták műveiből.* 1954. Művelt Nép, 360 l.
- DOBOSSY László:** *A francia irodalom története.* 1963. Gondolat, 1. köt. 348 l.
- MADÁCSY László:** *Francia irodalmi szalonok. Szemelvények a XVIII. század francia irodalmából.* 1963. Gondolat, 216 l. (Európai antológia. A francia felvilágosodás.)
- FEUCHTWANGER:** *Róák a szőlőben.* Regény. 2. kiad. 1958. Európa, 771 l.

FEUCHTWANGER: Balgák bölcsessége avagy Jean Jacques Rousseau halála és megdicsőülése. Regény. 1959. Bibliotheca, 546 l.

Ajánlott irodalom a továbbjutók számára

DIDEROT: Válogatott filozófiai művei. 1951. Akadémiai, CXII, 440 l. (Filozófiai Írók Tára. Úf, 2.)

HOLBACH: A természet rendszere. A természeti és erkölcsi világ törvényei. 1954. Akadémiai, 550 l. (Filozófiai Írók Tára. Úf, 8.)

MATHIEZ: A francia forradalom. 1957. Bibliotheca, 541 l.

BENEDEK Marcell: Voltaire. = B. M.: Könyv és színház. 1963. Szépirodalmi, 18—37. l.

GYERGYAI Albert: Voltaire levelei. = Gy. A.: Klasszikusok. Esszék. 1962. Szépirodalmi, 176—200. l.

GYERGYAI Albert: Charles Montesquieu. = Gy. A.: Klasszikusok. Esszék. 1962. Szépirodalmi, 142—175. l.

BENE Ede: A felvilágosodás néhány útja Diderot életművében. = Világirod. Figyelő, 1958, 2. sz. 202—209. l.

WALDAPFEL József: Madách és Rousseau. = W. J.: Irodalmi tanulmányok. 1957, Szépirodalmi, 438—439. l.

A francia enciklopédia. Szemelvények. FARKAS Zoltán: Watteau. 1684—1721. (A művészet kiskönyvtára, 41.)

GARAS Klára: Chardin. 1699—1779. 1963. Képzőművészeti Alap, 30 l., 23 t. (A művészet kiskönyvtára, 45.)

Összeállította: *Ecsedy Andorné és Gáliczky Éva*

50 könyv

SZÜLŐKNEK A NEVELÉSRŐL

A pedagógiai ismeretek megszerzése és gyarapítása, az egyes gyermekkori sajátosságok megismerése, az iskola és a szülők következetes együttműködése nélkül gyermekeink nevelése terén napjainkban nem érhetünk el eredményt. Az alábbiakban felsorolt könyvek gyarapítják a szülők pedagógiai kultúráját, segítenek jobban megismerni gyermekeiket s felvilágosítják őket a mai iskola és társadalom követelményeiről, oktatásügyéről, nevelési céljairól, s hasznos tanácsokat adnak a legkülönbözőbb nevelési problémák megoldásához.

SZÜLŐKNEK A NEVELÉSRŐL

Szülőknek a nevelésről. A Népszabadság pedagógiai rovatának 1958—1962. évi cikkeiből. (Szerk. Faragó Jenő, Tóth László.) 1963. Tankönyvkiadó, 315 l.

KATONA Éva — MURÁNYI-KOVÁCS Zsuzsa: 50 kérdés, 50 válasz a gyermekről. 1962. Kossuth, 204 l.

BENCSÁTH Aladárné: Kisdiák — nagydiák a munkáscsaládban. 1961. Tánccsics, 243 l.

Az egészség. — Lélektan. — Nevelés. — Sport és testkultúra. 1964. Közg. és Jogi K., 1063 l. (A kultúra világa 5.)

ÖRÖM ÉS GOND A GYERMEK

Öröm és gond a gyermek. Gyermekismeret és nevelési tanácsok a szülők számára. Szerk. Putnoky Jenő. 1961. Gondolat, 203 l.

HARSÁNYI István: Fiúk könyve. 2. bőv., átd. kiad. 1963. Gondolat, 454 l.

FEKETE József: Fiúk, lányok, egy osztályban. 1963. Kossuth, 31 l. (Szülők könyvtára)

DOBOS László: Az apa szerepe a nevelésben. 1963. Kossuth, 49 l. (Szülők könyvtára)

Változó életkorok — változó problémák.

(Az egyes gyermeki életkorok nevelési kérdéseiről.)

LÁSZLÓ Magda—PÉTERNÉ PIKLER Emmi—TARDOSNÉ PÉTER Anna: A gyermek nevelése a családban 3 éves korig. 2. átd. kiad. 1962. Kossuth, 231 l. (Szülők könyvtára)

HERMANN Alice: Kisgyermek a nagyvilágban. Hogyan segítse a szülő 3—6 éves gyermekének ismerkedését a nagyvilággal? 1964. Kossuth, 95 l. (Szülők könyvtára)

A 3—6 éves gyermek nevelése a családban. Szerk. Hermann Alice. 2 átd. kiad. 1961. Kossuth, 207 l. (Szülők könyvtára)

A 6—10 éves gyermek nevelése a családban. (Szerk. Makoldi Mihályné) 2. átd. kiad. 1961. Kossuth, 207 l. (Szülők könyvtára)

A 10—14 éves gyermek nevelése a családban. (Szerk. Majzik Lászlóné.) 2. átd. kiad. 1961. Kossuth, 223 l. (Szülők könyvtára)

Ötödikbe jár gyermekem. (Szerk. Majzik Lászlóné.) 1962. Kossuth, 102 l. (Szülők könyvtára)

Hatodikba jár gyermekem. (Szerk. Majzik Lászlóné.) 1962. Kossuth, 102 l. (Szülők könyvtára)

Hetedikbe jár gyermekem. (Szerk. Majzik Lászlóné.) Kossuth, 1962. 111 l. (Szülők könyvtára)

Nyolcadikba jár gyermekem. Szerk. és bev. Majzik Lászlóné. 1961. Kossuth, 111 l. (Szülők könyvtára)

Nyolcadikosok. (Dobos László: A 14—15 éves korú gyermekek sajátosságai. — Rakó József: Munkastílus a nyolcadik osztályos úttörőrajokban.) 1964. Ifj. Lapkiadó, 69 l.

A középiskolások nevelése a családban. (Szerk. Fekete József) 1963. Kossuth, 255 l. (Szülők könyvtára)

Az ipari tanuló nevelése a családban. 1963. Kossuth, 174 l. (Szülők könyvtára)

Az ifjúság életkori sajátosságai. 1963. Ifj. Lapkiadó, 87 l.

Mit mondjunk nekik? (Hasznos könyvek gyermekeink nemi felvilágosításáról.)

MAJZIK László—DOBOS László: Mit mondjunk nekik? 3. kiad. 1962. Kossuth, 69 l. (Szülők könyvtára)

KLIMOVÁ—FÜGNEROVÁ, Mirka: Mit mondjunk a kicsinyeknek? 1964. Medicina, 55 l.

GYERMEKÜNK ÉS AZ EGÉSZSÉG

KATONA Ibolya: Egészséges életmódra nevelés a családban. 1964. Kossuth, 30 l. (Szülők könyvtára)

Neveljünk egészséges életmódra. 1962. Tankönyvkiadó, 195 l.

TELEGDI Ervin — VEZEKÉNYI Nóra: Korszerű táplálkozás a csecsemő- és gyermekkorban. 1962. Minerva, 185 l.

KABAINÉ HUSZKA Antónia: Betegség vagy rosszóság? 1964. Medicina, 67 l.

MUNKA, HIVATÁS, PÁLYAVÁLASZTÁS

BAKONYI Pál: Tevékeny életet gyermekeinknek! 1964. Kossuth, 28 l. (Szülők könyvtára)

CSIRSZKA János: Milyen pálya való gyermekeinknek? Táncsics, 1963. 32 l.

KOREIN Andor—MIKLÓSVÁRI Sándor
RADNAI Béla: Hivatásra nevelés, pályaválasztás, továbbtanulás. 1964. Kossuth, 78 l. (Szülők könyvtára)

NAGY Richárd: Az ifjúság munkára nevelése. 1962. Ifj. Lapkiadó, 92 l.

GYERMEKÜNK ÉS A KULTÚRA

PATAKINÉ SOÓS Mária: Kulturális nevelés a családban. 1961. Tankönyvkiadó, 77 l.

Művészetre nevelés a családban. Vargha Balázs: A gyermek és a könyvek. — Nemeskürthi István: Szülőknek a filmről. 1961. Magyar Nők Orsz. Tanácsa, 88 l.

Művészetre nevelés a családban. Lukin László: A gyermek és a zene. — Merényi Zsuzsa: A gyermek és a mozgás. 1962. Magyar Nők Orsz. Tanácsa, 116 l.
Zenei nevelés Magyarországon. Szerk. Sándor Frigyes. 1964. Zeneműkiadó, 128 l.

NEVELJÜNK EGYÜTT AZ ISKOLÁVAL!

Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja (nevelési terv.). 1963. Tankönyvkiadó, 199 l.

Szülőknek a nevelési tervről. (Szerk. Nagy Jánosné) 1963. Kossuth, 77 l.

Szülőknek a nevelési tervről. Nevelési módszerek. (Szerk. Nagy Jánosné) 1964. Kossuth, 56 l.

ÉLET, ISKOLA, TÁRSADALOM

JÓBORU Magda: Élet és iskola. (A modern köznevelés történelmi és társadalmi háttere.) 1961. Gondolat, 151 l. (Stúdium könyvek 24.)

MAJZIK Lászlóné: A korszerű iskoláért. 1962. Kossuth, 159 l.

Mit vár a társadalom az iskolai oktatótól? 2. kiad., 1964. Tankönyvkiadó, 368 l.

KRUPSZKÁJA, N. K.: A szocialista iskoláról. 1964. Tankönyvkiadó, 230 l.

AZ ERKÖLCSI ÉS VILÁGNÉZETI NEVELÉS KÉRDÉSEIRŐL

NAGY Richard: Az ifjúság erkölcsi neveléséről. 1961. Ifj. Lapkiadó, 79 l.

ÁGOSTON György: A kommunista erkölcs tartalma és erkölcsi nevelés feladatai. 1961. Tankönyvkiadó, 208 l.

HORVÁTH Lajos: A világnézetű nevelés időszerű kérdései. 1963. Tankönyvkiadó, 237 l.

Világnézetű nevelésünk természettudományos alapjai. (Szerk. Kocsis Ferenc.) 1—2. köt. 1963. Tankönyvkiadó.

ZOLTAI Dénes: Világnézetű nevelés és vallásos világnézet. 1—2. köt. 1961. 1963. Tankönyvkiadó.

A kommunista nevelés alapjai. 1964. Tankönyvkiadó, 482 l. (A szocialista pedagógiai kiskönyvtára.)

BIBLIOGRÁFIA

„Szülőknek a nevelésről”. 1962. Főv. Szabó Ervin Könyvtár.

Összeállította: Csomor Tibor

Könyvtári kiadványok

A PEST Megyei Könyvtár tájékozódni kíván a filmekhez kiadott röplapbibliográfiák hatásáról, ezért a Talpalatnyi föld-höz készített és Szabó Pál munkáit ismertető kiadványában felhívta az olvasókat, hogy a felsorolt műveket a jegyzékre hivatkozva kérjék a könyvtáratól. A könyvtárak feljegyzik a jegyzék hatására kifejezett igényeket, hogy ezekből a hálózati központ megismerhesse a bibliográfiák hatékonyságát.

AZ ORSZÁGOS Mezőgazdasági Könyvtár a kiadásában megjelenő Magyar Mezőgazdasági Bibliográfiát ez ideig ingyenesen küldte megrendelőinek. 1965. január 1-től kezdve a negyedévenként megjelenő bibliográfiát évi 20 Ft előfizetési díjért, illetőleg példányonként 5 Ft-ért árusítják. A jegyzéket a Posta Központi Hírlapiroda terjeszti.

A CSONGRÁD Megyei Könyvtáros legújabb száma többek között foglalkozik a könyvbarát-mozgalom eredményeivel és feladataival, valamint a tanácsi és iskolai könyvtárak együttműködésének eredményeivel. Érdekes tanulmányt tartalmaz a helyismereti anyag gyűjtéséről is.

FELSZABADULÁSUNK 20. évfordulójára közös kiadásban kétszínnyomású ajánló jegyzéket adott ki 5000 példányban a kaposvári városi könyvtár, a siófoki, a bari járási könyvtár és a kaposvári ÉDOSZ szakszervezeti könyvtár. A kaposvári városi könyvtár másik kiadványa az a bibliográfia, amelyet a város felszabadulásának 20. évfordulóján rendezett „Élet és Irodalom”-est alkalmából adott ki az ünnepség íróvendégeinek műveiről.

(B. Gy.)

A MISKOLCI II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár „A gondolatától a könyvtárig” címmel nagyszabású kiállítást rendezett. A kiállítás három részre tagolódott: 1. A barlangképektől az ABC-ig. Az írás kialakulása és fejlődése. 2. A papirusztekercstől a kódexen át a mai könyvig. 3. A könyvtárak a művelődés megalapozói és terjesztői Észak-Magyarországon. A kiállításhoz tájékoztatót is kiadtak.

A MŰSZAKI Információ — Anyagmozgatás című OMKDK-kiadvány 1964. évi 10. száma az emelőgépek gazdaságos felhasználásával és az alkatrésztaktár gépesítésével foglalkozik.

A MEZŐGAZDASÁGI Könyvtárosok Tájékoztatójának legújabb száma egyebek között a mezőgazdasági bibliográfiai tevékenység helyzetéről, jelentőségéről és a szakkönyvtárak könyvellátásának problémáiról közöl tanulmányokat.

A NÉPMŰVELÉS pszichológiai és pedagógiai vonatkozásainak szakirodalmából adott ki ajánló bibliográfiát a Népművelési Intézet könyvtára. A jól összeválogatott anyagú jegyzék csaknem 400 címet tartalmaz. Tártykőrei: személyiségelmélet, személyiséglelektan, társadalomlelektan, csoportlelektan, felnőttoktatás, oktatási segédanyagok, művészetpszichológia, az ismeretterjesztés pszichológiája, az olvasás, tanulás, gondolkodás lélektana, érdeklődés, motiváció, munkalelektan. Mivel a bibliográfia a könyvtárosok számára is fontos, a megyei könyvtárak feltétlenül szerezzék be.

A KÜLFÖLDÖN megjelent fontosabb jogtudományi művekről adott ki bibliográfiát az Országgyűlési Könyvtár. E jegyzék forrásai nemzeti bibliográfiák, valamint egyéb bibliográfiák és katalógusok, melyek 1964 második negyedében érkeztek a könyvtárba.

A Medicina és a televízió egészségügyi vetélkedője

A Medicina Kiadó az egészségügyi műveltség elterjesztésére három alföldi városban, Szolnokon, Szegeden és Kecskeméten szellemi vetélkedőt rendezett a helyi könyvtárak és egészségügyi intézmények közreműködésével. Szolnokon tartották meg elsőnek a vetélkedő selejtezőjét. A Versegly Könyvtár már szeptemberben széleskörű propagandát indított a Medicina Kiadó egészségügyi könyveinek propagálására: egy hónap leforgása alatt 150 olvasó 300 egészségügyi könyvet olvasott el. A vetélkedő selejtezőjét október végén tartották meg a Versegly Könyvtár olvasótermében. Az 50 jelenlevő közül 30-an vettek részt a versenyben. A versenyzőknek a következő három kérdéscsoportra kellett válaszolniuk: egészséges életmód; szív működés és vérkeringés; nagy orvosok és felfedezések.

Tizen jutottak a döntőbe. Az első három között van Bubor Gyuláné, a könyvtár munkatársa, Munkácsy Sándorné gépmunkás és Baumstark Rozália gimnáziumi tanuló. Magas pontszámaikért jutalmat kaptak még: Zombai Ildikó, Wayand Zoltán tanulók és Babits László, a Szigligeti Színház tagja és még hét másik versenyző. A kiértékelés alatt egészségügyi ismeretterjesztő filmeket vetítettek. A három alföldi város együttes döntője a televízióban zajlik majd le. (Dr. Kardosné Benke Irén)

*A Sáoraljaújhelyi Járási Könyvtár felnőtt részlege. Tervezte Kiss József építész mérnök
(MTI Foto — Birgés Árpád felv.)*

*Galéria a Sátoraljaujhelyi Járási Könyvtár felnőtt részlegében
(MTI Foto — Birgés Árpád felv.)*